

Biblioteca 12
ASTRA, Sibiu

P.C.N.

92

05
T-246

P. LaFayette.

Fris Ferdinand

Molitor. out Mine
No obs. 769.

524/26

RUDIMENTA
HISTORICA,

Sive brevis, facilisque

METHODUS

Juventutem Orthodoxam notitia
historica imbuendi,

PRO GYMNASIIS SOCIETATIS JESU.
AUCTORE

Ejusdem Societatis Sacerdote.

OPUSCULUM QUARTUM,

De Regnis, aliisque Orbis Provinciis.

Cum Privilegio Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis

CLAUDIOPOLI,

TYPIS ACADEMICIS SOC. JESU.

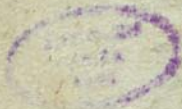
ANNO M DCC LXII.

57

429

REVISED
MISTONIA
METHUEN

MADE IN GREAT BRITAIN
BY THE
THE GREAT BRITAIN
LONDON
OFFICE OF THE
OF THE
OF THE

THE
THE
THE

P R Æ F A T I O

AD BENEVOLUM LECTOREM.

Opusculum hoc, Catholicæ potissimum
Juventutis, in Societatis nostræ Gymnasiis
instituentæ, usibus destinatum eo collimat,
ut tenera hæc ætas brevi, captuque haud admodum
difficili de variis Regnis, & Orbis Regionibus no-
titia jam nunc imbuatur. Æquum porro videbatur:
ut Germanica juvenus de suamet patria aliquanto
pleniorer eruditionem hauriret, quam de exterorum
historiis. Ea causa est: cur de Germanorum Re-
gno nonnihil fusius agatur. Benevolus Lector amice
convenitur; uti meminisse iterum non gravetur,
etiam hoc quartum Opusculum æque ac priora, non
nisi rudimentum esse & experimentum, quo demum
faciliore modo nostra Catholica Juventus citra dispen-
dium consueti Laboris Scholastici ad historiarum
cognitionem deduci possit. Quid vero in historico
hoc nostro Tyrocinio emendandum sit, magisque eli-
mandum, experientia ipsa, & exercitatio docebit.
Quocirca si cui quidpiam de præcipuis maxime fami-
liis, prætermissum videatur, veniam dabit: neque
enim hæc Rudimenta historica Viris scribimus, sed
Scholarum nostrarum Tyronibus, qui nimia rerum
mole non erant obruendi: præsertim quod aliqua,
quæ deesse videntur, alibi recurrant.

Distributio Opusculi.

P A R S I.

De Germania.

C A P U T I.

De veteri Germania, sive Teutonia.

- §. 1. De situ veteris Germaniæ, & primariis ejusdem partibus.
§. 2. De moribus & ritibus veterum Germanorum.
§. 3. Synopsis de priscis Teutonum actis.

C A P U T II.

De hodierna Germania.

- §. 1. De præcipuis Germaniæ ævo nostro partibus.
§. 2. De Religione & Politia Germaniæ.

C A P U T III.

De Germanis, qua sacris, qua profanis Principibus.

- §. 1. De tribus Electoribus Ecclesiasticis.
§. 2. De regno, & simul Electoratu Bohemico.
§. 3. De Electoratu Boico, & Palatino.
§. 4. De Electoratu Saxonico, Brandenburgico, & Brunswicensi
§. 5. De Austria, Styria, Carinthia, Carniola, & Tyroli.
§. 6. De Imperii Principibus Ecclesiasticis.
§. 7. De Imperii Principibus sæcularibus.

P A R S II.

De aliis Europæ Regnis.

C A P U T I.

De Catholicis Europæ Regnis.

- §. 1. De Portugallia sive Lusitania.
§. 2. De Hispania.

C A P U T II.

De cæteris Europæ Regnis.

- §. 1. De Anglia.
- §. 2. De Prussia.
- §. 3. De Dania.
- §. 4. De Suecia.
- §. 5. De Russia, sive Moscovia.
- §. 6. De Turcia Europæa.

P A R S III.

De Europæ Rebuspublicis.

- §. 1. De Veneta.
- §. 2. De Genuensi.
- §. 3. De Helveta.
- §. 4. De Hollandica.
- §. 5. De Lucana, S. Marini, & Ragusana.

P A R S IV.

De Regnis extra Europam.

C A P U T I.

De Asiæ Regnis.

- §. 1. De Turcia Asiatica.
- §. 2. De Persia.
- §. 3. De India.
- §. 4. De Tartaria.
- §. 5. De China.
- §. 6. De Japonia.

C A P U T II.

De Africanis & Americanis Regnis.

- §. 1. De Regnis Africæ.
- §. 2. De Regnis Americæ.

P A R S I.

De Germaniæ Provinciis.

IN prima hac parte agemus primo de veteri, dein etiam de hodierna Germania generatim, ac demum speciatim de præcipuis Germaniæ statibus.

C A P U T I.

De veteri Germania.

§. I.

De situ veteris Germaniæ, ejusque partibus potioribus.

1. Quæ veteris erat Germaniæ facies?

Quantum quidem ex Historiographis compertum est, erat olim Germania regio amplissima; sed hinc sylvis vastissimis, illinc locis palustribus, alibi asperis montium jugis impedita. Neque ab horrido & inculto terræ ingenio accludebant incolarum mores.

2. Quæ antiquorum Teutohum origo?

De hac certi nihil fere constat, idoneorum auctorum defectu. Quippe veteres Germaniæ populi de literis parum, aut nihil solliciti, nihil admodum ad posterorum memoriam scripto reliquerunt. Cæterum Tuisconem & Gigantem & Noëmi filium post diluvium in terras has immigrasse inter fabulas haud immerito numeratur. Propior veritati est illorum opinio, qui Teutones primos ex Scythia, Dacia, Pannonia profectos fuisse perhibent ex probabili conjectura; qua existimans post Babylonicam linguarum confusionem populos in diversa abiisse non e vestigio, & catervatim, sed sensim pro temporum vicissitudine, & populi magis in dies magisque angescantis multitudine novas quoquoeversum colonias deduxisse.

3. Qui-

3. *Quanam Veteris Germaniæ limites ?*

Hæc Danubio, Rheno, Oceano Septentrionali, & Vistula flumine conclusa, in quatuor colonias multo frequentissimas dividebatur, e quibus Jugævones magnum illum terrarum tractum, qui hodie tria Regna Borealia Daniam, Norwegiam, & Sveciam complectitur, incoluere. Istævones vero Rheni accolæ Frisiam, Grœningam, Vestphaliam, Vandali vero Pomeraniam, Saxoniam inferiorem, Marchiam Brandenburgicam, & hodiernæ Poloniæ partem obtinebant. Hermiones denique dimidium fere harum Regionum possidebant per Saxoniam superiorem, Franciam, Palatinatum, Bohemiam, Bavariam, Sueviam.

4. *Quibus limitibus Noricum, Vindelicia, & Rætia terminabatur ?*

Noricum, a Romanis ita cognominatum, complectebatur dimidiam Bojæ terræ partem trans Oenum, Salisburgense nempe territorium, Austriam, Styriam, Carinthiam, Vindelicia alteram Bojariæ partem conficiebat, a Danubio ad Alpes usque pertingens, & lacum Podamicum, Rætia pars erat Grifonia, Vallis tellina, Tyrolis, atque illa portio Italiæ, quæ illinc ad usque Alpes excurrit.

5. *Quæ celebriores erant Germaniæ urbes Romanorum temporibus ?*

Tametsi veteres Germani perpaucas numerarint urbes in pagis plerumque commorari soliti; tamen vel ante Romanorum adventum fundatores fuerunt aliquot in Germania urbium. Has inter præcipuæ sunt: Treviri, urbs Europæ antiquissima, Colonia, Augusta Vindelicorum, Solodorum &c. Hæ subin a Romanis ampliata, & exornata alia nomina acceperunt. Sic Augusta in honorem Cæsaris Augusti Augusta Vindelicorum, Treviri Augusta Trevirorum, & Augusta Rauracorum, inter Batileam & Rhenofeldam pridem diruta, est cognominata. Cæterum Colonia hodiedum obtinet nomen ab Agrippina Neronis Matre, quæ hic loci nata traditur, vel certe ab Agrippa (ut alii perhibent) Patre ejusdem, forti defensore, & amico veterum Ubiorum. Atque inde urbi alterum cognomen, quo Colonia Ubiorum dicitur.

6. *Quæ alia insuper veteris Germaniæ urbes ?*

Juvavia, quasi urbs adjutorii, hodie Salisburgum, a Romanis ad defendendam circum circa regionem exædificata erat. Moguntiacum, seu Moguntiam condidisse fertur Drusus, Romani exercitus Ductor, Augusti Privignus. Extant ibidem in monte Jacobeo hodieque rudera tumuli honorarii, ex solido saxo in Drusi honorem excitati. Argentina, sive Argentoratum, olim Tribocum: Vormatia Borbetomagus & Augusta Vangionum: Spira Nemetes, & Noviomagus: Vienna Austriæ, Vindobona, Juliobona, vel Flaviana: Ratisbona ad Cæsaris Tiberii gloriam posthumam Augusta Tiberia est appellata.

7. *Quibus nominibus vocabantur veteres Germani ?*

A Romanis dicebantur Germani, idque, ut nonnulli existimant, ob fraternam in pace & bello unitatem, & animorum conjunctionem. Ipsimet se se nominabant *Teutonas*; quam nomenclaturam ex aliquorum sententia sibi adscivèrè a vetustissimo etymo Germanico *Theut*. Sonat hoc ipsum *DEUM*, quo adeo nomine insinuare volebant, se a Deo (ipsis *Theut* dicto) originem trahere. Sed & propter virilem prorsus fortitudinem & animositatem Alemanni, perinde ac omnes *Viri* gloriose nominabantur, quanquam id nominis etiam Suevis separatim tribuatur. Alia porro nomina certis quibusdam Germaniæ nationibus a Romanis indita cognosci poterunt ex veterum Geographorum monumentis.

8. *Unde erui possunt veterum Germanorum acta ?*

Cum veteres Germani intermiserint gentis suæ historiam conscribere; necesse erit, eandem ab exteris scriptoribus petere. Ex eo genere sunt: Julius Cæsar, Livius, Suetonius, Tacitus, pluresque alii. Hi de Germanis ea scripsèrè, quæ vel propria experientia hauserant, vel bona fide aliunde acceperant. Id evenire ante non potuit, quam Romani cum Teutonibus committerentur. Singularis extat liber a Tacito conscriptus, quo toto tractat de moribus Teutonum. Atque ex hoc potissimum excerptus est proximus paragraphus.

De moribus , & ritibus veterum

Germanorum.

1. Qui se habebat Religio apud veteres Germanos?

Erant hi idololatræ, atque ea potissimum, quæ sub omnium aspectum cadunt, divinis honoribus prosequantur; puta: Solem, Lunam, ceterosque planetas cum lucido ignis elemento. Neque tamen his Diis suis fana statuebant, rati: nequaquam conveniens esse, magna Numina ædificiorum angustiis velle concludere. Itaque iisdem dicabant vastas & opacas sylvas & saltus, quos eapropter singulari colebant industria, immolatis ibidem humanis nonnunquam victimis. Aliqui eorum litabant vel ipsi cacodæmoni, qui ab ipsis Swarte vel Tyvel, a vetustissimis autem Latinis Tybelinus vocabatur. Hic quidem cultus eo tendebat, ut ne a Tyfelino mali quid paterentur. Atque hæc superstitionis ethnicæ tenebræ durabant usque ad annum Christi 580. quo magna pars superioris Germaniæ, & nominatim Bojaria Christianæ fidei lumine fuit illustrata. Eadem beata fors obtigit inferiori Germaniæ opera S. Bonifacii circa annum 720. ut ad Lutheri usque tempora fidei veritas inconcussa perstiterit.

2. Quæ moles & mores erant veterum Germanorum?

Erant animosi, & bellicosi, cui jam inde a pueritia innutriti, venandi studio, & omne genus laboribus durabantur. Unde ipsis procer & robusta corporis habitudo, par ferendis quibusvis arduis. Libertatis supra ipsam vitam fuerunt amantissimi, cujus conservandæ causa nullum vitæ periculum reformidabant. Et quamvis extima eorum facies & gestus minax, & truculentus videretur, tamen insignem animi candorem, ab omni fraude & perfidia alienum, circumferebant. Cæterum quam rudes omnium scientiarum erant, tam perite & præcipue tractabant lusum alearum, impendio & damno non semel omnium suarum facultatum, ut postremum suasmets personas deponere, ac ludendo perdere

non dubitarent. Porro omne genus superstitionum, & hariolationum mire æstimabant: amabant præterea cantilenas simplice rhythmo ligatas, uti & ad flammantem pyram haustam probatæ cerevisiæ, ubi conventus agere consueverant, & de potissimis negotiis consultare, atque concludere.

3. *Quæ forma fuit Reipublicæ, atque Regiminis apud priscos Germanos?*

Tametsi sat barbara vivendi ratio apud illos videretur, non defuit tamen suæ Reipublicæ certus ordo. Quippe diversis Teutonum regionibus præ erant sui reguli, ex flore nobilitatis electi. His tamen nullum jus fuit absque populi suffragio communi aliquid majoris momenti concludendi, & decernendi; sed id tantum illis incumbebat, ut intellecta omnium sententia plebiscitum fortiter & gnaviter exequerentur. Et vero ad hujusmodi publica gentis Comitia comparebat quisque non nisi armatus, & cuivis vel minimo jus competeat suam sententiam proponendi. Sed & aliis Germaniæ populis regum vice fuerunt ex communitatis gremio denominati Duces, quos Reipublicæ Patres appellabant. Ad id officii non nisi sagacissimi & fortissimi quique eligebantur. Quem ergo fors ad id dignitatis evexerat, belli tempore ducebat agmen, primus in fronte exercitus, primus in aggressione hostium. Transfugæ perfidiam luebant suspendio: socordes, & abjecti nimioperè animi bellatores patri lacuna submergebantur. Delicta alia pro rei gravitate multabantur per exactionem pecorum nunc majorem, nunc minorem. Quippe argentæ vel aureæ Monetæ usus ante Romanorum adventum erat Germanis incognitus, quorum commercia sola rerum commutatio id temporis absolvebat.

4. *Quem modum veteres Germani tenebant belli tempore?*

Aliqui Germaniæ populi, in primis Suevi, dividebant inter se, Germano sane candore & fide, militiæ instanti opera. Alternis enim vicibus bellatum ibant, ita quidem, ut pars una expeditioni instaret, altera domi facta tecta

conservaret, non tantum sua, sed & bellantium foris, & absentium. A primis adeo annis militiæ affvesiebant ex patrio instituto. Spectacula proin non alia dabat gens bellicosa, quam de bellis, quorum studia ipsis in summo pretio. Cæterum agmen, ad quod alterno ordine expeditio bellica devolvebatur, secum abducebat & uxores, & proles, eo sine ut harum præsentia ad certamen fortius incitaret. Quin uxores ipsæ in arma ruebant, ubi usus & necessitas poscebat. Eadem de causa consanguinei cæteri & necessarii amici interferebant se se aciei, ut nimirum alacrior pugnandi animus adderetur, & una omne gravius periculum a cognato sanguine præverteretur. Exordium pugnae fiebat qua cantando, qua incondito clamore. Pugnaturis arma erant præacuti mallei, ponderosæ machææ, breviores lanceæ, & arcus seu catapulta. Neque vero hujus armaturæ splendorem ullum affectabant, sed robur, & pondus ejusdem pensabant. Flagrante prælio stabant densati, ut corpore ita animo Germano, ruentes intrepide in hostes, quibus eapropter plerumque fuerunt in acie superiores. Atque ea pugnandi dexteritas vel ipsis Romanis ansam dicendi dedit: ut qui pugnando infelix vinci vellet, manus committeret cum Germanis.

§. III.

Synopsis de veterum Germanorum actis.

1. *Quas in partes hæc acta commodissime possunt dividi?*

In sex tribui possunt capita. 1) Notanda veniunt acta Germanorum ante Julii Cæsaris tempora. 2) Acta sub eodem Julio Cæsare. 3) Acta sub Cæsare Augusto. 4) Status Germaniæ sub Ethnicis Imperatoribus. 5) Idem status sub Christianis Imperatoribus a tempore Constantini M. usque ad Carolum M. 5) Acta Germanorum a Caroli M. temporibus usque in hodiernum sæculum.

2. *Quid*

2. *Quid ante Julii Caesaris Imperium de Germania singularare est & memoratu dignum?*

Ea quidem tempestate Germani securo pace beati, non temere se implicabant alienis belis, sed mappalibus suis contenti, vota sua non ultra ferebant. Primi omnium, qui extra patriam suam moverunt, fuerunt Cimbri, populus Aquilonaris, idque integro ante Christum natum sæculo. Quippe cum maris exundantis æstu illorum Peninsulam, hodie Jutlandiam dictam, Daniæ partem, eluvione sepelisset, compulsi sunt loco cedere, & alias sedes quærere. Quingenta proin millia Cimbrorum patrio solo excesserunt, junctoque suo cum Germanorum cæterorum copiis agmine infestum Romanorum exercitum non una clade multarunt. Cimbri adeo per Noricum sive per Bojariam, Teutones socii vero per Galliam attentare viam in Italiam ausi sunt, in felicioribus illis terris colonias formaturi.

3. *Quem exitum tenuit Germanorum expeditio in Gallia?*

Sane funestum, cum adverso Marte pugnarint post priores clades Romanis illatas. Cajus Marius enim, Romanus Consul, non procul Aquis Sextiis (Metropolis est Provinciæ Gallicæ) prope ad internecionem illos cecidit, cum ducenta Germanorum millia desiderarentur, octoginta autem millia captiva ducerentur. Unde factum, ut incolæ longo post tempore accumulatis cæforum ossibus sua vineta sepimenti loco incingerent, si Brietio quidem credimus. In perenne tantæ victoriæ monumentum. Marius ibi locorum trophæum ex secto lapide statuit, cujus rudera aliqua superesse dicuntur. Perdita dicto modo victoriæ Germaniæ sæminæ flagitarunt Romanos, uti Vestalibus virginibus ad obsequia transmitterentur. Sed repulsam passæ, una omnes post mactatas proles suas spontaneam sibimet mortem ferro consciscere non dubitarunt.

4. *Qui progressus Cimbrorum in Italia fuerunt?*

Catulus quidem Romanus Ductor, ut maxime quærebat, illos compescere non valuit, multo minus superior

evafit, ut ipfius exercitus animo caderet, confpecta maxime audacia Cimbrorum. Nam fcutis hi fuis infidentes, per altiffima Alpium juga nivibus tecta, de- vehi præcipiti lapfu non horrebant. Marius proin suppetias appropieravit, qui Cimbrorum aciem ita difjecit, ut deinceps nemo unus illorum confpiceretur.

5. Quæ fors Germaniæ fuit fub Julio Cæfare?

Stabilita in Gallia fede, quam in Romanam Provin- ciam redegerat, paulo poft cum Germanis res ipfi elle cæpit. Quippe Arioviftus eorum Rex & belli ductor fæderatos cum Cæfare Heduos (Burgundos) valde infe- ftabat, contemptis omnibus, qui dehortabantur. Itaque Cæfar Arioviftum, qui Rhenum trajecerat, fortiter ag- greflus, eam Germanorum ftragem edidit, ut ingens fpatium ad triginta paffuum millia profratorum cada- veribus obtegeretur. In prælio hoc, quod prope Bafi- leam commiffum effe creditur, ftabant Germani more fuo in arctos cuneos denfati, conjunctis fupra capita clypeis tecti adverfus Romanorum Saxeam grandinem & miffilia tela. Cum igitur Romani apud ita protectos loricæ in modum Germanos operam perderent: animo- fo tandem confilio in fcutata capitum tegumenta infili- ère, diffolutisque vi fcutis defuper ftantes cladem inferebant; ubi dolus tamen & virtus utrinque fuas partes strenue egerunt, certe non incruenta Romanis victoria, quæ quinquagefimo quinto anno ante Chrifti in terris adventum contigit. Tertio poft anno Rhe- num ponte travit Cæfar, fubegitque primo Suevos, deinde circa Coloniensem tractum litos Sicambros.

6. Quæ conditio Germanorum fub Cæfare Augufto?

Julius Cæfar poft omnes ex Germanis reportatas vi- ctorias, fecuro necdum, fixoque cum fuis loco con- fiftabat; quod tamen effectum dedit Auguftus. Hic Dru- fum, privignum fuum, adverfus bellicosos, & Roma- nis ufque infeltos Germanos fubornavit. Et vero ex- peditiois felicitas ea fuit: ut ad Rhenum inferiorem plerique Germani a Drufo fubigerentur, extractis non

14. *Quæ Vallesiæ Religio?*

Catholica; quam in hanc usque diem singulari fervore, & constantia profiteri pergit. Provinciæ hujus Episcopatus inter antiquissimos Galliæ, ac Germaniæ numeratur.

§. 4.

Batavorum Respublica.

1. *Quid de universis Belgii Provinciis summam memorandum?*

Septemdecim Belgii Provinciæ, post divisum Carolingorum Imperium, Austrasiæ Regno maximam partem sunt adjectæ. Sec. XIV. & XV. pars earum Burgundis, dein per Caroli Audacis filiam Domui Austriacæ, ac tandem per Carolum V. Hispanis obvenere universæ. Regnante porro Philippo II. Caroli V. filio, initium datum Belgicis tumultibus. Ea occasione septem Provinciis, a cæteris decem, avulsis, Batavorum Respublica coaluit.

2. *Quæ Belgicarum turbarum origo?*

Potissima, ac ferme unica erat funestissima illa ab avita Religione defectio; inde enim turbis innumeris, factionibus Gensiorum, dissidiis, seditionibus, perduellionibus, cruentis & internecinis bellis non inclytum modo Belgium cum finitimis Provinciis, sed Ecclesiâ quoque universa irreparabili tot millium animarum strage affecta, & lacerata est. Nobiles primum Juvenes impia hæreticorum dogmata apud exteros hausta in Patriam invexere: laudata passim sentiendi, faciendique quilibet libertas: quam cum Sacræ Inquisitionis fræno Rex coercere statuisset, constata demum Arausicano Duce, Nobilium primum, dein & populi anno 1566. conspiratio, quam Margarita Parmensis, Belgii Gubernatrix, inligui de perduellibus relata vi-

cto.

uno loco munimentis coërcendi. Porro Teutones fœminæ in præliis contra Drusum, intra curruum junctorum propugnacula constitutæ, tam desperato consilio pugnabant, ut consumptis telis enectas allisu terræ proles in Romanorum facies ejacularentur, stupentibus omnibus seu crudelitatem, seu animositatem.

7. *Quam urbem Drusus exædificavit in Germania?*

Moguntiam, ubi Mœnus Rheno jungitur. Quin & Augustam Vindelicorum annis ante Christi natalem quindecim expugnatam a Druso, & Romanorum coloniam factam fuisse perhibent. Bellum exinde contra Cattos & Cheruscos, inferioris Saxonie gentem, non infelicitè gesserat Drusus, cum anno ætatis tricesimo morte immatura præreptus est, *Germanici nomine* ejusdem familiæ indito. Tiberius Drusi frater, postea Cæsar, imperium militare contra Germanos suscepit quidem, sed nihil singulari dignum memoria gessit; ac multo minus Marcus Lollius, Consul Romanus, qui ingenti clade a Germanis accepta, Romam revertit inglorius.

8. *Quam porro victoriam Arminius a Romanis reportavit?*

Augustus Quintilium Varum cum exercitu miserat ad Germanos intra officii limites continendos; quos cum homo superbissimus, & inexplebilis avaritiæ tractaret asperrime, Arminius jugum gravissimum a sua suorumque cervicibus dejecturus, cum delecta popularium manu Romanos haud procul Monasterio, Vestphaliæ urbe, ad pugnam provocat, successu tam prospero, ut ad quinquaginta hostium millia in acie occubuerint. Qua clade accepta Varum indignatio & pudor eo perpulit, ut manus violentas sibi ipse intulerit. Cæsar vero Augustus eam jacturam tam iniquo tulit animo, ut præ iræ vehementia impos animi caput parieti impingeret, hæc identidem verba ingeminans: *Quintili Vare, redde mihi meas legiones!* Arminio porro Germanicæ libertatis assertori ob perpetuum rei gestæ monumentum statuam posuere Teutones, cui tunc quidem non nisi profanos, posteri vero divinos adeo honores

nores deferre non dubitarunt, donec Carolus Magnus, fervente bello Saxonico, eam funditus evertendam curavit. In vetustis Germanorum commentariis statua hæc *Irmensul* appellatur.

9. *Quæ res subsequentiū Imperatorum Gentiliū temporibus usque ad Constantinum M. in Germania gesta?*

Vincebantur quidem Germani non semel, at sæpius etiam de Romanis triumpharunt: ut proinde hi nunquam Germaniam debellare, suoque subjacere Imperio usquequaque potuerint.

10. *Quæ Germaniæ fortuna a Constantini M. temporibus usque ad Carolum Magnum.*

Circa dimidium tertii Sæculi extulere caput Franci, quo nomine convenerant populi ex Saxonia, Vestphalia, & Franconia in unum agmen collecti. Verisimile est, id nominis sibi adscivisse ideo, quo docerent: sibi abjecto penitus Romanorum jugo patriam libertatem (hanc enim vox Germanica *Frank* notat) unice cordi esse, eaque frui velle citra omnem servitutem. Optima ejus consilii exequendi occasio se obtulit imperante Honorio, quando Romani Imperii res erant oppido turbata. Quinto proin sæculo Franci in arma ruerunt Duce Rege suo Pharamundo, & in Galliam Romanorum Provinciam irruptionem primo fecerunt, quin tamen firmum ibi pedem figerent. Regnante porro Meroveo aliquot post annis alteram impressionem tentarunt, jacto Franciæ Monarchiæ fundamento. Hanc postea Clodovæus omnium primus firmato jam Imperio possedit, præter Alemanniam, & Thuringiam, id temporis adjunctam.

11. *Quis porro status Germaniæ ante Carolum M.*

Regnabat adhucdum avita magnam partem superstitio, quamvis pluribus in locis Christianæ fidei germen efflorescere jam cœperit, Jam tum temporis Bojaria, Saxonia, aliæque plures regiones a Ducibus suis regebantur.

12. *Quæ rerum Germanicarum vicissitudines imperante Carolo M. ejusque Successoribus?*

Carolus quidem Magnus Germaniæ suam barbariem abstergere institit: optimis eandem legibus instruxit veri DEI cultum & universe Religionem promovit: bonis artibus scholas aperuit: cæteraque omnia in optimum ordinem redegit. Debet enimvero Germania huic vere Magno Monarchæ sua incrementa, & subsequenter felicitatem. Postquam ergo Bojariam & Saxoniam suo adjecit regno, in divisione vastæ tunc Francicæ Monarchiæ Germaniam in peculiare regnum evexit, quod Ludovicus Pius filio suo natu tertio Ludovico Germanico transcripsit. Henricus Auceps suo sub regimine qua exstructis plusculis urbibus, qua institutis artium, & mercimonii exercitiis, qua correctâ bellicæ disciplinæ ratione admodum multa præstitit. Cæteri Cæsares, puta, Otho M.S. Henricus Bavarus strenue perrexerunt excolere Germaniam, & ad summa omnia promoverè; donec tandem sub glorioso Austriacorum Cæsarium imperio, & præcipue sub gloriosissimo Cæsare Carolo VI. ad id fastigii ascendit, ut nec viribus, nec politiæ Christianæ legibus, nec promovendis sapientiæ studiis ulli orbis regno facile cedat.

C A P U T II.

De hodierna Germania.

§. I.

De præcipuis partibus hodiernæ Germaniæ.

1. *Quibus limitibus circumscribitur hodierna Germania?*

Versus Septentrionem terminatur mari Balthico, Dania, & Oceano Germanico: ad Ottum Polonia, & Hungaria: ad meridiem Italia: ad Occasum Comitatu Burgundico, Lotharingia, & Belgio.

2. *Quænam sunt quinque præcipua Germaniæ flumina.*

1. Danubius, etiam dictus Ister. 2. Rhenus. 3. Albis. 4. Visurgis. 5. Viadrus.

3. *Quomodo Germania dividitur?*

In superiorem & inferiorem. Illa complectitur decem Imperii Circulos: hæc septemdecim Provincias, quæ alias Belgium vocantur.

4. *A quo facta est partitio Germaniæ in decem Circulos?*

A Maximiliano I. Imperatore An. 1512. juxta sequentem ordinem. Primus est Austriacus. 2. Burgundicus. 3. Rhenanus inferior. 4. Bavaricus. 5. Saxonicus superior. 6. Franconicus. 7. Suevicus. 8. Rhenanus superior. 9. Vestphalicus. 10. Saxonicus inferior. Quinam autem Status cuilibet Circulo annumerentur, in opusculo quinto Geographico explanabitur.

5. *Quænam sunt præcipua Imperii Membra?*

1. Romanus Imperator est supremum totius Imperii Caput.

2. Novem Electores, quos inter sunt tres Ecclesiastici: Moguntinus, Trevirensis, Coloniensis; sex Seculares, seu Laici, nimirum: Bohemus, Bavarus, Saxo, Brandenburgus, Palatinus ad Rhenum, Hannoveranus.

3. Duo Archi-Episcopi: Salisburgensis, & Bisuntinus; qui posterior tamen solo Principis Imperii titulo nunc gaudet.

4. Magnus Ordinis Teutonici, & Melitenium Equitum Magister.

5. Viginti duo Episcopi, nempe: Bambergensis, Herbipolensis, Vormatiensis, Eustettensis, Spirensis, Argentinenfis, Constantiensis, Augustanus, Hildesheimiensis, Paderbornensis, Frisingensis, Ratisbonensis, Passaviensis, Tridentinus, Brixinensis, Basileensis, Leodiensis, Osnabruggensis, Monasteriensis, Curiensis, Laufannensis, Sedunensis.

6. Avitæ Principum Domus, nempe: Palatinorum, Saxonum, Marchiæ Brandenburgicæ, Brunswicensium,

Mechlenburgicorum, Hassorum, Holfatorum, Baden-
sium: Dux Vürtembergicus. Saxo-Lauenburgicus:
Principes Anhaltenses, quorum priores septem in va-
rios iterum ramos dividuntur.

Hæ divisiones, cum facile & passum inveniri possint,
brevitatis ergo hic intermittuntur.

7. Viginti novæ Principum Domus, scilicet: Aren-
bergica, Hohenzollerana, Lobkowitzia, Salmsensis, Die-
trichsteinia, Nassaviana, Aurspergica, Frisiana Orienta-
lis, Fürstenbergica, Schwarzenbergica, Ottingana,
Liechtensteinia, Croyensis, Piccolominia, Portiana,
Schwarzburgica, Lambergica, Trautsonia, Læwen-
steinia &c.

8. Principales Præposituræ & Abbatix, ut sunt:
Fuldensis, Campidunensis, Elvacensis: Magister Or-
dinis Equestris S. Joannis, Præpositus Berchtesga-
densis, Stabulensis & Corbejensis: Veissenburgica jun-
cta Episcopatu Spirensi: Pramiana cum Arch-Episco-
patu Trevirensi. Murbacensis & Luderensis hodie spe-
ctant ad Gallos: aliæ alio &c.

9. Aliquot Principes Abbatissæ, nimirum: Essensis,
Buchaviensis ad lacum plumarium, Lindaviensis, supe-
rior & inferior Parthenon Catholicus Ratisbonæ: Aca-
tholicus Conventus Quedlinburgensis, Hervordensis,
Burscheidensis, Gandershemiensis. Abbatia Andlaviana
hodie Gallorum est.

10. Duplicis generis partitio Prælatorum Sacri Ro-
mani Imperii, scilicet in ita dicta Subsellia, hinc in
Suevicum, illinc Rhenanum divisa.

11. Vario ex stemmate S. R. I. Comites, puta, Vet-
teravienses, Vestphalici, Suevici, & Franconici.

12. Rhenanæ, & Suevicæ S. R. I. liberæ Civitates.

13. Franconica, Suevica, & Rhenana Sacro Ro-
mano Imperio devota Nobilitas.

6. *Ad quot Collegia omnes Imperii Status reducuntur?*

Ad tria. Primum est Electorum Collegium; alterum
est Principum; tertium S. R. I. Urbium.

7. *Quis*

7. *Qui Status pertinent ad Principum Collegium.*

Omnes tam Ecclesiastici, quam Laici Principes: omnes S. R. I. Prælati, Abbatissæ, & Comites, hac tamen ratione: ut omnes Prælati simul sumpti in Imperii Comitibus tantum duobus gaudeant votis ex Rhenano, & Sæuico gremio. Comites S. R. I. non habent nisi quatuor vota: omnes Urbes Imperiales duo vota. Cæterum Abbatissæ S. R. I. voti causa accedunt ad S. R. I. Prælatos, nec plura numero suo efficiunt.

§. II.

De Statu Religionis & Politicæ in hodierna Germania.

1. *Quenam hoc tempore ratio Religionis in Germania?*

Coluerat tota Germania octingentis annis inuiolato tenore Catholicam Fidem, cum Lutherus ante ducentos & aliquot annos Religionis integritati valde immane inflixit. Certe Germaniam inferiorem prope totam cum parte superioris specioso obtentu reformandæ Religionis a veteri & vera fide irreparabili damno ad suos errores abduxit. Decreto Pacis Monasteriensis ex fatali necessitate permittendum fuit, ut præter Lutheranam etiam Calvinianæ sectæ exercitium indulgeretur. Cæteris sectis publicum exercitium interdictum.

2. *Quæ est forma Regiminis in Germania?*

Tria hic notentur: Primo Universale Regimen totius Imperii in rebus Politicis. 2. Universale Regimen in contentioso iustitiæ foro. 3. Singulare genus Regiminis in variis Provinciis & Dynastiis Germaniæ.

Regimen quidem in politicis causis est penes Cæsarem, tanquam supremum caput, cuius est ordinare, ac demandare, quidquid e re Romani Imperii fore visum fuerit. Nihilominus tamen conscio & consentiente Cæsare deducuntur causæ aliquæ ad Imperii Comitibus, ut ibi disquirendo excutiantur, ex communi dein sententia ad Cæsarem referendæ. Accedente dein hujus consensu res vel effectum consequitur, vel eodem reuolente ex legitimis causis citra eventum intercidit.

Universalis causarum cæterarum discussio in Imperio pertinet primo ad Cameræ Vetzlariensis forum: ubi constitutus supremus controversiarum Judex, Cæsaris & una Imperii nomine causas decedit. Porro in Cæsareo Imperii Consilio Viennæ itidem nomine Cæsaris jus dicitur. Ad hæc duo summa Dicasteria etiam Status Imperii possunt suas privatas causas referre.

Particularis modus regendi in diversis Provinciis & Toparchiis est secundum cujusque Regionis proprias leges, & receptas dudum consuetudines varie constitutus.

3. *Quæ vires bellicæ in Germania?*

Equidem maxima est Germaniæ potentia, ut vel potentissimis hostibus par esset, imo superior; si quidem conjunctim omnia & singula Imperii membra cum Capite conspirarent. Id tamen in præsentis Religionis dissidio, & inde enascente dissensione animorum sperari vix jam potest.

4. *In quo perfectionis gradu sunt hodie scientiæ, & artes in Germania?*

Videtur fane Germania his se excoluisse, ut nulli alteri Regno Europæ facile cedat. Huic asserto fidem faciunt tot Athenæa, Lycæa, Gymnasia, & ex his copia doctissimorum hominum, & plurimi excellentissimi artium Magistri.

5. *Quid discriminis est veteres inter & hodiernos Germanos?*

Ingens est discrimen, ut ex dictis hæcenus patet. Quippe quam rudes olim, inculti, & barbari fuerunt veteres Germani; tam docti, exculti & belle morati successerunt posteri Germani. Id excipio: Germanorum nempe magnanimitatem non desisse, sed hodie dum perseverare. Atque huic adscribas, velim: quod Romani Imperii fascēs annis amplius non gentis Germani glorioli sibi vindicarint, & in hodiernum usque diem fortiter tueantur.

C A P U T III.

De Germaniæ Principibus qua sacris, qua profanis.

Quandoquidem in priore, eoque tertio opusculo de Romano-Germanicis Cæsaribus, quantum satis, actum est, necessarium videtur, ut hic de Germanicis Sacri Romani Imperii Electoribus, & Principibus, eorumque rebus gestis brevis fiat mentio.

§. I.

De tribus Ecclesiasticis Electoribus.

1. Quid notandum venit de primordio Archi-Episcopatus Moguntini?

Sanctus Crescens, discipulus S. Apostoli Petri, fuit primus Moguntix Episcopus; S. vero Bonifacius postmodum, anno nempe 744. a Zacharia summo Pontifice primus Archi-Episcopus est renunciatus. Villigifus fabri carpentarii filius, ab Othone III. Romanorum Imperatore omnium primus Elector S. R. I. est declaratus; quem etiam ob singularem sapientiam in Imperii negotiis tanquam Cancellarium adhibuit. Continuavit hoc dignitatis officium etiam sub S. Henrico Cæsare. Ex eo tempore illa Cancellarii dignitas potissimum fuit penes Archi-Episcopos Moguntinenses. De Villigiso hoc facta est mentio in tertio opusculo sub Othone III.

2. Quid cum Hattone ejus nomine secundo Archi-Episcopo Moguntino actum?

Hatto vir immisericors, & durus erga miseros mendicos fuisse scribitur; id quod testatum fecit premente annonæ caritate, & gravi famis calamitate, sed ad suummet exitium. Quippe turmam mendicabulorum, quæ panis aliquid rogarant, horreo includi jussit, specie distribuendi ibidem panis. At interea ejusdem imperio horreum incenditur, & una famelici pauperes conclusi qua flamma, qua fumo enecantur. Eo incen-

dii articulo cum lamentabiles pereuntium ejulatus audirentur, jocularum in modum Hatto ad suorum aliquem dixisse fertur: Audi quomodo hi mures cantillent. Crudele hoc factum in vestigio ultio divina est insecta. Mox enim inconditus murium exercitus procurrit, & Hattouem recta aggreditur. Hic adeo ut se infestis his hostibus subduceret, turrim, in medio Rheni stantem, tanquam asyllum, propere conscendit. Sed enim mures manipulatim insequuntur, penetrant portam, & fenestras turris, & miserrimum Archi-Episcopum depascunt. Atque hæc turris in hanc usque horam a muribus nomen obtinet. Hæc quidem imperante Cæsare Othone Magno contigisse ferunt; quæ tamen alii probati Scriptores ad fabulas relegant.

3. *Quæ Trevirensis Archi-Episcopatus exordia.*

Sanctus Eucharius ex septuaginta duobus Christi Discipulis, a S. Petro Apostolo ad prædicandum Evangelium Trevirensibus submissus est; quorum primus Episcopus fuisse traditur. Hic fati concessit anno Christi sexagesimo sexto. Porro S. Agricius, Patriarcha Antiochenus anno 330. primus Archi-Episcopus fuit constitutus. Hic textilem Christi tunicam secum Treviros attulit, ubi hodiedum asservatur. S. Helenæ Imperatricis domicilium in Templi formam redactum Agricius rite consecravit; Palatium vero Constantini M. transtulit in monasticam habitationem, quæ nunc Abbatia S. Maximini vocatur. Primus Elector Trevirensis erat Ludolphus, Saxonix Dux, Othone III. imperante. Dignitas Archi-Cancellarii aliquanto ferius Archi-Episcopatus huic adjecta est.

4. *Quid de primordiis Archi-Episcopatus Coloniensis memoratu dignum occurrit?*

S. Maternus circa annum Christi 99. veræ fidei lumine Coloniæ illustravit, ibidem anno ætatis centesimo decimo quinto, Christi 128. mortuus. Traditur hic ipse Maternus viduæ Naimiticæ fuisse filius, quem Jesus,

fus, Sancto Luca teste, ad vitam revocavit. S. Agilulphus octavo Sæculo a S. Bonifacio primus Coloniæ Archi-Episcopus fuit initiatus. Primus autem Elector fuisse fertur Heribertus, Marchio Foro-Julienſis sub Cafare Othone III. Cæterum Archi-Cancellarii munus Archi-Epiſcopatui ſubſequentibus demum temporibus eſt adiunctum.

5. *Quinam Archi-Epiſcopi Colonienses vitæ ſanctimonia præ cæteris floruerunt?*

SS. Severinus, Evergiſilus, Aquilinus, Simoneus, Cunibertus, Agilulphus, Heribertus, Anno &c. Coloniæ deposita ſunt Corpora quoque SS. trium Regum, quæ ſub Friderico Barbaroſſa Mediolano, per illum ipſum vaſtato, Coloniã pervenerunt.

6. *Quid de S. Archi-Epiſcopo Annone exiſtimandum?*

Huic parum laudis tribuunt Acatholici; cum tamen Scriptores Synchroni tanquam virum ſingulari ſanctitatis fama conſpicuum celebrent. Id fortasſe nonnulli Viro huic ſancto vitio vertunt: quod Imperii negotia imperante Henrico IV. cujus adoleſcentiam moderabatur, tractanda ſuſceperit. At in comperto eſt ex veterum & probatorum auctorum fide: Annonem id omne in commune Imperii ac præcipue Eccleſiæ bonum cum non vulgari ſapientiæ & juſtitia laude præſtitiffe.

7. *Quis caſus fuit Coloniensis Archi-Epiſcopi Gebhardi?*

Sane lamentabilis caſus; nam Anno 1583. amplexus ſectam Lutheranam, matrimonio ſibi junxit publice Agnetem, Comitum a Mansfeld. Equidem quærebat Archi-Epiſcopatum tranſmutare in profanum Principatum, ſed a Pontifice mox Vaticano fulmine iſtus, a Capitulo Cathedrali abdicatur, ſubſtituto ejus in locum Erneſto, Bojariæ Duce. Verum Gebhardus non eapropter ſtatione cedendum ratus, ad arma proſilit, adſcitis in fœdus copiis Palatini Ducis, dicti Simmerenſis. Horum tamen conſiliis Dux Bojus Vilhelmus Frater Erneſti

obviam ivit. Itaque Gebhardum, pecunia, belli nervo, destitutum, in Holandiam expulit, ubi miserri-
mam vitam tolerans, ab omnibus desertus, infelici
fato decessit anno 1589. Exinde non nisi ex Ducibus
Bavaris ad hujus Archi-Episcopatus apicem sunt evecti.

8. *Quæ officia & prærogativæ sunt trium Archi-Episcoporum Moguntinensis, Trevirensis & Colonienfis?*

Imprimis singuli sunt S. R. I. Electores, quorum est cum reliquis Electoribus Sæcularibus Romani Imperii Caput deligere. 2. Moguntinus coronat electum Cæsarem, siquidem coronatio contingat in sui Archi-Episcopatus territorio: quod si fiat coronatio in Colonienfi Archi-Episcopatu, loci Archi-Episcopus Cæsarem Romanorum Regem creat. 3. Quivis horum trium Archi-Episcoporum Archi-Cancellarii munere in Sacro Romano Imperio funguntur: Moguntinus quidem per totam Germaniam, Trevirensis per Galliam & Regnum Arelatense, Colonienfis per Italiam. 4. Hi tres Ecclesiastici Electores ex more antiquo præcedunt suos Collegas Electores Laicos, & hoc quidem ob reverentiam avitam erga statum Ecclesiasticum. 5. Elector Trevirensis sibi vindicat primum suffragium in Imperii Comitibus, & e regione Cæsaris confidet, habens ad dextram duos Ecclesiasticos, ad lævam Electores Sæculares.

§. II.

De Regno & Electoratu Bohemico.

1. *A quibus populis Bohemia olim habitata fuit?*

Primi habitatores fuerunt Boji, qui annis quingentis & nonaginta ante natam mundi salutem sub Rege suo Sigovesto ex Gallia in Bohemiam migrarunt. Hanc de suo nomine Bojohemum dixerunt, seu Bojorum Coloniam, aut sedem. 2. Anno quinto post natum Christum expulsi sunt a Marcomannis, qui ex Germaniæ populis confederant prius Danubium inter & Niccarum fluvios. Itaque hi Duce suo Rege Maraboduo, Bojis
eje-

ejectis, Bojohemum pleno jure sibi vindicarunt. Boji vero amissa statione cesserunt in proximam Regionem Nariscorum, quam hodie dicunt Palatinatum superiorem. Inde Danubium transgressi circiter annum Christi 500. Romanis ex Vindelicia ejectis, in eadem sedem sibi fixerunt. Hæc proin Regio ab ipsis nomen accepit Bojariæ vel Bavariæ. 3. Ad annum Christi 550. aut ex aliorum sensu annum 640. Slavi populi Bohemiam occuparunt, ex eaque Ducatum formarunt. Primus Dux fuit Zeccus, frater Lecchi & Russi. Horum fratrum primus cum suis in Polonia, alter in Moscovia sive Russia confedit, ubi utrinque ab ipsis forma Ducatus est introducta. Atque hæc Slavonica natio initium fecit extirpandis densis Bohemiæ saltibus ad promovendam terræ fertilitatem.

2. *Quæ primariae mutationes intervenere a tempore Zecci usque ad nostra tempora?*

Post Zeccum Bohemi a viginti duobus Ducibus regerantur serie non interrupta. Sub duodecimo Duce Borivorio I. Bohemia Christianæ Religionis lumen feliciter aspexit, tempore Cæsaris Arnulphi circa annum Christianum 895. Anno subinde 1086. Ladislaum II. Henricus IV. Imperator Moguntia Regem dixit. Post hunc regimen transiit partim ad Duces, partim ad Reges; donec tandem Primislaos II. Regium Bohemiæ titulum Cæsar Philippus in perpetuum confirmavit. Paulo post idem Primislaus, utpote Rex & una Elector, operam suam contulit in eligendo Friderico II. Post Primislaum, Regum Bohemorum Electio plerumque fiebat per scrutinii suffragia, ut Rex tamen esset fiduciarius Cæsaris cliens in suis propriis terris. Albertus II. & Ferdinandus I. ambo Cæsares ex Austriaca Domo Regnum Bohemiæ, & Hungariæ jure nuptiali sibi asseruerant. Tandem anno 1620. Bohemia post famosam ad Pragæ mœnia victoriam a Ferdinando II. obtentam contra Fridericum, (unius hyemis Regem dictum) ejusque exercitum, in jus hæreditarium,

armis partum, transiit; id quod pace Monasteriensis est confirmatum.

3. *Quanam præterea Duces & Reges Bohemiæ sunt
speciatim memorabiles?*

1) Primislaus primus, tametsi ortu & conditione ruricola fuerit, tamen non vulgaris sagacitatis & prudentiæ laude eminuit. Quare Libussa tertia Dux Bohemiæ, quæ urbem Pragam condidit, illum in thalami conjugalis confortem adlegit, & eo pacto quartum Bohemiæ Ducem fecit. Huic septem ipsis annis velitandum fuit cum Bohemis fœminis, quæ ductu nobilioris ex Libussæ aula mulieris Bohemiæ regimen sibi arrogabant. Et vero primus conflictus illis prorsus ex voto cessit. Primislaus mansuetudine, & longanimitate feroces mulierum animos delinire, & expugnare sagagebat. At cum nihil lenitate proficeret, armata tandem manu ambitiosas has Amazones coëgit ad domesticam colum reverti: Acta hæc sunt circa annum Christi 650.

2. Sanctus Venceslaus decimus quintus Bohemorum Rex, viri sancti, numerisque omnibus absoluti formam in se ipso expressit. Singularem porro memoriam meretur tenerrima ejus erga augustissimum Altaris Sacramentum pietas. Solebat enim quotannis triticum, divino Sacrificio serviturum, suis ipse manibus seminare, & metere; in eundem quoque sinem esse vindemiator, & legere botros ad usum sacri Calicis consueverat. Tandem impiæ Matris Drahomiræ instinctu a crudeli Fratris Boleslai ferro in templo orans, Deo victima cecidit innocentissima. Drahomira, sanguinaria furia, meritissimas dein sceleris pœnas dedit, quando viva cum curru & equis terræ hiatu fuit absorpta. Boleslaus vero id gratiæ a cœlo obtinuit, ut postea resipisceret. Cæterum Sanctus Martyr & Rex Venceslaus

3. Venceslaus V. postremus Ducum Bohemorum fuit ex stirpe Primislai ruricolæ, Anno 1306. violenta morte sublatus. Paulo post successerunt tres Bohemiæ Reges,

ges, Carolus IV. Venceslaus Piger sive Ignavus, & Sigismundus, quorum singuli subin Cæsares sunt creati.

4. *Quid præterea de Bobemis observatu dignum?*

I. Regnum Bohemiæ pars quidem Germaniæ censetur, sed nulli Circulo Imperii accensetur. 2. Rex Bohemiæ inter Electores Laicos principatum tenet, & suffragium fert proxime Archi-Episcopum Coloniensem. 3. Olim Rex Bohemiæ, qua Elector, nihil admodum conferebat ad communes Imperii expensas, nec in ullis comparebat Comitibus: sed ab anno 1708. utrumque modo præstat. Marchionatus Moraviæ, & Ducatus Silesiæ referuntur ad Bohemiam, uti & Lusatia, quæ tamen a Ferdinando II. Electori Saxonie relicta est ad compensandas impensas in bellum factas.

§. 3.

De Electoratu Bavarico, & Palatinatu
Electoralibus.

Ambæ hæ Domus Electorales hic conjunguntur, quoniam eandem trahunt originem,

I.

1. *Quis Bojariæ status priscis Romanorum temporibus?*

Imperante Augusto Bojaria erat Romanorum Provincia, cujus pars, superiori Sueviæ contermina, Oenum inter & Danubium, Lacum Podamicum, & Alpes sita, dicta est Vindelicia. Altera pars residuum Bojariæ complectebatur tractum cis Oenum cum Austria, nomenque Norici obtinuit.

2. *Qua ratione Bojaria a Romanis ad Bojos translata?*

Boji quingentis nonaginta annis ante Christi ortum e Gallia in Bohemiam transgressi, hanc exinde Bojohemiam appellarunt. Sed quinto post natum Servatorem anno a Marcomannis, priscis Germaniæ incolis, sunt expulsi. Itaque in Nariscorum terras (Palatinatum superiorem) profugi, sedem ibi fixerunt; donec anno

508. Ductore Theodone primo Almonium annum trajecere; quo ipso ex transitu Dietfurto (seu Theodonis vado) nomen deinceps adhæsit. Inde progressi longius, Ratisbonæ Danubium quoque superarunt, & pulsis ex Vindelicia Romanis, Boicum, eumque regium dominatum stabiliverunt. Porro Ratisbonam, Romanis ex tortam, de conjugē sua Reginobirga dixit Theodo Reginoburgum, in qua ipsa urbe Regiam sibi delegit. Ibidem loci Theodo III. sub finem sæculi sexti a S. Ruperto in Deiparæ Sacello (*veterem capellam* vocant) hodieque extante, sacro baptismatis fonte ablutus est.

3. *Quomodo Bojaria a primis Bojorum Ducibus ad Carolum Magnum transit?*

Thassilo ejus nominis tertius Bavarix Dux in Conjugem acceperat Litopirgam, filiam Desiderii ultimi Longobardorum Regis. Hunc Carolus M. Ticini captum, Regno exuerat. Itaque Litopirga vindictæ furis agitata, Thassilonem adversus Carolum M. concitare non destitit, quoad infesta arma caperet contra Regem victorem. At enim ejus expeditionis consilium sinister exitus frustratus est. Quippe a Carolo victus, suoque Ducatu privatus cum Principe filio in Gemetense Gallix Monasterium migrare jussus est, ubi vita laudabilissime ducta obiit circa annum 795. Ex eo tempore Bojaria in Gallicam Provinciam redacta, perstitit in Carolino stemmate usque ad Ludovici IV. obitum.

4. *Quis intermortuo Carolino stemmate Bojariæ imperavit?*

Diversi imperarunt Duces, sed non ex una, eademque Domo. Post mortem Ludovici IV. regnabat in Bojaria Arnulphus Malus, ingenii plane inquieti Princeps. Hic invidens Cæsareæ coronæ, Conrado I. & Henrico Aucupi bellum movit, sed ob id maleficium suis e terris expulsus. Arnolphus, filius Arnulphi, patri ausus est contra Othonem M. qui illum ita mulcavit, ut Ducatu adempto cum suis posteris in sortem Comitum retulerit. Ex hoc proinde descendunt Palatini Comi-

Comites Schirenses, & Comites Vittelsbacenses, qui tandem lapsu temporum restauratam Ducatus dignitatem in Bojaria obtinuerunt. Neque exinde ea dignitas desit, sed hodie dum in Electorali Domo Boica floret.

5. *Quinam Duces Boji post Arnulphum Malum, ejusque filium sunt memoria digni?*

Post Arnulphum usque ad restitutionem Domus Vittelsbachiaë Bojariaë præerant Principes Saxones, Francones, & Suevi. Ex gente Saxo-Bavarica erat S. Henricus Cæsar, qui Abudiaci, oppido Bavaricaë ad Danubium, Ducalem Regiam suam locarat. Inter Duces Bojariaë ex Franconibus fuerunt Henricus III. & IV. postmodum Romani Imperatores. Hic remunerationis nomine Bojariam Guelphonice Comitum Altorfensium in Suevia stemmate, possidendam dedit. Inter Guelphicæ prosapiaë Duces præ cæteris memorandi veniunt Henricus IX. *Niger*, Henricus X. prioris filius, *Superbus* dictus, & Henricus *Leo* cognominatus, postremi filius, qui præter Bojariam totam quoque possidebant Saxoniam, quam Henricus IX. conjugali fœdere sibi asseruit, Henricus *Leo* vero iterum amisit, quando a Cæsare Friderico Ænobarbo Anno 1180. proscriptus, omnibusque suis Regionibus, præter Brunswicensem & Luneburgensem, est exutus, Bojaria Othoni Comiti Vittelsbachio ob egregiam in bello navatam operam, attributa. Interea temporis urbs Ratisbona in libertatem asserta, non rediit deinceps ad dominiuum Boicum, Idem Henricus *Superbus* pontem illum celeberrimum Ratisbonæ e lapide quadrato sub ann. 1140. extruendum curavit.

6. *Quinam Duces & Electores post Henrici Leonis proscriptionem ad hanc usque diem rexere Bavariam?*

1. Otho M. Vittelsbachius, hodiernæ Domus Bavaricaë Auctor. Obiit Anno 1183.

2. Ludovicus Elector, qui totum Palatinatum cum Electorali dignitate in familiam Vittelsbachiam pactis nuptialibus transtulit. Occisus est Kelhemii An. 1231.

3. Otho Elector obiit Anno 1253.

4. Ludovicus Severus, Elector, occisa ob adulterii suspicionem conjuge cum aliis quatuor, tantis idcirco animi tormentis excruciatuſ eſt, ut inſequentē mox nocte totuſ incanuerit, Fürſtenfeldenſis exinde Monasterii conditor. Rudolpho filio, nominis, gentisque Palatinæ propagatori Palatinatuſ; Ludovico vero, poſtea Cæſari, reliquit Bavariam, ex eo tempore a Palatinatuſ, univerſe accepto, ſemper ſejuſctam. Obiit. 1294.

7. Quæ Bavariæ facta diſiſſio a Ludovici Cæſaris obitu?

Hujus filiuſ Stephanuſ I. Bavariam tribuſ ſuiſ filiſ ita diſiſit: ut Stephano, natu maximo, Ingolſtadium: Friderico Landiſhutum: Joanni natu minimo Monachium obvenerit. Deſiciente porro poſt annuſ 53. Stephani progenie, hæreditaſ obtigit Duci Landiſhutano. Sed & hujus ſtirpe poſt annuſ centuſ & undecim exareſcente, Albertuſ IV. Bavariam ſoluſ obtinuit, legemque tulit: ut deincepſ natu maximuſ Bavarix univerſæ ſoluſ præeſſet. Obiit Stephanuſ I. Anno 1377. cujuſ filiuſ Joanneſ An. 1397. Erneſtuſ vero Joanniſ filiuſ Anno 1438. ex hac vita migravit. Albertuſ porro Piuſ, Erneſti filiuſ An. 1460. decedens, teſtamento caverat, ut e quinque filiſ ſumma reruſ ad Joanneſ & Sigismunduſ, natu majoreſ, deferretur.

Sigismunduſ, Baſilicæ B. M. V. Monachii Conditor, trienniuſ cum Joanne hocque peſte ſublato, ſoluſ bienniuſ regnabat: Principatuſ exinde in Albertuſ IV. fratrem ſponte translato, cui tamen Chriſtophoruſ, & Volſſganguſ fratreſ natu minoreſ multuſ negotii faceſſebant. At longe difficilior eidem contentio fuit cum Georgio Duce Landiſhutano Ludovici Divitiſ, qui Ingolſtadienſem Academiam condidit, filio; hic filiam Ruperto Palatino deſpondit, dotique inferioreſ dixit Bavariam. Orto inde bello graviffimo iſ tandem conditionibuſ An. : 505. pax firmata eſt, ut a Ruperti pupilluſ

pillis Othoni Henrico novus, uti deinceps appellari cepit, Palatinatus attribueretur.

8. *Qui Duces & Electores universæ denuo Bavarix imperarunt ?*

1. Albertus IV. divisas Bavarix Provincias iterum conjunxit An. 1507. mortuus anno sequente 1508.

2. Guilielmus IV. Constans eo præcipue appellatus, quod in Bavaria Religionem Catholicam grassante circumcirca hæreseos lue, & Marte rustico late omnia devastante, fartam, tectamque conservavit. Mortuo Landishuti Ludovico fratre inferioris Bavarix Duce; solus rerum potitus, decessit Anno 1550.

3. Albertus V. Religionis Orthodoxæ in Germania Propugnator fortissimus: legem antea latam stabilivit, ut ne posthac Bavaria divideretur. Societatem Jesu Ingolstadtium, & Monachium introduxit, Obiit Ann. 1579.

4. Guilielmus V. Catholicæ itidem Religionis non in suis modo, sed exteris quoque Provinciis, præsertim adversus Gebhardi Septemviri Colonienlis motiones, vindex strenuissimus, Bavarix Principatu, quem 17. annos summa cum laude tenuit, in Maximilianum filium sponte translato, per 29. annos vitæ reliquos animæ negotium, omnium gravissimum, uniceque necessarium, tractandum suscepit. Vivere desit Anno 1626.

5. Maximilianus I. Heros incomparabilis, post Pragensem victoriam Septemvirali dignitate An. 1623. auctus Palatinatum superiorem, & urbem Donawerdam Ecclesiæ simul Catholicæ, ac Boicæ Domui asseruit. Obiit Ingolstadtii Anno 1651.

6. Ferdinandus Maria, Principis optimi numeros omnes implevit. Nec minor ipsi quam Progenitoribus, Orthodoxæ Religionis cura erat, qui omnium Bavarix Principum natus quasi character est, basisque & fundamentum boni, auspiciatque Principatus. Obiit Schleishemii An. 1679.

7. Maximilianus Emmanuel in Hungaricis præcipue pro re Christiana susceptis expeditionibus, liberatione Viennæ, expugnationibus urbium Budæ, Strigonii, Ujvarini, Essékini, & maxime Belgradi &c. pugnis item decretoriis ad Parkanum, Mohatsium &c. immortale sibi nomen comparavit. Inde variis bellis implicitus, & fortunam utramque expertus, recuperatis A. 1715. Provinciis, Monachii diem obiit A. 1726.
8. Carolus Albertus Elector &c.

II.

De Electoratu Palatino.

1. Quæ Palatinatus facies ante Caroli M. tempora?

1. Ante Romanorum adventum Palatinatus vetustissimi Regni Alemannici pars fuerat. 2. Imperante Augusto & hunc, & omnes alias Provincias Rhenanas Romani in potestatem suam redegere. 3. Incolæ Palatinatus in Francica postmodum expeditione a Pharamundo An. 424. suscepta, superato Rheno, Romanos in Gallia sunt adorti.

2. Quid de antiquis Comitibus Palatinis sciendum?

1. Cum olim Germania, in Principatus nondum distributa, solis pareret Imperatoribus, hique sedes suas identidem mutarent, fuerunt pro singulis Provinciis constituti supremi Præfecti, dicti Comites Palatini, qui nomine Cæsaris absentis, controversias dirimerent. Hos inter eminebat Comes Palatinus Rheni, quia non solum in adjacentibus terris, sed in ipsa etiam Aula Imperatoris, imo, cum hic Romani proficisceretur, per universam Germaniam juris dicendi potestatem habebat.

2. Extincta porro per Ludovici IV. mortem Carolina stirpe, regionum Præfecti, in Palatinatu ac alibi, munia & Provincias fidei suæ commissas hæreditario quasi jure possidere cœperunt. 3. Eberhardus An 912. a fratre suo Courado I. Cæsare Palatinatum pro sua familia

lia

lia obtinuit. 4. Conradus Dux Sueviæ, frater Friderici I. Imperatoris An. 1156. Heidelbergam condidit.

3. *Quinam extincta stirpe Carolina Palatinatum obtinebant, donec is Domui Wittelsbachia obvenit?*

Nobilissima omnes, at diversa stirpe prognati erant, quos brevitatis studio præterimus. Henricus Henrici Leonis filius pactis dotalibus Provinciæ possessionem adiit, sed eadem iterum dejectus est anno 1215. quando a Friderico II. Cæsare fuit proscriptus. Postmodum Ludovico Baviaræ Duci, Othonis I. Wittelsbachii filio, Palatinatus clientelari jure est traditus, nec ante tamen in ejusdem possessionem venire licuit, quam Otho Ludovici filius Agnetem, Henrici proscripti filiam, matrimonio sibi junxit. Anno 1225.

4. *Quamdiu Domus Bavarica Palatinatum simul, ac Bavariam cum Electoratu tenuit?*

Annos circiter septuaginta, quoad nempe Rudolpho Ludovici Severi filio natu majori, Palatinatus; Ludovico vero, postea Cæsari, Bavaria est attributa, divisione hac in hodiernum usque diem perdurante.

5. *Quinam exinde Electores Palatini Electoribus Boico-Palatinis successere?*

Orti hi erant ex triplici stirpe. 1. Rudolphina. 2. Simmerensi. 3. Neoburgica.

6. *Quid de Rudolphina stirpis Electoribus universe memorandum?*

Ex hac tredecim Electoratum obtinere ab Anno 1294. ad Annum 1559. Nos aliquos memorabimus.

Rudolpho I. quod a Friderico Austriaco contra Ludovicum fratrem stetisset, proscripto, Palatinatum tamen cum Septemviratu recepere filii ea lege (quam jam antea avus Ludovicus Severus tulerat, & Ludovicus Cæsar, patruus fœdere Ticini invito renovaverat) ut ex Domo Bavarica & Palatina alternis posthac vicibus Septemviri legerentur.

Verum Carolus IV. Cæsar Rupertum I. Rudolphi I. filium, & Annæ Conjugis suæ fratrem, ejusque posteros edito Norimbergæ An. 1356. diplomate perpetuos S. R. I. Archi-dapiferos & Septemviros instituit.

Ruperto igitur I. successit Rupertus II. ex fratre nepos, & huic Rupertus III. qui exauctorato An. 1400. Venceslao, Cæsar est creatus.

Ludovicus Barbatus Ruperti III. filius, in Concilio Constantiensi Sigismundi Cæsaris, aliquoties absentis, vices implevit. Inde domum redux linguam Latinam jam senex cœpit addiscere, quod Cæsar Sigismundus sæpius conquestus esset, nullum ex Electoribus laicis latine scire. Hujus progenies defecit An. 1559. Othone Henrico sine liberis emortuo. Hic a Georgio Divite Duce Landshutano avo suo materno Palatinatum novum seu Neoburgicum, post bellum cruentum Domum inter Bavaricam & Palatinam exortum, obtinuit.

7. Qui Electores Palatini e stirpe Simmerensi?

1. Fridericus III. 2. Ludovicus. 3. Fridericus IV. 4. Fridericus V. qui post pugnam Pragensem Septemviratu, & Bohemiæ Regno, in quod ambitiosæ potissimum conjugis, aliorumque pessimis consiliis inductus, se se intruserat, exutus, fato cessit An. 1632 sex & triginta haud amplius annos natus. 5. Carolus Ludovicus Friderici V. filius, cui per pacta Monasteriensia octava dignitas Electoralis cum Archi-Thesaurarii titulo adjudicata est. 6. Carolus An. 1685. sine prole decedens, cujus soror Philippo Aurelianensi nupta, ansam dedit bello exitiosissimo, quo miles Gallicum totum pene Palatinatum ferro, ac flammis depopulatus est.

8. Qui Electores Palatini e stirpe Neoburgica?

1. Philippus Vilhelmus, Domus Palatinæ augustum decus, & Religionis præsertim orthodoxæ strenuus propugnator. Ex Elisabetha Amalia Hassiæ Landgravia Liberos suscepit septendecim, plerosque omnes infulis, imperialibus, regiisque diadematis, insignibus Electoralibus &c. conspicuos, Obiit Anno 1690.

2. Joannes Vilhelmus, qui causam, Domum inter Palatinam, & Aurelianensem tamdiu agitatam, arbitro tandem Romano Pontifice obtinuit, nullique exinde percipit laborem, quo Palatinatum Gallorum incendiis, cædibus, direptionibus misere devastatum erigeret, melioremque in statum restitueret. E vita discessit Anno 1716.

3. Carolus Philippus Joannis Vilhelmi frater &c.

9. *Quas metamorphoses Religio subiit in Palatinatu?*

1. Fridericus II. Lutheranismum crudum adhuc & impolitum; 2. Otho Henricus confessionem Augustanam, a Melanchtone usam, ac sæpius recusam; 3. Fridericus III. Zwinglii; 4. Ludovicus Ubiquistarum, 5. Fridericus IV. ejusque Tutor Casimirus Calvini sectam terris suis invexere, tam acerbis Neo-Evangelicorum odiis, & insectationibus, ut Lutherani Calvinistas, hique illos ferro, igne, rota e templis, scholis, urbibus exterminatos vellent, donec tandem Volfgangus Vilhelmus Religionem avitam, jam inde a S. Materni, & S. Crescentis, primorum tractus Rhenani Apostolorum, temporibus per annos 1400. usque ad horribile illud Germaniæ schisma cultam semper, observatamque An. 1614. cœpit reducere. Hujus exemplo non modo tota Domus Palatina Electoralis, sed Sulzbacensis quoque & Bipontina ad Catholica sacra postmodum reversa est.

§. 4.

De Electoratu Saxonico, Brandenburgico,
& Brunswicensi.

I.

De Electoratu Saxonico.

1. *Quid de Saxoniam ante Caroli Magni tempora memoratu dignum occurrit?*

In Saxoniam Romani veteres nunquam penetrarunt, Unde Regio hæc ante & post Christi ortum usque ad Carolum M. ab inquilinis prisco Germanorum more gubernabatur. At Carolus M. continuo trium & tri-

ginta annorum bello illos tandem devicit, & cum Duce suo Vittekindo ad Christiana sacra traduxit.

2. *Qui Duces post Caroli Magni tempora regnarunt in Saxonia?*

Quincuplici stirpe orti erant, nempe 1. Vittekindorum. 2. Billingorum. 3. Guelphorum, sive Bojorum. 4. Ascaniorum, sive Anhaltinorum. 5. Marchionum Misnensium.

3. *Quo hi ordine regnarunt?*

1. E Vittekindi stirpe, quæ ante & post Caroli Magni tempora rerum potiebatur, originem duxere. 5. Imperatores Saxonici: Henricus Auceps, Otho I. II. III. & Henricus Sanctus. 2. Hermannus Billingus, vir nobilis, ab Othone M. ob præclara in Cæsarem hunc merita An. 960. Saxonix Dux creatus, stemmatis Billingani auctor fuit. Fertur hic antea non nisi septem in dynastia sua colonos numerasse, quos ad unum omnes ob furtum communi opera, & consilio commissum in furcam agi iussit. 3. Extincto dein Billingorum stemmate Saxoniam ad Guelphicam Bojorum Domum Ann. 1125. est translata. 4. Henrico Leone proscripto Albertus Ursus ex gente Ascania sive Anhaltina Saxonix Ducatum An. 1180. obtinuit, cujus filius & Successor Bernardus primus Saxonix Elector fuisse traditur. 5. Hac quoque stirpe exarscente, Sigismundus Cæsar Fridericum Bellicosum Misnix Marchionem ob strenuam in bello Hussitico navatam operam Ducem & Electorem Saxonix An. 1423. creavit. Ad hanc Marchionum Misnensium stirpem hodierna Saxonum Domus universa originem suam refert.

4. *Quinam inter Saxonix Electores speciatim memorandi?*

1. Fridericus Bellicosus duos genuerat filios Ernestum, & Albertum; unde stirps Ernestina, & Albertina. Ex Ernestina tres Electores, Fridericus cum Joanne fratre, hujusque filio Joanne Friderico; Duces item

Vinarienses, Isenacenses, Gothani, Coburgenses, Meiningenses, Roemhiltani, Eisenbergenses, Hildbertshufani, & Salfeldenses; ex Albertina vero reliqui Saxoniae Electores, Ducesque Weiffenfelsenses Merseburgenses & Citientes originem ducunt.

2. Fridericus Elector Lutherum, tanquam *obstinatum schismaticum*, & *notorium haereticum* in Comitibus Vormatiensibus a Caesare Carolo V. sex Electoribus, caeterisque Imperii ordinibus proscriptum, solus protexit. Obiit caelebs Anno 1525.

3. Joannes Elector Frater Friderici, *Protestantium* caput *Confessionem Augustanam* cum Georgio Marchione Brandenburgico, Ernesto Duce Brunswicensi, Philippo Hassiae Landgravio, Volffgango Principe Anhaltino, urbibus Norimbergensi, ac Reutlingensi An. 1530. Augustae Vindel. Carolo V. porrectam, ab Imperatore, sex Electoribus, caeterisque Imperii statibus rejectam, propugnandam suscepit; quam tamen biennio post ejuravit, ac testamento cavit, ne filius in haereditarias Provincias ante succederet, quam Luthero, ejusque affeclis exterminatis, avita sacra reduxisset. Inde Sacramentis Confessionis, Eucharistiae, atque extremae unctionis rite susceptis, obiit Catholicus An. 1532. uti testantur literae a filio Joanne Friderico ad Guilielmum, & Ludovicum Bavariae Duces eodem An. 1532. 24 Aug. datae, quae in Electoralis aulae tabulario Monachii hodieque asservantur, ac saepius typis sunt vulgatae.

4. Joannes Fridericus statuerat quidem initio ex suprema parentis voluntate, fideque eidem data, Lutheri sectam stirpitis eradicare, sed aliorum consiliis in transversum actus, fidem fefellit, maximo suo damno; nam postquam & ipse & reliqui Smalkaldici foederis socii cum centum fere millium exercitu An. 1546. Caesarem prope Ingolstadium oppugnare adorti, ne tentato quidem pugnae discrimine turpi fuga dilapsi fuerant, altero mox anno ad Mulbergam captus, libertate,

fortunisque omnibus excidit, Septemviratu in Mauritium Albertinæ stirpis furculum, ejusque propaginem translato.

5. *Quinam Albertinæ stirpis Electores?*

1. Mauritius. 2. Augustus frater. 3. Christianus, qui Calvini sectam in Saxoniam parabat introducere. 4. Christianus II. 5. Joann. Georgius I. 6. Joann. Georgius II. 7. Joann. Georgius III. 8. Joann. Georgius IV. 9. Fridericus Augustus, Georgii IV. frater, Saxonix Elector, & Poloniae Rex, Religionem Catholicam per tot sæcula jam inde a SS. Ægisti, Marciani, Ludgeri & Caroli M. temporibus in Saxonia sedē stabili receptam, indeque Duce & auctore Luthero exulare jussam, domum suam recepit An. 1697.

II.

De Electoratu Brandenburgico.

1. *Unde originem trahit hodierna Domus Electoralis Brandenburgica?*

Ab antiquissimo stemmate Comitum Zolleranorum, e quibus Conradus I. Rudolphi II. Comitis Zollerani (a quo hodierni Principes Hohenzollerani) filius, ante annos amplius quingentos Comes Castellanus sive Burggravius Norimbergæ fuisse perhibetur. Quam dignitatem Fridericus III. a Cæsare Rudolpho I. Anno 1273. jure hæreditario obtinuit. Fridericus VI. Norimbergæ Burggravius a Sigismundo Cæsare Marchiæ Brandenburgicæ vicarius primum administrator, dein An. 1417. Septemvir est renunciatus.

2. *Quinam Marchiæ Brandenburgicæ ante Comites Zolleranos præfuerunt?*

1. Henricus Auceps circa An. 928. Sigefridum Comitem Ringelheimensem ex Vittekindi stirpe primum Marchionem designavit. 2. Fridericus Ahenobarbus Albertum Urfum ex Ascania, seu Anhaltina Domo Marchio-

ehionatu simul & Septemviratu condecoravit. 3. Cum ultimus e stemmate Ascanio Elector sine liberis discessisset, Cæsar Ludovicus Bavarus Septemviratum filio Ludovico, & hic Ludovico Germano fratri tradidit, cui sine prole defuncto Otho frater successit. 4. Cum & Otho improlis obiisset, Carolus IV. Othonis focer, Marchionatum filio Venceslao, hic vero, post adeptam Imperii & Bohemiæ coronam, fratri Sigismundo, Sigismundus tandem Imperator, Friderico Burggravio Norimbergensi e Comitibus Zolleranis cessit, ut supra meminimus.

3. Quot Electores Brandenburgicos Domus Zollerna numerat?

Tredecim, e quibus primi quinque Catholici, tres proximi sequentes Lutherani, reliqui Calviniani, hoc ordine. 1. Fridericus I. 2. Fridericus II. 3. Albertus; ob animi altitudinem Teutonicus Achilles, ob eloquentiam Ulysses Germanicus dictus. 4. Joannes, ob iacundiam Germaniæ Cicero appellatus, sedem ex Franconia in Marchiam Brandenburgicam transtulit. 5. Joachimus I. os & oraculum Imperii, ac sui temporis Nestor communi Scriptorum elogio celebratus, Lutheranae factioni invicta constantia se opposuit. 6. Joachimus II. Lutheri sectam An. 1539. palam est amplexus. Interiit veneno per Judæum propinato. 7. Joannes Georgius, a quo hodierni Marchiones Culembacenses, seu Baruthani, & Onoldini originem trahunt, *Formula Concordiæ*, novisque Ubiquistarum erroribus cum Augusto Saxoniae Electore subscripsit. 8. Joachimus Fridericus Havelbergensem, Lebusiensem Episcopatum cum Archi-Episcopatu Magdeburgensi sibi vindicavit. 9. Joannes Sigismundus An. 1614. sectam Lutheranam cum Calviniana commutavit. 10. Georgius Vilhelmus Borussia Ducalem, quam Albertus Brandenburgicus, supremus Ordinis Teutonici Magister, facta ab Ecclesia, & Ordine secessione, occupaverat, jure hæreditario sibi asseruit. 11. Fridericus Vilhelmus,

mus, rebus belli pacisque tempore gestis nominatissimus, annos 48. ad clavum sedit. 12. Fridericus III. Regis Prussiae titulum An. 1701. primus assumpsit. 13. Fridericus Vilhelmus &c.

III.

De Electoratu Brunswico-Luneburgico.

1. *Quis hodiernae Domus Electoralis Brunsvicensis Conditor?*

Henricus Leo e Guelfica stirpe Comitum Altorfensium in Suevia, qui Bavariam juxta & Saxoniam, cujus pars tunc erat tractus Brunswico-Luneburgicus, in sua tenuit ditioe. At postquam anno 1180. a Friderico I. proscriptus fuit, Provinciis omnibus, praeter Brunswicensem & Luneburgicam, est exutus.

2. *In quot ramos stirps Brusvicensis hodierna dividitur?*

1. In Guelferbutanum, & hic iterum in Brunswicensem, Guelferbutanum, & Beveranum. 2. In Luneburgicum, hicque in Cellensem, & Hannoveranum.

3. *Quis stirpem Guelferbutanam propagavit?*

Antonius Ulricus maximi ingenii Princeps, qui fratri Rudolpho Augusto sine liberis defuncto in Ducatu Brunswicensi successit, & anno 1710. ad Ecclesiae Catholicae gremium rediit, Pater Augusti Vilhelmi, Ducis Brunswico-Guelferbutani, & Ludovici Rudolphi Principis Blanckenburgensis, cujus filia natu major Elisabetha, Augusta Imperatrix; minor vero Alexii Russiae Monarchae parens fuerat.

4. *Quis stirpis Luneburgicae propagator?*

1. Georgius, qui anno 1641. mortuus, 4. reliquit filios Christianum Ludovicum, Georgium Vilhelmum, Joannem Fridericum, & Ernestum Augustum. 2. Christiano Ludovico sine liberis defuncto, in Ducatu Cellensi

senſi ſucceſſit Georgius Vilhelmus, cumque & hic anno 1705. obiſſet improlis, hæreditas ad Hannoveranum eſt devoluta. 3. Provinciæ Hannoveranæ ceſſere Joanni Friderico anno 1651. Religionem Catholicam amplexo, Patri Vilhelminæ Amaliæ, Joſepho Romanorum Regi, poſtea Imperatori, nuptæ. 4. Joanni Friderico ſine prole maſcula. An. 1679. obeunti ſucceſſit Erneſtus Auguſtus frater, quem Leopoldus I. anno 1692. notum S.R. I. Electorem dixit. 5. Georgius Ludovicus Erneſti filius poſt multas, gravesque altercationes in Electorum Collegium Ratiſbonæ an. 1708. admiſſus, & an. 1714. ad Britannia ſolium vocatus eſt. 6. Georgio Parenti in itinere ex Anglia in Germaniam an. 1727. fatiſ functo ſucceſſit Georgius Auguſtus.

§. 5.

De Auftria, Styria, Carinthia, Carniolia,
& Tyroli.

1. *Quid de Regionibus hiſce generatim dicendum?*

Totus hic terrarum tractus *Noricum* vocabatur, quem Cæſar Auguſtus poſt gravia bella, Tiberii privigni ſui ductu ibidem geſta, in Romanam redegit Provinciam. Hanc annis quingentis Romani, hiſque a Theodone I. Bavariæ Duce ſub annum Chriſti 508. pulſis, Boici, poſt hos vero, Thañilone ultimo Bojariæ Duce Agilolfingicæ ſtirpis a Carolo M. anno 788. exauſtorato, Præfecti alii atque alii adminiſtrabant.

7. *Qui primi Auftria Marchiones, Duces,
& Archiduces?*

1. Tametsi Provinciæ hujus Præfecti jam antea Marchiones fuerint appellati; hæc tamen dignitas hæreditaria non erat, quoad tandem Leopoldus Illuſtris a Cæſare Henrico Aucupe contra Hunnorum præcipue irruptiones Auftriæ Marchio designatus, eandem jure hæreditario cœpit poſſidere. 2. Henricus II. Leopoldi Sancti filius, a Friderico Ænobarbo anno 1156. pri-

mus Austriae Dux Salutatus, multisque aliis prerogativis est ornatus. 3. Fridericus II. inter Austriae Duces quintus, a Caesare Friderico II. *Archiducis* titulo insigniri cepit.

3. *Qua occasione Austriae possessionem adiit Domus Habsburgica?*

Ottocarus Bohemiae Rex, Friderico II. ultimo Austriae Duce extincto, ejusdem sororem Margaritam matrimonio sibi junxerat diuturni illius interregni tempore. Cumque postea Rudolphus Comes Habsburgicus ad Imperii solium fuisset electus, Ottocarus clientelare eidem praestare obsequium recusabat. Bello igitur a Caesare semel atque iterum illato, in acie cecidit. Inde Austriam, Domino, Rectoreque orbatam, Imperator filio Alberto I. clientelari nomine tradidit, quam ex eo tempore Domus Habsburgica in sua semper tenet ditione.

4. *Quo pacto Styria, Carinthia, Carniola & Tyrolis obvenere Austriacis?*

Provinciae istae post Caroli M. tempora suis quaeque Dominis parebant. Styria an. 1193. emptione Austriaci juris facta est. Carniola extinctis an. 1233. loci Marchionibus, Austriacorum potestati se ultro subjecit. Carinthia an. 1332. annuente Caesare Ludovico Bavaro clientelae nomine Austriae obvenit. Tyrolim Margarita Maultaschia, ultimi Carinthiae Ducis & Comitum Tyrolensis filia post sui obitum an. 1663. Austriacae Domui cessit.

§. 6.

De Principibus Imperii Ecclesiasticis.

Hos eo recensimus ordine, quo in Imperii Comitibus confidere solent.

1. *Quid de Archiepiscopatu Salisburgensi summatim memorandum?*

Sanctus Maximus sub annum Christi 474. Episcopale ibi munus sustinuit. At ubi biennio post urbs illa a

Gothis, aliisque gentibus barbaris funditus everfa est, annis 142. deserta suis in ruderibus jacuit, donec Theodo III. Bojariæ Dux, urgente S. Ruperto urbem instauravit, atque Episcopatum Salisburgensem condidit anno 616. Sanctissimus hic Præsul Episcopatu præfuit usque ad annum 623. Anno, sub Caroli M. tempora primus ibidem Archi-Episcopus fuit anno 798.

2. *Quodnam fuit initium Ordinis Teutonici.*

Cum Fridericus I. 1189. sacram expeditionem in Palæstinam susciperet, Germana Nobilitas eum certatim secuta est, quæ extincto etiam Imperatore rem tam strenue egit, ut Ptolemaidem, urbem munitissimam, cum aliis Palestinæ locis expugnaret. Exinde stabilis eisdem sedes Hierosolymæ in monte Sion attributa, Ordoque Teutonicus ab Henrico Solymæ Rege, præbante Pontifice, institutus fuit, assignata in scutum Gentilitium nigra Cruce in albicante area. Magnus Ordinis Magister, S. R. I. Princeps, sessionem obtinet præ omnibus Episcopis, proximus ab Archi-Episcopo Salisburgensi. Primus Ordinis Magister erat Henricus Valpott a Bassenheim.

3. *Quæ origo viginti duorum Episcopatum Germaniæ?*

1. Episcopatus Bambergensis fundator est S. Henricus Imperator, qui primum Episcopum Eberhardum suum Cancellarium denominavit, anno 1006.

2. Herbipoli S. Bonifacius, Archi-Episcopus Moguntinus circa annum 740. S. Burcardum ad primam insulam Episcopalem evexit. Carolus M. Cæsar Ducatum Franconicum huic Episcopatu dono adjecit.

3. Vormatiæ jam anno 346. florebat Archi Episcopatus. Sed anno 744. translatus est Moguntiam, ut tamen Vormatiensis Episcopus esse perseveraret.

4. Episcopatum Aichstadianum S. Bonifacius an. 740. erexit, cui omnium primum præfecit S. Vilibaldum.

5. Spiræ erat ipso jam anno 346. Episcopus nomine Jessus, qui cum pluribus aliis Concilio Colonensi inter-

interfuit. Quot vero Episcopi ante ipsum rexerint illam Ecclesiam, inconpertum est. Cæterum Canonici Cathedralis Spiræ, Moguntiæ, Vormatiæ perinde ac in aliis Diocælibus prisco illius temporis more juncti in commune vivebant vitam Ecclesiasticam; donec an. 969. separatim vivere, & habitare singuli cœperunt.

6. S. Amandus anno 346. Episcopatum regebat Argentorati, & ipse præsens Concilio Coloniensi. Quinam Episcopi ante ipsum Pedum Episcopale tenuerint, incertum est.

7. Anno 594. Constantiam Episcopatus ex vetusta, sed diruta urbe Vindonissa est translatus, cujus primus fuit Episcopus Maximus. Hic Episcopatus omnium amplissimus censetur in Germania.

8. Augustæ Vindelicorum tertio sæculo primus Episcopus præfedit S. Dionysius, ibidem in persecutione Diocletiani Martyrio coronatus.

9. Episcopatum Hildesheimiensem Carolus M. fundavit, cui Guntharius omnium primus præfuit. In tota Saxonia sub fatali Religionis schismate hic solus Episcopatus in Catholicæ fidei veritate constantiam tenuit.

10. Paderbornensi Episcopatu itidem Carolus M. initium dedit, & cathedralem quidem Ecclesiam eo in loco condidit, in quo, dum in castris Casareum Tentorium terræ depangitur, copiosa aquarum scatebra se se aperuit, unde totus exercitus fuit recreatus.

11. Episcopatu Frisingensi sub annum 730. interventu Odilonis Ducis Boici, S. Bonifacius S. Corbinianum præfecit.

12. Episcopatus Ratisbonensis sub annum 739. item a S. Bonifacio institutus est, primo Episcopo Gaubaldo. Jam ante hunc tamen alii exteri ibidem Episcopi præfuere, sed absque Episcopatu, & legitima successione. Ejus generis fuerunt anno 604. Paulinus: anno 652. S. Martyr Emmeramus.

13. Episcopatus Laureacensis a Theodone III. Bojaris Duce anno 634. Bojodurum, sive Passavium est.

trans-

translatus, postquam Laureacum ab Hunnis ferro, flammaque vastatum est.

14. Ecclesiæ Tridentinæ Jovinum primum præfecit Episcopus S. Hermagoras Episcopus Aquilejensis, S. Marci Discipulus. Eundem Episcopatum Theodosius M. & Carolus M. postque hos Conradus II. multis beneficiis cumularunt.

15. Brixinensi Episcopatu Sabionæ (urbs tunc erat binis circiter milliariis Brixina distans; unde *Episcopatus Sabionensis* vocabatur) sub annum Domini 350. fundato, præesse cœpit S. Cassianus. S. Albinus vero ineunte sæculo XI. sedem Episcopalem Sabiona Brixinam transferre statuit.

16. Primus Basileensium Episcopus fuisse traditur S. Pantalus. Sunt tamen, qui præcessisse scribunt Justinianum, aliosque plures Episcopos, quorum nomina temporum injuria interciderunt. Episcopi porro Basileensis sedes post Religionem Catholicam Basilea, ubi quatuordecim & amplius sæculis floruit, exulare jussam, Bruntrutum; Canonicorum vero Cathedralium Arleshemium est translatum.

17. Leodiensis Episcopatus a S. Materno anno 101. Tungris primum institutus; unde, urbe hac ab Hunnis eversa, Trajectum translatus, ac tandem Leodii stabilitus est.

18. Episcopatum Osnabrugensem a Carolo M. sub annum Christi 776. fundatum primus gessit Viso vel Vitho, donec multis post sæculis per pacta Monasteriensia, exemplo ultra sedecim sæcula inaudito, alterna vice præesse cœpit, nunc Episcopus Catholicus, nunc eo decedente, Princeps Lutheranus, sacra interim curante Archi-Episcopo Coloniensi.

19. Monasteriensis (olim Mimigradensis seu Mimi-gardevornensis) Episcopus pariter a Carolo M. anno 788. fundatus; primum veneratur Episcopum Sanctum Ludgerum.

20. Curiensem Episcopatum alii ab ipso S. Petro inchoatum, & a S. Lucio continuatum; alii sæculo IV. institutum fuisse perhibent; ex quorum sententia primus Curix Episcopus fuit S. Afimo, quem anno 451. Concilio Chalcedonensi interfuisse constat.

21. Primus Laufannensium Episcopus Protasius Clodovæi I. ætate etiamnum superstes fuit, anno 517. Urbe porro tractuque Laufannensi a Bernatibus anno 1533. occupato, sedes Episcopalis Friburgum Nui-thonum translata est.

22. Episcopatum in Valesia primus gessit S. Theodorus, qui anno 381. Concilio Aquilejensi interfuit.

4. *Quot Germania Episcopatus facti cum Ecclesia Orthodoxa divortio, profanati fuerint, & alienati?*

Sedecim: duo nempe Archi-Episcopatus, Bremensis, quem Carolus M. & Magdeburgensis, quem Otho M. instituit, cum Episcopatibus quatuordecim; nimirum: Mindensi, Verdensi, & Halberstadiano, a Carolo M. fundatis: Caminensi item, Suerinensi, Raceburgensi: Lubecensi, Misnienensi, Merseburgensi, Naumburgensi, Havelburgensi, Brandenburgico, Lebusiensi, & Sleswicensi, qui omnes partim Vestphalico partim Saxonice Circulis sunt adscripti.

5. *Quæ S. R. I. Præpositura, & Abbatia Principes?*

1. Principem Abbatiam Fuldensis Ord. S. Benedicti anno 744. S. Bonifacius Archi-Episcopus Moguntinus instituit. 2. Campidunensem ejusdem Ordinis anno 777. fundavit S. Hildegardis Caroli M. Augusta Conjug. Princeps porro Fuldensis perpetuus Imperatricis Archi-Cancellarius est; Princeps vero Campidunensis ejusdem Archi-Marescallus. 3. Magnus Equitum Melitensium Prior, idemque S. R. I. Princeps, cujus sedes Heitershemii in Brisgoja, curat bona Ordinis Melitensis (sæculo XII. instituti) per Germaniam, Bohemiam, & Hungariam &c. 4. Præpositura Elvacensis in Suevia a BB. Hari-

Hariolpho, & Erlolpho ejus fratre, Lingonenſium Epiſcopis, an. 764. eſt fundata, eratque primum Abbatia Ord. S. Bened. indeque ab an. 1460. Canonicorum ſæcularium equeſtri genere natorum Collegium, & Princeps Præpoſitura. 5. Berchtolſgadentem Præpoſituram Canonicorum Regularium fundarunt an. 1108. duo fratres & Comites Sulzbacenſes. 6. Abbatia Prumiſis, a Pipino Caroli M. parente, Benedictinis primum, dein anno 1526. Archi-Epiſcopo Trevirenſi, ſupremo cum jure, ac Dominio tradita eſt. 7. Weiſſeburgentiſ Abbatia in Alſatia a Dagoberto Galliæ Rege an. 629. itidem Ordini S. Benedicti, dein an. 1526. Canonicis ſæcularibus, ac tandem Epiſcopo Spirenſi eſt attributa. 8. Abbatia Stabulentiſ Ord. S. Bened. in Leodiſi Diœceſi primordia ſua reſert ad annum 657. fundata a Sigeberto Auſtriæ Rege. 9. Abbatiam Corbejenſem ejuſdem Ordinis in Circulo Veſtphalico ſub ann. 822. fundavit Ludovicus Pius Cæſar. 10. Abbatia Murbaceniſ & Luderentiſ Ordinis S. Benedicti in Alſatia, cui utrique unus idemque Abbas præeſt, in Comitibus antehac ſeſſione & ſuffragio gaudebant, ſed modo ſub Gallica ſunt ditione. Fundator erat Eberhardus Alemanniæ Dux an. 724. Principem porro Abbatiam Hirſfeldenſem Haſſo-Caſſelanus; Saalfeldenſem vero Saxo-Saalfeldenſis Dux occupavit. Utraque Ordinis S. Benedicti erat.

6. Quæ S. R. I. Principes Antiſtitæ Catholicæ ?

1. Antiſtita Eſſendiſis, in Ducatu Montano. Collegii Nobilium Virginum cõditor fuit S. Alſfridus Epiſcopus Hildeſienſis ſub annum 860.

2. Buchaviſis ad lacum Plumarium in Suevia, ubi ſancta Adelindiſ S. Hildegardiſ Imperatriciſ Soror, ſæculo oſtavo Nobilium pariter Virginum Collegium condidit.

3. Andlaviſis in Alſatia, ubi Principem Nobilium Virginum Parthenonem anno 880. fundavit Richarda, Caroli Craſſi Auguſta Conjux,

4. Lindaviensis in urbe Imperiali Lindavia, ubi sæculo IX. Adalbertus Comes Rhætiae Curiensis Collegium Nobilium Virginum excitandum curavit anno 866.

5. Ratisbonæ Parthenonem inferiorem ineunte sæculo X. fundavit Juditha Conjux Henrici I. Bojariae Ducis.

6. Superiorem vero Parthenonem ibidem condidit Hemma Caroli Crassi Mater sæculo IX.

Abbatiae porro Principes Quedlinburgensis, Herfordensis, Gerenrodensis, Gandensheimiensis &c. ab Ecclesia Orthodoxa descivere.

§. 7.

De reliquis Principibus S. R. I. Laicis.

I.

Antiquiores Principum Domus.

1. *Quæ origo Ducum Megalopolitanorum?*

Hi originem ducere perhibentur ab antiquissimis Regibus Vandalorum, nominatim a Genferico, qui vivebat sæculo V. quorum, uti & sequentium Principum in varias stirpes, ac ramos propagatio ex genealogicis passim tabellis colligi poterit.

2. *Quæ exordia Domus Wirtembergicæ?*

Orti hi sunt a vetustissimis Dynastis Beutelsbacensibus, quorum quidam sæculo IX. Hildegardem Caroli M. filiam in Matrimonio habuit. Conradus Beutelbacensis a Cæsare Henrico IV. auctus est Comitatu Wirtembergico sub annum 1080. Eberhardus VI, anno 1495. a Maximiliano I. Cæsare primus Wirtembergiæ & Tecciae Dux salutatus est.

3. *Unde Hassiæ Landgraviæ oriundi?*

A priscis Brabantiae Ducibus: qui genus suum referunt ad Pharamundum Franciæ Regem. Henricus Magnani-

gnanimus Brabantiae Dux duos reliquerat filios, Henricum Mansuetum, & Henricum *Infantem* dictum; quod jam tunc parente fuit orbatus. Igitur hic jure materno (Mater Thuringiae Landgravia erat) successit in Hassiae Langraviatu, prioribus Thuringiae Landgraviis, qui & Hassiae Domini erant, an. 1247. extinctis.

4. Unde orti Marchiones Badenses?

A priscis Ducibus Zæringensibus: quibus parebat magna pars Helvetiae, Alsatia, Brisgoja &c. Quippe Hermannus primus Marchio Badensis Parentem natus est Bertholdum I. Zæringæ Ducem circa an. 1050.

5. Quis Ducatus Holsatiae Auctor?

Ferunt, Vittekindum conditorem dicti Ducatus fuisse. Ad nostra tempora si propius accedamus, constat: Theodorico *Fortunato* Comiti Oldenburgico filium fuisse, qui primus Holsatiae Dux, demum Rex Daniæ fuit. Anno 1448.

6. Qui Natales Ducum Saxo-Lavenburgicorum, & Principum Anhaltinorum?

Ambo originem referunt ad Electores Saxoniae: illi quidem ad Albertum anno 1285. hi vero ad Bernardum, filium Alberti Urli. Stirps Saxo-Lavenburgica exaruit, sed Anhaltina hodieum floret.

II.

Recentiores Principum Domus.

1. Quando, & a quo Comites ab Aremberg evecli sunt ad Principum dignitatem?

Primus hunc honoris gradum conscendit Joannes Comes ab Aremberg anno 1565. sub Cæsare Maximiliano II.

2. Quinam in Principum Collegium cooptati a Cæsare Ferdinando II.

1. Vetustissima Comitum Stirps Zollerana, cujus Primordia fluunt a Rege Franciæ Pharamundo: dein

a Guelphis Altorffii in Suecia Comitibus: Principatus insignia accepit anno 1623. 2. Domus Lobkowitzia, perantiqua Bohemiæ Stirps anno 1624. 3. Domus Salmenfis pervetusta, orta ex Vildgraviis & Rheingravis, Principatus nomen obtinuit anno 1623. 4. Comites Dietrichsteinii ex Carinthia 1622. 5. Liechtensteinii anno 1623.

3. *Qui vero a Cæsare Ferdinando III.*

1. Comites Nassovienses an. 1654. 2. Comites Anersbergenses 1653. 3. Comites Frisiæ Orientalis 1654. 4. Piccolomini e nobilissima Hetruriæ familia 1654.

4. *Quosnam ad hunc honoris apicem evexit Cæsar Leopoldus?*

1. Landgravios Fürstenbergicos antiquissimæ prosapiæ, utpote ex Agilolfingico stemmate prognatos. Ex his stirps Heiligenbergensis Principis dignitate aucta est anno 1667. eaque extincta, Domus Mölskirchensis & Stülingensis 1716. 2. Comites Schwarzenbergicos ex antiquissimo stemmate Comitum de Seinsheim 1671. 3. Comites Oettinganos jam inde ab Othonis M. ætate florentissimos 1671. 4. Portianos ex Foro Julio 1662. 5. Schwarzenburgicos 1697. Domus porro Eggenbergica, anno 1623. & Groyensis, anno 1666. in S. R. I. Principum Collegium cooptata, extincta est.

5. *Qui S. R. I. Principes creati a Josepho I.?*

1. Lambergenses 1707. 2. Trautsonii 1711. 3. Löwensteinii 1711. quibus Carolus VI. Imperator adjuvit Principes Valdeckenses.

Observationes ad Partem Primam.

1. *In quo Imperii Romano-Germanici felicitas sita est?*

In eo, ut membra, seu Status Romani Imperii cum suo Capite, nempe Cæsare, secundum Imperii statuta, arctissime sint conjuncti, nec in sua duntaxat commoda, sed totius Imperii salutem, ex antiqua fidei Germanicæ integritate, unice sint intenti.

2. *Quæ*

2. *Quæ iura suprema Majestatis Cæsareæ?*

1. Cæsar supremum jus habet in totum Romanum Imperium. 2. Reges, Duces, Principes, Comites, Barones, Nobiles &c. creare potest. 3. Beneficia Imperii clientelaria omnibus Imperii Statibus, exacto ab iisdem fidelitatis Sacramento, confert. 4. Academias erigit, aut confirmat. 5. Novas condit civitates, easque peculiaribus favoribus & privilegiis ornat, ut taceam plures alias prærogativas, quas *Regalia*, seu *Reservata* Imperatoris vocant.

3. *Quid sunt Imperii Comitia?*

Est omnium Imperii Ordinum Conventus, a Cæsare, monitis prius per Legatos Electoribus, coactus, in quo de magni momenti negotiis in Imperii emolumentum deliberatur, & consultatur.

4. *Quæ Comitorum Methodus?*

1. Imperator, aut ejus Legatus (vulgo *Principalis Commissarius*) res deliberandas proponit. 2. Harum capita scripto traduntur tribus statuum Collegiis. 3. Præstituta die Collegia singula in suo quodque senaculo congregata, consilia ineunt, privatimque suum ferunt suffragium; Principes quidem viritim: imo & reliqui; ita tamen: ut horum posteriorum suffragia non nisi pro numero classium, seu subselliorum supputentur, ut supra dictum est c. 2. §. 1. n. 7. 4. Hac consultatione fiuta Collegia Electorum & Principum in unum conveniunt locum, & suffragia seorsum lata in commune conferunt. Inde advocatis quoque civitatum delegatis suam aperiant ac eorum vicissim exquirunt sententiam, in quam si plures iverint, hæc Cæsari probanda offertur; qui approbandi aut reprobandi jus habet, etiamsi omnes concordassent. Quod si Ordinum sententiam ratam haberit Cæsar, hæc in tabulas relata, post Cæsaris, Ordinumque subscriptionem constitutio seu *Recessus* Imperii appellatur, vimque legis obtinet. Variantibus porro Ordinum sententiis, de integro repetitur consultatio,

disquiriturque: num qua ratione omnium, aut plurium saltem consensus obtineri possit. Sin minus; suffragia, ut ut discordantia, cum Cæsare tamen communicantur, cujus solius est decretoriam pronunciare sententiam.

5. *Quis Comitiorum ingressus?*

Si Cæsar ipse præsens, hunc Electores e palatio ad templum comitari antehac consuevere hoc ordine:

	<i>Trevirensis.</i>	
<i>Brandenburgus</i> <i>cum Sceptro.</i>	<i>Bavarus</i> <i>cum Imperii Pomo.</i>	<i>Palatinus</i> <i>cum Corona.</i>
<i>Moguntinus.</i>	<i>Saxo cum Gladio</i> <i>Imperator.</i> <i>Bohemus.</i>	<i>Coloniensis.</i>

In templo pro auspiciato Comitiorum successu sole-
mne fit Missæ Sacrificium. Quo peracto ad locum Co-
mitiis destinatum disceditur.

6. *Qui ibidem sedendi ordo?*

Cæsar solio insidet tribus gradibus distincto, sub
conopeo. Electorum sedes duobus, Principum uno
gradu attollitur. Ordo est sequens.

	<i>Imperator.</i>	
<i>Moguntinus.</i> <i>Bohemus.</i> <i>Bavarus..</i> <i>Brandenburgus.</i> <i>Brunsvicensis.</i>	<i>Rex, si quis est</i> <i>Romanorum, e</i> <i>regione Cæsaris,</i>	<i>Trevirensis.</i> <i>Coloniensis.</i> <i>Saxo</i> <i>Palatinus.</i>
<i>Archidux Austriae,</i> <i>Principes Ecclesiastici,</i> <i>E^o Abbates.</i>	<i>Antistites Au-</i> <i>gustanae Conf.</i>	<i>Principes laici.</i> <i>Comites.</i>
<i>Delegati Civitatum.</i>		

7. *Quo demum modo terminantur Comititia?*

Quæ in his decreta tuere, summatim comprehensa in
membranas seu tabulas referuntur, Cæsareque & Stati-
bus

bus præsentibus, a Moguntino, Imperii *Archi-Cancellario*, recitantur; ad quæ exequenda Imperator Ordines paucis cohortatur, sicque Comitibus finis imponitur.

8. *Cur Imperii Comitibus, Ratisbonæ ad.ue fieri solita, dicuntur continua?*

Quia jam inde a 20. Januarii anni 1663. in hanc usque diem perdurant. His semper e S. R. I. Principibus Cæsaris vice, ac nomine præest Legatus, seu *Principalis* ut vocant *Commissarius*. Cæterorum pariter Ordinum delegati suorum quisque Dominorum nomine Imperii negotia tractanda s. sciunt.

9. *Quæ Electorum munia primaria?*

Tres Electores Ecclesiastici sunt S. R. I. *Archi-Cancellarii*, uti supra c. 3. meminimus. Bohemus est *Archi-Pocillator*, Bavarus *Archi-Dapifer*, Saxo *Archi-Mareschallus*, Brandenburgus *Archi-Camerarius*, Palatinus *Archi-Thesaurarius*.

10. *Quid sibi volunt officia hæreditaria?*

Singuli Electores singulos habent muneris sui vicarios, qui absentium vices expleant, hancque dignitatem jure hæreditario semper retineant; unde officia *hæreditaria* appellantur. Comites Althanenses sunt hæreditarii S. R. I. *Pocillatores*: Comites Valdburgenses *Dapiferi*: Comites Pappenheimii *Mareschalli*: Principes, & Comites Zollerani *Camerarii*: Comites Sinsendorffii *Thesaurarii*.

11. *Quandonam Germaniæ Episcopi cum Abbatibus quibusdam appellari cæperunt S. R. I. Principes?*

Quamvis hi jam inde a Caroli M. temporibus ad Imperii Comitibus convenerint; Principis tamen titulum iisdem jam tunc fuisse adscriptum haud satis constat. Id vero exploratum habemus: a Cæsare Othone M. ejusque successoribus quam plurimos nominatos fuisse S. R. I. Principes Ecclesiasticos. Hodie Germaniæ Episcopi a Cathedralium Canonicorum senatu eliguntur;

quī a summo dein Pontifice inaugurantur, a Cæsare vero tanquam S. R. I. Principes in fidem & clientelam recipiuntur.

12. *Num hæc dignitatis accessio detrimenti quid attulit Imperio?*

Id nonnisi heterodoxi, jurati Ecclesiæ Catholicæ, & Sacerdotii hostes, pro more suo comminiscuntur; quippe omnibus notum: Principes Ecclesiasticos ex fundis clientelaribus ad communia Imperii onera ferenda sociam conferre operam, suisque suffragiis in Imperii Comitibus nihil adhuc detrimenti, emolumentum vero plurimum attulisse Reipublicæ.

13. *Quando S. R. I. Principes laici fuere instituti?*

Caroli M. temporibus Provinciæ pleræque omnes vicario nomine administrabantur. At stirpe Carolina expirante, Præfecturæ hæ factæ sunt hæreditariæ.

14. *Ecquod discrimen Comites inter Palatinos, Marchiones, Landgravios, & Burggravios?*

Olim Comites Palatini Palatii Cæsarei, Marchiones limitum Imperii, Landgravii Provinciarum, Burggravii castri Cæsarei seu Regiæ (quales tunc pluribus in locis habebant Imperatores) Præfecti erant, ac Prætores.

15. *Quæ origo Comitum, Equitum, & urbium Imperialium?*

Comites secundum etymon Latinum inde appellati fuisse videntur: quod Imperatores, & Reges suos, quorum supremi erant Præfecti, & aulæ Ministri, comitari ut plurimum consueverint. Secundum etymon vero Germanicum nomen traxisse videntur a *canis*, sive *canitie*: Quod Reges, Ducesque Germanorum olim in supremos Aulæ ministros, judiciorum Præsides, locorum Præfectos &c. non alios plerumque sibi delegerint, quam qui prudentia, doctrina, virtute, usu & experientia, ac proinde ætate, & *Canitie* venerabiles omnibus erant, ac spectabiles. Et quamquam dignitas hæc

hæc hæreditaria non erat, filii tamen, si modo idonei censebantur, raro a successione excludebantur. Deficiente porro Caroli stemmate, hæc quoque munia, uti plura alia, antiquata fuere. Comitum nihilominus & nomen & dignitas ad posteros est propagata. Unde sensim non pauci ob potentia & auctoritatis prærogativam Imperii Ordinibus sunt adscripti; quos inter Liberi quidam *Barones* idem cum Comitibus sessionis, ac suffragii jus obtinent. 2. Nobiles Imperii jam inde a Caroli M. temporibus inclaruere, Imperii quondam Statibus annumerati cum jure sessionis, & suffragii, quo tamen hodie carent. Dividuntur in tres classes, nempe in Suevicam, Franconicam, & Rhenanam. 3. Civitates Imperiales diutini potissimum illius Interregni, & Caroli IV. tempore in libertatem se se asseruere.

16. *Quid est Imperii Matricula?*

Est album, sive index, ubi non solum Imperii Statuum nomina singula descripta sunt; sed insuper designatur, quid, quantumve cuiusvis Statui ad communes Imperii expensas sit contribuendum.

P A R S II.

De aliis Europæ Regnis.

Hic agendum primo erit de Regnis Catholicis, & quidem ordine geographico, initium ducendo a Lusitania: dein etiam de cæteris Europæ Regnis, quibus annumeramus Moscoviam & Turciam, utpote quæ potentia, & amplitudine pleraque regna facile superant.

C A P U T I.

De Regnis Catholicis.

§. I.

De Lusitania.

Memorabiliores Lusitaniæ periodi sunt. 1. Lusitaniæ status sub priscis Romanis. 2. Sub Vandalis & Gothis. 3. Sub Mauris. 4. Sub Regibus Christianis e stemmate Burgundico. 5. Sub Hispanis. 6. Sub Lusitanis Bragantiæ Ducibus.

1. *Quis antiquæ Lusitaniæ status ?*

Hæc ante Christi ortum erat Romana Provincia, *Lusitanica* dicta: in quinto sæculo supervenere primo Vandali, dein Gothi, qui Hispaniam juxta ac Lusitaniam in potestatem redegerunt. Denique anno 713. utramque Provinciam Mauri ex Africa profecti inundarunt, & potiorem partem suo subjecere imperio.

2. *Quo pacto, & quando Lusitania peculiare esse Regnum cepit ?*

Henricus Burgundiæ Comes, militari gloria inclytus heros, initio sub annum 1090. cum Tarasia, vel Theresia, Alphonfi VI. Castellæ Regis filia, matrimonii fœdere, in dotem accepit, quæ Alphonfus focer in Lusitania id temporis possidebat. Hic proin Henricus quasdam Maurorum urbes expugnare cœpit; filius vero Alphonfus I. eisdem tota expulit Lusitania, posteaquam in pugna decretoria quinque Maurorum Regibus fuis, fugatisque, plenam obtinuit victoriam, primus exinde Lusitaniæ Rex salutatus.

3. *Quæ Lusitaniæ insignia ?*

Area scuti argentea quinque coloris cærulei scutula exhibet, quorum singula quinque punctis, quinque Christi plagas referentibus, sunt distincta. Quippe cum
Alphon-

Alphonfus prælium cum quinque Saracënorum Regibus initurus trepido prorsus esset animo, confirmatus a Christo, ac vexillum quinque ejusdem vulneribus insignitum jussus attollere; gloriosam omnino retulit victoriam.

4. *Qua ratione Lusitania, regnante Joanne II. & Emanuele, ad tantum potentiaë, & magnificentiaë fastigium ascendit?*

Joannes navigatione in Indias Orientales sub an. 1490. primo suscepta magnis Lusitaniam opibus, fortunisque locupletavit: sed multo majoribus Emmanuel successor; utpote qui magna Brasiliæ parte in America, nec paucis Asiæ, Africæque regionibus in ditionem suam redactis mercaturam, quæ Reipublicæ nervus est, maximopere promovit. Joannes III. ut populos, sub jugum suum missos, Christo quoque, & Ecclesiæ subiceret, S. Franciscum Xaverium anno 1541. ad Indias mittendum curavit eo successu: ut, Thoma Bozio teste *universi hæretici ab Ecclesiæ Christiana constitutione per annos mille quingentos, & amplius baud traduxerint ad hæreses suas tot gentes, aut idololatrias, aut alioquin a Christi cultu alienas, quot unus Xaverius ad cultum Christi annis undecim (decem, & mensibus aliquot) tot enim fuit in Indiis vir iste admirandus.*

5. *Quo casu Lusitania Hispaniaë juncta est?*

Cum Rex Sebastianus anno 1578. expeditione adversus Mauros suscepta, vel in acie, vel in captivitate occubisset, Cardinalis Henricus Propatrus Regni gubernacula capebat. A cujus obitu Philippus II. Hispaniaë Rex eo rem deduxit, ut a Lusitanis Rex promulgaretur anno 1580.

6. *Quamdiu Lusitania Hispanis paruit?*

Usque ad annum 1640. quo Lusitani die natali Domini, Hispanis abire jussis, Joannem II. Bragantiaë Ducem ad Regni folium evexerunt, & quidem, quod mireris, citra sanguinis effusionem, si Vasconcellum,

præcipuum Margaritæ Proreginæ Hispaniæ consiliarium ea occasione occisum, excipias.

7. *Quamdiu decertavit Hispania pro Lusitania recuperanda?*

Viginti omnino annis bellatum est: quoad tandem victoria cum Lusitaniæ Regno cessit Bragantiæ Duci, assentiente demum Hispaniæ quoque Rege.

§. 2.

De Hispania.

Hic sequentes observa periodos. 1. Hispaniam incoluerunt Celtæ, Galliæ populi: dein Phœnices, & Carthaginenses. 2. Post hos ante Christum natum Regiones istæ Romanis cesserunt. 3. Vandali, Suevi, Alani, vetustissimi Germaniæ populi, imperante Honorio Cæsare, Hispaniam occuparunt. 4. Hi ipsi quinto post sæculo a Gothis pulsi, Regnum exinde Gothicum fundarunt. 5. Sæculo VIII. Mauri totam prope Hispaniam inundarunt, annisque ferme octingentis tenuere. 6. In Hispaniam pactis nuptialibus Austriaci. 7. Ac tandem Philippus V. ex Regia Galliæ Domo Borbonica obtinuit.

1. *Qui populi usque ad Gothorum Regnum Hispaniam tenuere?*

Celtæ, Gens Gallica, primi incolere: qui cum ad flumen Iberum confedissent, Celtiberi sunt appellati. Phœnices subinde, & Carthaginenses eum Hispaniæ tractum occuparunt, qui ad meridiem e regione Africae positus est. At ubi Carthago a Romanis an. 146. ante Christi ortum eversa est, tota Hispania in eorundem potestatem venit. Tandem, collapsio Honorii Cæsaris temporibus Occidentis Imperio, Vandali, Suevi, & Alani Hispaniam subegere, haud multo post a Gothis inde ejecti.

2. *Qua*

2. *Qua ratione Gothi Hispaniam obtinuerunt?*

Hi e magna Peninsula Scandinavia, ubi hodie Suecia, & Norwegia, ad Danubium profecti, ibique bifariam divisi, alii ad Orientem, ad Occidentem alii secessere: unde illi *Ost*, sive *Ostrogothi*, hoc est Orientales; hi vero *Vest*, sive *Visigothi*, seu Occidentales appellari ceperunt. Hi dein Hispaniam; ii vero longo post tempore Italiam invasere. Huc perfidia, & malis artibus Stiliconis, qui Honorii Caesaris Tutor erat, pellectus Alaricus Gothorum Rex, anno 410. Romam cepit, & expulavit; cujus successor Ataulphus, Placidiam duxit, Honorii Caesaris sororem, oblata in dotem Galliae parte, ut hoc pacto Italia excederet. Ataulphus hic Gothorum primus in Hispania regnasse creditur, ut qui jam anno 414. ad montes Pyreneos confederat, quamvis id temporis ad Regni interiora necdum penetrarit. Nec multo post morte sublatus, Sigericum successorem nactus est, qui sex haud amplius menses regnavit. Vallia contra Rex tertius, annos tredecim imperavit, primoque statim Regiminis anno, a Christo nato 416. in Hispaniam movit, ex qua Vandalos & Alanos penitus ejecit, Suevos autem in Gallaciam usque recedere coegit. Hi, proximeque sequentes Gothorum Reges plerique omnes sectae Arianae adhaeserant, quoad tandem anno 586. Recaredus Rex decimus septimus, Sancti Hermenegildi Martyris frater ejurata Ariana impietate, Religionem Catholicam in universam Hispaniam invexit.

3. *Qua occasione Mauri Anno 713. in Hispaniam penetrarunt?*

Hos tanquam Dei vindicis flagellum sceleribus suis, luxuria praecipue, regnorum omnium peste exitiosissima, accersivere Vitiza, ejusque successor Rodericus, Reges ambo nomine, reapse abjectissima Veneris mancipia, quorum posterior cum Juliani Comitis, Septae, sive *Ceuta* tunc praefecti, filiam violasset, parens gravissimam hanc injuriam ulturus, Saracenos ex Africa

in

in Regis, totiusque Hispaniæ perniciem evocare non dubitavit. Atque hi nihil cunctati, expugnata Hispani, partaque ad Methymnam Sidoniam ingenti victoria, rapidissimi torrentis instar, universam prope inundarunt Hispaniam, quæ paucas intra horas tantam fecit jacturam, ut Hispanorum reliquæ octonis adeo sæculis, quibus Mauri in Hispania dominabantur, eidem farciendæ vix fuerint. Devicti porro Hispani in Legionis, Asturiæ, & Gallæciæ montes se recêpere, ubi anno 717. Pelagium heroem fortissimum Regem proclamarunt.

4. *Quæ Hispaniæ facies Mauris tyrannidem occupantibus?*

Hispani in montium latibulis abditi, facta identidem excursione, Maurisque velitari pugna sæpius laceffitis, alias, atque alias urbes cum tractu circumjacente recuperarunt. Inde varia pedetentim orta sunt regna; primo quidem Asturiæ: dein Navarræ, & Castellæ; a pluribus Castellis, contra Maurorum incursiones exstructis, sic appellatæ: Arragoniæ item, Legionis & Gallæciæ. Postquam igitur Hispani, elapsis tot sæculis, stabilem denuo fixerunt sedem, Mauris Murcia, Valentia, Lusitania, & Catalonia pulsas, solum tandem Granatæ regnum reliquum fuit.

5. *Quis Mauros omnes tota ejecit Hispania?*

Id demum post octo annorum bellum anno 1492. effectum dedit Ferdinandus Rex, eam ipsam ob causam *Catholicus* appellatus; qui proin omnia fere Hispaniæ Regna suam in potestatem, ac ditionem redegit. Is ipse auctor fuit *Sacræ Inquisitionis*, qua Hispania ab omni hæretica, & Saracenicæ &c. lue intacta in hanc usque diem conservata est. Eodem règnaute Insulæ Americanæ a Christophoro Columbo sunt detectæ.

6. *Qua ratione Hispania Domui Austriacæ obvenit?*

Ferdinando Catholico filia unica erat Joanna, quæ Philippo Austriæ Archi-Duci, Cæsaris Maximiliani I. filio

filio nupta; dotem attulit Hispaniam universam, duosque eidem peperit filios, Carolum V. Cæsarem, simul & Hispaniarum Regem, ac Ferdinandum I. cui Carolus frater biennio, quam e vita migravit, Romano-Germanicum cessit Imperium, Hispaniæ Regnis in filium Philippum II. translatis. Philippus hic Monarchiam Hispanicam ad summum potentiae fastigium evehit, quæ tamen regnante Philippo III. ejusque filio Philippo IV. inclinare nonnihil cœpit, donec Carolo II. anno 1700. e vivis sublato, stirps Austriaco-Hispanica prorsus exaruit.

7. *Quo tandem pacto Borbonica Regum Galliæ Domus Hispaniam obtinuit?*

Cæsar Leopoldus Caroli II. Hispaniæ Regis forem natu minorem, majorem verò Ludovicus XIV. Franciæ Rex in matrimonio habebat. Unde uterque Hispaniam jure hæreditario sibi vindicare parabat. Ac Ludovici quidem conjux juri huic pridem solemniter, riteque renunciaverat; sed intercessere ejus posterius, obnitente ex adversum totis viribus, jusque suum persequente Domo Austriaca: quoad tandem post quatuordecim annorum bellum Philippo V. Hispania, Austriæ vero Neapolis, Sicilia, Mediolanum, & Belgium Hispanicum obvenit; quæ dein partitio, fœdere Viennæ Austriæ, anno 1725. inito, rata utrinque est habita.

§. 3.

Gallia.

Hic paucis memorabimus. 1. Galliæ statum ante & post Francorum adventum. 2. Franciæ Reges e triplici stirpe oriundos; nempe Merovingiorum, Carolinorum, & Capetiorum; ad quorum postremam Valesii quoque & Borbonii Reges originem suam referunt.

1. *Quis Galliæ status ante Francorum adventum?*

Diversi, uti olim in Germania, hominum cætus sive minores respUBLICÆ regionem illam obtinebant, donec a Julio Cæsare in Romanæ Provinciæ formam redacta est.

2. *Quan-*

2. *Quando, & quomodo Franci in Gallias transmigrarunt?*

Populi intra mare Germanicum, Visurgim, & Salam fluvios siti non diu post Cæsaris Augusti tempora excusso Romanæ dominationis jugo *Francos*, hoc est, liberos se nuncuparunt. Hi, Rege Pharamundo ductore anno 420. superato Rheno, factaque in Galliam irruptione, firmum tamen pedem figere tum necdum poterant, sed hæc gloria Merovæo debebatur.

3. *Quid de Merovingica stirpe Regum Franciæ memorandum?*

Merovæus Rex tertius, qui Pharamundo, & Clodion successit, auctor erat stirpis hujus, e qua trecentorum triginta duorum annorum intervallo duo & viginti Reges Franciæ imperarunt. Monarcha hic anno 448. totius Galliæ possessionem adiit. Hujus Nepos Clodovæus suavis & impulsu conjugis suæ Clotildis Christiana sacra suscepit post prodigiosam omnino victoriam a Germanis reportatam. Posteriores ex eadem hac prospia Reges otio & voluptatibus ita difflebant, ut omni Reipublicæ cura abjecta, universam regiminis molem supremo cuidam præfecto, quem *Majorem Domus* vocabant, imposuerint. Childericus Merovingiorum Regum ultimus, quod ad regendum prorsus esset inhabilis, regno exutus, & in Monasterium est detrusus, subrogato, & in Regni solium evecto Pipino, qui ad id usque temporis Franciæ Regnum summa cum laude administrarat.

4. *Quid summatim memorandum de altero Carolinorum stemmate?*

E stirpe hac, quæ a Carolo M. Pipini filio nomen trahit, ducentorum quinque & triginta annorum decursu Reges tredecim, nunquam interrupta serie, in Gallia regnarunt. Porro quemadmodum Carolus M. eximia sua virtute ac fortitudine supremum honoris & glo-

gloriæ fastigium conscendit, quando anno 800. collapsum Occidentis Imperium denuo instauravit, ac præter Galliam, Germaniam insuper, atque Italiam in ditione sua tenuit: ita tanta fortunæ & gloriæ incrementa in ejusdem posteris mox iterum imminui cœpere, cum, quod Provinciæ hæreditariæ in plures fuerint divisæ; tum, quod posteriores e Carolinorum profapia Reges nec se, nec suos regere norint, ac gubernare. Postquam igitur Carolinorum ultimus Ludovicus V. cognomento NIHIL FECIT, sine hærede obiit, Hugo Capetus, Parisiorum Comes, Franciæ Rex inauguratus est.

5. *Quid de Regibus Capetinae stirpis commemorandum?*

Ex hac stirpe intra trecentorum quadraginta annorum periodum reges quatuordecim ordine continuo sibi successere. Quo temporis intervallo tria potissimum memoratu digna evenere. 1. Bellum grave, & diuturnum Anglos inter & Gallos, qui juris, supremique domini retinentissimi, negabant: commissuros se unquam, ut Gallico in territorio pedem figerent Angli; quamvis jus isti aliquod hæreditarium ostenderent. 2. Expeditiones sacræ in terram sanctam per annos ferme ducentos summo quidem studio, at eventu minus prospero susceptæ. 3. Dissensiones gravissimæ inter Bonifacium VIII. Pontificem & Philippum IV. Pulchrum, cui, quod communem Christianitatis patrem indignis modis accepisset, quin & captivum abduci jussisset, ab eximiæ sanctitatis Episcopo clades ingentes prænunciatæ, atque intentatæ sunt, in filiorum quoque caput redundaturæ; quorum tres, qui parenti in regno successere, multis, magnisque calamitatibus conflictati, sine hærede sunt extincti: regno Franciæ ad Valestiorum familiam Capetinae stirpis ramum translato.

6. *Quid præcipua notatione dignum accidit, tredecim Va-
lesia stirpis Regibus Gallia imperantibus?*

1. Prioribus quinque multum negotii faceſſebant An-
gli, qui ad ſummas tandem anguſtias Gallos adduxêre,
donec mirabili Dei diſpoſitione ac providentia anno
1429. puella paſtoritia, e Iotharingia pago oriunda,
Anglorum factum obtrivit, & contudit. Hac proin-
duce & auſpice, fractis Anglorum viribus, Gallia re-
ſpiravit. Verum invicta hæc Heroïna anno inſequentè
capta, vivaque ab Anglis exuſta eſt, tanquam magia,
hæreſis, & luxuriæ rea. quam dein Calliſtus III. Pon-
tiffex, cauſa ejus recognita, diligenterque excuſſa in-
nocentem pronunſciavit. 2. Poſteri quinque Reges gra-
vi bello cum Auſtriacis implicabantur, præcipue Fran-
ciſcus I. cum Carolo V. Cæſare. 3. At longe atrocius
bellum tribus poſtremis regibus imminebat a Calvini-
ſtis, ſeu Hugonotis, qui non modo Anglos, & Germa-
nos ſectarios, ſed ipſum adeo juratum Chriſtiani nomi-
nis hoſtem Scilicet Turcarum Tyrannum in Religionis,
Regni que exitium ſolicitare ſunt auſi, barbaris ipſis
Pſeudo-Chriſtianorum iſtorum perfidiam execrantibus,
& ſuppeticas negantibus. Fervente porro hoc bello, &
intestiſis ſeditionibus, urbes ferme trecentæ in cineres
redactæ, templa innumera direpta, & profanata fue-
re, nec impune tamen; quippe anno 1572. die 24. Au-
guſti, S. Bartholomæo ſacra, Regis Caroli IX. juſſu,
plura millia Hugonotorum tanquam rebellium, regni que
turbatorum caſa iuiſſe perhibentur. 4. Henricus III. Po-
lonici Regni poſſeſſione haud multo ante adita, ut primum
de Caroli IX. fratris morte certior factus eſt, in Galliam
reverſus, Rex proclamatus eſt, bello que iterum atque ite-
rum ab Hugonotis, ac tandem etiam a Catholicis laceſſi-
tus, dum Pariſios circumſidere parat, inopinato violentæ
manus icu percuffus, regno, vita que exiit anno 1539.
Unde deficiente Vaſeſiorum familia, quæ 260. annis regna-
verat, regnum Franciæ ad Domum Borbonicam, alterum
Capetiæ ſtirpis ramum florentiſſimum eſt devolutum.

7. *Quid*

7. *Quid de quatuor Regibus Borboniis genera-
tim memorandum?*

1. Henricus IV. Rex Navarrae, quod Calvinii errores cum nutricis lacte suxisset, a Galliae statibus repudiatus, jus suum armis persequi aliquamdiu tentaverat, sed irrito conatu. Comperto tandem, nihil obstare præter Religionem, quo minus Francorum Rex ab omnibus agnosceretur, suos percontatur, utrumne in Religione Catholica obtineri posset salus? affirmantibus illis; *Quidni igitur, inquit, viam eligam compendiarium, atque expeditissimum, qua regni terreni simul ac caelestis possessionem adire certo possim?* Moxque orthodoxae fidei dogmatis institutus, summo omnium ordinum consensu & acclamatione est receptus, Religionis exinde orthodoxae propugnator & vindex strenuissimus, uti & Societatis Jesu. Hanc hæretici & malevoli dudum Parisiis, Galliaque universa proscriptam volebant, cum ecce causam ad eam exagitandam arripiunt ex attentato immani scelere, quo Joannes Castellus e Societatis Scholis ad Academiam Parisiensem nuper translatus, Regem cultro in os impacto fauciverat. Ac licet Societatem omni prorsus culpa vacare constanter asseverarit percussor; prævalente nihilominus invidia & calumnia, in exilium migrare iussa est, erecta Parisiis infami pyramide; quam tamen Rex ipse; cognita objectorum criminum falsitate, evertendam curavit, ac Societatem, cujus innocentiam contra obtreptatorum calumnias ipse potentissime defendendam suscepit, in integrum restituit, summisque deinceps beneficiis ornavit, donec anno 1610. dum rheda per urbem Parisiensem vehitur, ab amente parricida gemino inflicto vulnere ingentem animam efflavit.

2. Ludovicus XIII. rebellibus Hugonotis iterata clade domitis exardescente 30. annorum bello, & Imperio & Ecclesiae DEI longe calamitosissimo, foedus adversus Domum Austriacam cum Sueco junxit. Obiit Rex Pius & Justus anno 1643.

3. Ludovicus XIV. bellis gravissimis cum Imperio, Domo Austriaca, Hispania, Anglia, Batavia &c. gestis regni sui fines plurimum dilatavit, Calvinianos solemni edicto anno 1685. in curia Parisina vulgato, ex universa Gallia ejecit. Hæresi vero Jansenianæ, pestis instar in ipsa regni viscera grassanti, ad extremum usque vitæ halitum fortissime se opposuit. Obiit Ludovicus rerum gestarum gloria & celebritate vere Magnus anno 1715.

4. Ludovicus XV. Antecessoris pronepos, hodie Gallici Regni habenas feliciter moderatur.

Appendix

De Lotharingæ Ducatu.

1. Unde nomen illi inditum ?

Pars olim erat regni Lotharici, cujus nomen hodieque retinet. Protendebatur illud a mari Mediterraneo per Provinciam, Delphinatum, Sabaudiam, Helvetiam, Alsatiam, Burgundiam, Lotharingiam, Palatinatum, Agrum Trevirenses, & Coloniensem, Juliam, Cliviam, Belgii Provincias universas ad mare usque Germanicum.

2. Quæ hodiernorum Lotharingæ Ducum origo ?

Hanc isti ex idoneorum Auctorum testimonio communem habent cum Habsburgico-Austriacis, ab Archambaldo, Dagoberti Franciæ Regis Agnato, oriundis. Ex hujus quippe Archambaldi stirpe bifariam divisa, hinc Domus Habsburgica in Alsatia, illinc Domus hodierna Lotharingica originem duxit.

7. Quales, quantique Heroes hanc Domum illustrarunt ?

Nulla ex Europæ Principum Familiis tot, tamque eximios belli Duces numerat, atque Lotharingica; uti tot sacrarum expeditionum, rerumque gestarum monumenta luculenter demonstrant.

Horum

Hornu exempla æmulatus Carolus Leopoldus, supremus superiore sæculo Cæsarei exercitus Dux, Turcas ingentibus cladibus attritos debellavit. Vienna summo consilio liberata; Parcanensis, Strigoniensis, Mohacsensis victoriæ ad posterorum memoriam insignes; Buda, aliæque quam plurimæ urbes expugnatae; Transylvania, Hungariaque tota Cæsari asserta; Mogantia, ac Bonna, Gallis erepta &c. tanti Ducis nomen, famamque immortalitati consecrarunt.

Leopoldus Josephus Lotharingiam, quam parentis pactis Neomagiensibus sibi restituendam, ob conditiones minus æquas recipere detrectavit, tandem per pacta Riswicensia anno 1697. recuperavit.

§. 4.

De Italia.

Agendum hic 1. De Italia universim. 2. De superiore, sive Boreali ejusdem parte, seu Longobardia. 3. De Italiæ medietate. 4. De ejusdem parte inferiore, seu Australi.

1. Quæ memorabiliores Italiæ periodi?

Italia universa dudum ante Christi ortum sub Romanorum potestate fuit, ejectis non uno ex loco prioribus inquilinis. Occidentis exinde Imperio, imperante Honorio, ad occasum vergente, Italiæ se primo infuderunt Gothi, Romamque ipsam expugnarunt anno 410. Anno dein 467. supervenere Vandali Genferico Duce, ubi Roma iterum capta & quatuordecim diebus ipsis direpta fuit. Barbaros hosce in Italiam evocavit Eudoxia, Imperatoris Valentiniani III. vidua, hac ratione necem a Maximo tyranno Valentiniano illatam, ultura. Odoacer porro Herulorum Rex occupata anno 476. Italia, regios titulos sumplit, inde anno 493. initium datum regno Ostro-Gothico a Theodorico. Gothis porro a Belisario, Cæsaris Justiniani Polemarcho, debellatis, Regnum Longobardorum ab Alboino anno

568. fundari cœpit, postquam nempe Narfes, Justinii Cæsaris in Italia præfectus, illatam a Cæsaris Coniuge injuriam vindicaturus, Longobardos e Pannonia in Italiam evocavit. Posteriores Longobardiæ Reges multum negotii faceſſebant Pontificibus Romanis, qui proinde a Pipino Galliæ Rege, indeque a Carolo M. Pipini filio, ſuppeticas poſtularunt, quas ambo actutum miſere. Et Carolus quidem M. anno 774. Longobardicum Regnum ad extrema deduxit, ultimo Rege Deſiderio binis præliis devicto, & in exilium miſſo. Ex eo tempore Italiæ Regnum ipſe obtinuit, retinuitque uſque ad magnum Interregnum, quando ob Imperatorum & abſentiam, & diſtantiam varii Principatus ſunt exorti, qui plerique omnes hodieque vigent.

2. *Quid de ſuperiore Italiæ parte, ſive Longobardia memorandum?*

Præmiſſa ejuſdem diſiſione, perbrevis cujuſque partis deſcriptio ſpeciatiim ſubjungitur. Longobardia ſequentes complectitur Ducatus. 1. Montisferrati. 2. Pedemontii. 3. Mediolani. 4. Mutinæ. 5. Parmæ. De duabus rebus publicis Veneta, & Genuenſi, huc pertinentibus, ſuo loco dicemus.

Monsferratus, Pedemontium, Sabaudia.

Tres hi Ducatus Duci Sabaudiæ parent. Beroldus Sabaudiæ Comes e Caroli M. ſtemmate magna olim nominis celebritate inclaruit anno 1000. Odo IV. pactis conjugalibus Pedemontii Ducatum anno 1060. obtinuit. Amadeus VIII. a Cæsare Sigismundo anno 1416. primus creatus eſt Dux. Poſtea tamen abdicato ſua ſponte regimine Carthuſiam Ripalienſem ſubiit, vitam deinceps ſolitariam acturus. Fervente ultimo bello Hiſpanico Victor Amadeus II. Montisferrati Ducatum, indeque per pacta Ultrajectina Sicilia Regnum, hocque Auſtriacis anno 1718. relicto, Sardinia Regnum, quod etiamnum Sabaudi poſſident, indeptus eſt.

Duca-

Ducatus Mediolanensis.

Hanc veteris Longobardiæ partem post collapsum Occidentis Imperium cum maxima Italiæ parte Ostro-Gothi, ac Longobardi sua in potestate, ac ditioe tenuerant, donec Caroli M. armis Desiderio erepta, ad Rudolphi Habsburgici usque tempora Romano-Germanicis Imperatoribus subiecta permansit. Ex eo tempore Ducatus hic ad diversos est Dominos translatus. Primi erant e Familia Vice-Comitum: secundi e Domo Sfortia. Inde Galli aliquamdiu occuparunt: post hos vero per Carolum V. ad Hispanos, ac tandem per Carolum VI. ad Domum Austriacam anno 1706. est translatus.

Ducatus Mantuanus.

Ab anno 1328. Marchiones ex Domo Gonzaga Ducatum hunc possedere; Ducum tamen titulo primum a Carolo V. insigniti fuere. In postremo bello Hispanico Dux Carolus IV. quod a Gallia contra Cæsarem staret, omni ditioe sua exutus est, cuius proin possessionem Cæsar adiit, perque Præfectos suos etiamnum administrat.

Mutina & Mirandula.

Ducatus hic, uti & Ferrariensis post magnum illud Interregnum Domui Estensi obtigit; Mutinensis quidem Cæsareæ, Ferrariensis vero Pontificiæ clientelæ nomine. Posteriolem hunc, stirpe Estensi extincta, Ecclesia repetiit; alterum vero Ducatum Cæsar prioris Ducis agnato tradidit. Reinaldus Mutinæ Dux in bello Hispanico ab Austriacis stetit; unde aliquamdiu Ducatu suo orbatus est, quamdiu nempe Gallia armis prævaluit. Sed paulo post in integrum est restitutus.

Principes Mirandulæ originem trahunt ex perve-
tusta Picorum Familia. Joannes Picus dictus est inge-
niorum phœnix sui sæculi. Alexander primus Miran-
dulæ & Concordiæ Dux a Ferdinando II. Cæsare crea-
tus est. Hodie Principatum hunc Dux Mutinensis
emptionis titulo possidet.

Ducatus Parmensis.

Paulus III. Romanus Pontifex Ducatum hunc Farnesiorum Domui clientelari jure tradidit anno 1545. Antonius Dux fratris sui Odoardi filiam Philippo V. Regi Hispaniæ in matrimonium collocavit. Quapropter horum filius Carolus Hæres, & successor destinatus est, si forte Dux Parmensis sine liberis decederet.

3. *Quæ Rêgiones in Italia Meditullio sitæ sunt?*

1. Provinciæ summo Pontifici subjectæ.
2. Magnus Hetruriæ Ducatus.

Territorium Pontificium.

Hoc nomine veniunt Provinciæ Romano Pontifici subjectæ, nempe: 1. Campania Romana. 2. Patrimonium S. Petri, sive totus ille terræ tractus, a Mathilde Hetruriæ Comite, matrona lectissima, Ecclesiæ anno 1115. donatus. 3. Provinciæ illæ, quas Pipinus Galliæ Rex, ejusque filius Carolus M. Ecclesiæ transcripsit. Ad S. Petri Patrimonium præter alia pertinet Viterbium, Centumcellæ, urbs & portus nobilissimus, Mons Flascionis, vino apiano celebris. Pipinus Ecclesiæ dedit, vel potius restituit, Exarchatum, urbes Ravennam, Bononiam, Ferrariam, aliasque plures complectentem. Carolus M. donationem hanc non solum ratam habuit, sed plurimum etiam Regionum accessione auxit. Principatum Beneventanum S. Henricus adjecit. Comitatum vero Avenionensem Clemens VI. emptione acquisivit: qua de re pluribus agetur in Historia Ecclesiastica.

Magnus Hetruriæ Ducatus.

Urbs Florentia a Cæsare Rudolpho Habsburgico libertatem præsentem pecunia sibi comparavit, indeque ad annum usque 1569. libera Respublica permansit. Interea temporis Mediceorum Domus, e vetustissimo Florenti-

rentinorum stemmate oriunda, ad eum sensim potentiae & dignitatis gradum evecta est ut Alexander primus Dux, postque hunc Cosmus I. Magnus Hetruriæ Dux a S. Pio V. Pontifice, & Maximiliano II. Cæsare fuerit renunciatus. Joannes Gasto Magnus Hetruriæ Dux, hærede destitutus erat.

4. *Quid de inferiore, seu Australi Italiae parte dicendum?*

Hæc Regna Neapolis, Siciliae, Sardiniae, & Insulam Melitam complectitur.

Regnum Neapolis.

1. Postquam Carolus M. confecto bello Longobardico, Regni Italici possessionem adiit, regni nihilominus Neapolitani partem Imperatores Græci etiam tunc obtinebant. Sed cum hanc segenius curarent, a Saracenis omnino fuere expulsi. Sub annum porro millesimum Normanni quidem, viri egregii, e Palæstina reduces, Saracenos adorti, Neapoli eiecêre. Itaque regione illa potiti, Duces primum, dein & Reges appellari cœperunt. 2. A Normannis his Ducibus, regibusque Regnum Neapolitanum per pacta nuptialia ad Imperatores Suevos, ac primo quidem ad Henricum VI. est translatum. Cumque ejus filius Fridericus II. Cæsar Ecclesiæ divexandæ finem non faceret, & prius, quam anathematis vinculo solveretur, mortem obiisset, nec meliora de Conrado IV. ejus filio sperari posse viderentur, Papa Regnum hoc, Ecclesiæ Romanæ clientelare, Carolo Andegavensi S. Ludovici Galliarum regis fratri possidendum tradidit. Hujus jussu Conradinus, Conradi IV. filius, ultimus Sueviæ Dux, Neapoli publico in foro capite plexus est, quod Regnum illud armata vi sibi vindicare attentasset. 3. Inde Regnum Neapolitanum anno 1424. Alphonso IV. Arragonio obvenit, postquam Joanna II. Regina, Andegavensis familiæ ultima, eundem hæredem scripsit.

4. Anno 1503. Neapolis per Ferdinandum Catholicum Hispaniæ adjuncta, tamdiu Regibus illis paruit, donec anno 1707. Domui Austriacæ asserta fuit, cujus nomine a Prorege administrabatur.

Siciliæ Regnum.

Sicilia eadem fere cum Neapoli fata subiit, Normanis Regnum utrumque (utramque Siciliam appellabant) per diu simul possidentibus. Post Vesperas Siculas anno 1282. Domus Andegavenfis in Regni quidem Neapolitani possessione perstiterat, Sicilia tamen ad Petrum III. Arragonium translata est, qui Constantiam Manfredi (Friderici II. Imperatoris nothus, & Conradi IV. frater hic erat) filiam in matrimonio habebat. Anno 1503. Ferdinandus Catholicus Regnum Siculum Hispanico adjunxit, suoque exinde Nepoti Carolo V. reliquit. Tandem in pacificatione Ultrajectina Sicilia anno 1713. Sabaudis, indeque 1718. Austriæ obvenit, quam pariter Prorex Austriæ nomine administrabat.

Sardinia Regnum.

Sardiniam durante Interregno, Pisani obtinebant, donec anno 1324. ab Alphonso III. Arragoniæ Rege inde ejeti fuere. Ex eo tempore Insula hæc semper in Hispanorum potestate, ac ditione fuerat, quoad nupero in bello Austriacis cessit. Hæc anno 1717. ab Hispanis recuperata, anno dein sequente 1718. Sabaudis Sicilia loco permessa est.

Melita.

Insula hæc Equitum Melitenfium, qui & *Equites S. Joannis* dicti, hodie sedes est. Ordinem hunc anno 1050. Itali quidam Mercatores eum in finem instituerunt, ut ad sacra Palæstinæ loca peregrinantibus, ægritis præsertim auxilio & adjumento essent; unde & *Hospitalarii* vocantur. Hierosolyma porro & postea etiam Acconia sive Ptolemaide a Saladino Saraceno-
rum

rum Tyranno expugnata, Equites hi in Insula Cypro anno 1209. confedere. Aliquot post annis, nempe anno 1309. Insulam Rhodam Turcis memorabili stratagemate eripuere, ubi usque eo substitere, dum a Solimanno II. anno 1522. exturbati fuere. Tandem anno 1530. Carolus V. Insulam Melitam iisdem inhabitandam concessit, quam anno 1565. Mustapha Turcarum Imperator irrito conatu obsederat. Insula hæc firmissimum est Italiae propugnaculum, nec parum inde subsidii & emolumenti redundat in Rempublicam Christianam universam.

§. 5.

Hungariæ Regnum.

P A R S I.

De Gentili Hungaria.

1. *Quæ Hungariæ origo?*

Attila primum Hunnorum Ductor ex ultima Asiæ Scythia, nobili illo plurimarum Gentium Seminario, annum circ. 376. progressus, Pannoniam infedit, primaque Hungariæ fundamenta jecit. A morte Imperatoris hujus variæ regionis secutæ conversiones: semel, ac iterum depulsi Hunni; dum tandem intidem novæ de integro colonix ad an. 744. majorum vestigia prementes, missis sub jugum incolis, terram omnem juris sui facerent, perpetuumque firmarent imperium.

2. *Quibus nominibus appellata fuit hæc terra?*

Initio dicta est Pannonia, tum Hunnia, mox Avaria, Ugria deinde, demum Juharia, ad extremum Hungaria.

3. *Quos habuit Dominos?*

Pannonos primum, hos subegerunt Vandali; Vandalos Romani vicerunt, deinde Gothi profligarunt; isti

Hunnorum jugum acceperunt. Post decessum Attilæ, redeuntibus magna ex parte in Scythiam Hunnis, Longobardi successere; his iterum reduces Hunni ab Avaro Rege dicti Avari. Romanus istos miles depulit, regnumque occupavit; ab hoc redit imperium rursus ad Pannonos, seu potius Moravis subditur; horum enim Rex Swatoplugus potiore terræ hujus partem obtinebat; hunc ultima Hunnorum expeditio debellavit, novamque erexit Ungariam.

4. Nullus deinde Hunnos turbavit?

Imo vero ad an. 788. a Carolo M. causa religionis bellum in eos susceptum est, tenuitque ipsum octennium. Fracti tandem manus dedere, & fecere imperata; regebanturque per Duces Foro-Julienfes.

5. Qua ratione liberi facti sunt?

Deficiente lapsu temporum Carolina gente, jugum excusserunt, deque suis Regem dixerunt, qui Francos regione tota deturbavit, imperiumque Ungaris stabilivit.

6. Sed qui Duces illi, qui expeditionem ultimam adornarunt?

Alom, sive Almus primus omnium, & quasi Rex; sub hoc Duces: Arpad, Szabolcs, Kund, Lehel, Gyula, Verbolcz, Orfo seu Urs; hi deinde abeunte e vivis Almo, terram partiti sunt omnem, & totidem Dynastias fecere; magnarum, multarumque in Ungaria conditores Familiarum.

7. Qui deinde floruerunt?

Extinctis magnam partem Ducibus, potior dignitate fuit Csaba, veterique Budæ resedit, qui ubi decessisset, jamque Imperium Francorum inclinaret, communibus procerum, populique suffragiis Almi nepos Toxus seu Toxys Rex dictus est: hic peregrinam excussit dominationem, avitamque reduxit libertatem.

8. *Qua religione erant Hunni?*

Erant Idololatræ, Martemque in primis, & Herculem Deos venerabantur, horum auspiciis movebant bella, & gentes subjugabant. Cæterum uti de aliis eorum Diis, ita de idolis haud satis constat: nam quæ subinde reperta sunt, Romanorum erant.

9. *Quæ vitia Hunnorum?*

Feritas & crudelitas primas habuere apud Hunnos. Incredibilis deinde regnandi cupido, & prædarum aviditas; animus turgens, immoderata, nimisque alta semper cupiens; alieni appetens, sui profusus.

10. *Quæ eorum virtutes?*

Rigida justitia, inter suos & tam domi, quam belli ad omnem æqui regulam coacta; hinc nec Ducibus parcitum, si quid inter suos præter jus, fasque egissent. Patientia adhæc inediæ, algoris, vigiliæ supra quam cuiquam credibile est. Amor in populares, studiumque nationis singulare, observantia Regis eximia. Demum continentia in tenebris illis superstitionum admirabilis; nec enim Historiæ libidinem in Hunnis notant, quamvis omnia alia vitiorum monstra, jure, injuria, passim in eos congesta legere sit.

11. *Quæ apud illos forma Reipubl.?*

Initio Judici, nomine Cadar, votis communibus electo, parebant: mox Attilam Regem crearunt, quod regiminis genus & Avari retinere. Penes Duces deinde Imperium fuit: tandem iterum Regem dixerunt.

12. *Quale armorum, & vestium genus?*

Arma Hunnis: thorax, lorica, arcus, pharetra, scutum, lancea, ensis falcatus; quibusdam gladius longior, aliis pugio. Vestes quod attinet, pars corio munivere corpora; hirsutis pars pellibus induebantur. Barba iisdem demissa, capilli intonsi.

13. *Quæ*

13. *Quæ Hunnorum insignia?*

In vexillis, scutisque suis, a temporibus Attilæ, ad usque Ducem Geysam; coronatam ferebant aquilam Hunni.

14. *Quæ celebres olim in Pannonia urbes?*

Princeps omnium fuit *Syrmium*, natale aliquot Imperatorum solum, & domicilium, felix multorum Sanctorum patria, & nobilis plurium Martyrum arena. Vastavit eam Attila: evastavit Turca. Altera erat *Potentiana*, prima in Pannoniis Romanorum colonia, propius Calocsam sita; ad hanc fractus Romanus, Hunno palmam cessit & plagam omnem. Tertia censebatur *Bregatium*, ubi hodie Marczal-Háza; & hunc locum victoria Hunni nobilitarunt sua. Sequitur *Carnuntum*, Austriam inter & Posonium olim collocatum augustum & ipsum, Romanisque diu cultum. Quinta fuit *Savaria* jam *Sabaria*, magna magni, Sanctique Martini natalis sedes: habitabatur & ipsa Rom. Imperatoribus, & in primis excolebatur. Sextum occupavit locum *Segesta*, ad Savum præsidio fortissima, urbe cultissima. Septima erat *Mursia*, quam hodie *Eszekinum* dicimus, quod August. Cæsar. & Regis nostri Caroli VI. virtus & ornatissimum fecit, & tutissimum. Octava *Limusa* seu *Motenum* vel *Mutenum*, nunc *Moson*, magnifica quondam Regum habitatio. Nona *Theusoburgum*, ubi jam castrum *Erdöd* in Insula Danubii ad confluentiam Dravi; alii putant esse *Quinque-Ecclesias*. Decima floruit *Mogentiana* ultra Sabariam ad fluvium Gyöngyós posita, venustum Romanorum municipium. Undecima *Sala*, modo *Salavár*; & ipsa Romanis frequens, & potens. *Bononia* duodecima inter *Eszekinum* & *Belgradum*, Gratiano Cæsari multum gratiosa. Tandem decima tertia Urbium fuit *Anamantia* notiori vocabulo *Mobaczium*, olim Romanis celeberrimum, Ungaris subinde funestissimum.

15. *Erantne aliqui Christiani in Pannonia?*

Erant, & dum pareret Pannonibus, & dum Carolo M. obaudiret. Imo anno 225. tempore Decii Cæsaris leguntur, Decretis S. Cornelii Papæ subscripsisse inter alios Pannoniæ Antistites Episcopi: Sirmiensis, Cibaliensis, Carpenfis, Curtensis, Agriensis, Siscienfis, & Brægetiensis. Habetur item anno 396. fundatum esse a Frigidilda, Moravorum Regina, Episcopatum Nitriensem. Ex quibus rite colligitur: his in terris floruisse fidem Catholicam ante adventum Hunnorum. Sed & Hunnis plagas istas possidentibus supra dicti Caroli opera multos fuisse Catholicos; quamvis Ducum neminem, ante Geysam, ad sacra hæc ductum satis constet.

16. *Qua igitur ratione S. Stephanus Rex nominatur Apostolus Ungarorum?*

Sane quam optima: nam convulsam ab Hunnis rem Christianam, ipse restituit; opus a progenitore inchoatum, perfecit; gentem Hunnorum universam, quæ cum dominatione Francorum, Fidem quoque Romanam penes paucos suorum delitescens, plane excuserat, ad sacrum Christi jugum traduxit; & regionem omnem omnino superstitione Scythica liberavit, perpetuum in exilium abire iussa idololatria.

17. *Qui limites Hungariæ?*

Olim Pannonia diffusior erat, hodie Hungaria strictior est, ad Orientem quidem habet Transylvaniam; ad Occidentem partem Moraviæ, Austriam, & Styriam; ad Septentrionem Russiam, Poloniam, Silesiam cum altera Moraviæ parte; ad Meridiem Sclavoniam, & Serviam.

18. *Quæ Hungariæ divisio?*

Communis est: in Cis-Danubianam, & Trans-Danubianam; illa Septentrionalior & Superior, inferior hæc & Meridionalior. Sed & partitio illa, quæ multum juvat memoriam, placet; scilicet in Orientalem, Occidentalem, Septentrionalem, & Meridionalem.

19. *Num etiam hæ partes ulterius subdividuntur ?*

Ita: singulæ enim plures in Comitatus, seu quasdam Provincias distinguuntur: quarum aliæ laxiores, aliæ sunt angustiores; numerantur autem aliis 50. aliis 60. nonnullis 74. sed hi Comitatus etiam Sclavoniæ & Transylvaniæ cum Ungaricis confundunt. Cæterum diversa numerandi ratio ortum ex eo ducit: quod quidam solius Ungariæ regiones censeant: alii quasdam addant ex illis, quæ cum illa coaluere; nonnulli dividunt Comitatus, quos posterior ætas conjunxit: distinctos modo, conjungunt alii ad veterum normam.

20. *Unde divisionis hujus origo ?*

A primis Hunnorum Ducibus, qui plagas bello acquisitas inter sese partiti sunt. Meliorem in formam succedentia tempora primam illam partitionem reposuere. Cæterum Comitatus fuisse jam ætate S. Stephani in Ungaria, inde colligere est: quia regionibus præpositi, Comites dicebantur.

21. *Qui, & quales Ungariæ fluvii ?*

Danubius principe loco est, & quasi mediam interluit Ungariam; est aquæ saluberrimæ, piscium ferax. & auri. Dravus deinde separans Sclavoniam a nobis. Tibiscus, & is, si quis alter, piscosissimus. Crysius aurifer, Vagus rapax, & plures alii minorum gentium supra quadraginta. Sunt aliæ aquæ quam plurimæ thermales, aliæ saliteræ, aliæ cupriteræ, aliæ coloriteræ.

22. *Quæ terræ fertilitas ?*

Nihil est, quod in Ungaria desideres: abundat auro, argento, cupro, ferro, sale, cæterisque mineralibus, habet vinum generosissimum, frumentum copiosissimum, pecorum, rerarum, avium genus omne supra quam dici potest. Aër ad hæc optimus, Cælum temperatum, omnia beata, ut adeo mirum videatur nemini, tot procis exambitam hanc Helenam: Paradisum certe terreitrem se acquisiturum putabat, qui pro Ungaria pugnabat.

P A R S II.

De Christiana Ungaria.

1. *Quis Ungarorum Principum primus Fidem Christi suscepit?*

Geyfa Toxi Filius, S. Stephani primi Ungarorum Regis progenitor, cum Germano suo Michaële, ac magna Nobilium corona, primi e Ducibus Hunnorum Christo nomen dedere, Romanaque admifere Sacra an. circ. 983. Geysam hunc virum fuisse DEO acceptissimum, facta divinitus nascituro de Filio Rege promissio: fuisse sanctissimum, & indefessum pro amplianda Fide Catholica studium, & ipsa Divi Stephani educatio sanctissima plane exhibent.

2. *Quid porro S. Stephanus in rem Catholicam contulit?*

Industriam & conatum omnem, & consilia, & arma. Evocavit primum variis e locis religiosissimos juxta ac sapientissimos viros, qui populum erudirent; ipse hortator accessit & instructor; egit deinde benevolentia, præmiis, precibus; vi etiam quosdam & metu ad sacra compulit: mox plagam omnem in Diœceses distinxit: suos cuique Episcopos dedit: erexit Tempora: fundavit Monasteria. Cupam Sumegiensem primum primæ in Ungaria perduellionis caput, hominem ferum, & Scythicis pro Diis depugnantem obruncavit; Gyulam avunculum eandem ob causam arma moventem, Transylvania spoliavit, quam etiam Christo, & Ungariæ adjecit, magnus duorum regnorum Apostolus.

3. *Quomodo, & quando S. Stephanus Rex?*

Amplificata, atque ex parte stabilita Fide Catholica, Stephanus Romam Legatos misit; qui Ecclesiæ Romanæ Ungariam offerrent, peterentque benedictionem pro Regno, Coronam pro Duce, confirmationem pro Episcopatibus. Assensit omnibus libens volens Silvester

II. Stephanumque & Regem, & Apostolum dixit. Jus insuper præferendæ Crucis attribuit, vicemque suam in ordinandis Regni Ecclesiis, Stephano, successoribusque contulit. Porro Corona ab Astrico Colocensi Episcopo allata incinctus Stephanus est an. 1000. ipso festo Assumptæ in Cælum Virginis; quo etiam die post 38 regiminis annos æternæ felicitatis diademate ornatus est.

4. *Quare Corona Ungariæ dicitur sacra, Angelica, Apostolica?*

Sacra dicitur: quia Sacro-Sanctum Cæli munus est, a Deo Stephano destinatum; & a Pontifice prædicto per Angelum monito transmissum; unde & *Angelica* audit. *Apostolica* porro nominatur: sive quia Apostoli caput primum incinxit; sive quia regni Apostolici Diadema est; sive quia Sedis Apostolicæ donum.

5. *Quid notandum de Sacra hac Corona?*

1. Quod nulla Lex in Ungaria, aut Privilegium obtineat, nisi feratur a Rege ante coronato. 2. Quod omnia Regna, & Provinciæ omnes, Ungariæ hæreditariæ, statim ac quis illa coronatur, eum pro legitimo agnoscant Domino; nec eget ulteriori inauguratione. 3. Quod Regum duntaxat capitibus imponatur, Reginarum verò humeros tangat. 4. Quod amplissimis gaudeat latifundiis, quæ *Bona Corona* nominantur. 5. Quod nullius unquam Hæretici Principis verticem ornaverit, quamvis in potestate eorum fuerit. 6. Quod binos e prima nobilitate proceres habeat Custodes, qui *Duum-Viri* dicuntur. 7. Quod innumera inter pericula, & hostes Ungariæ intensissimos, fuerit conservata.

6. *Quæ illa Sacræ Coronæ pericula?*

1. A Constantia Emerici Regis Uxore fuit Viennam ablata. 2. Exulavit in Dalmatia cum Bela IV. a Tartaris pulso: ubi etiam per viam Aulteriorum evasit manus, fugientem Regem contra jura hospitalitatis omnia despo-

despoliantium. 3. Fraude Venceslai Bohemorum Regis erepta Ungaris, in Bohemiam translata fuit. 4. Inde Ottoni vendita in Bavariam. 5. Ab Ottone publica in via perditam, mox inventa. 6. Accepta per vim Ottoni illatam a Ladislao Vajvoda, & diutius in Transylvania velut captiva detenta. 7. Deinde Elisabetha Alberti Uxor cum Ladislao suo posthumo eam clam surripuit, inque Austriam transtulit; nec nisi post multos annos & numeratis sexaginta aureorum millibus, restituta fuit. 8. A clade Mohacsensi venit in potestatem Solimanni Turcarum Imp. a quo Zapolio Joanni data. 9. Secundum Zapolii mortem ab Isabella conjuge in Daciam fuit translata: reddita tandem Ferdinando I. 10. Rudolphus II. Pragam secum illam asportavit. 11. Demum Gabriel Bethlehemius capto Pofonio, Coronam quoque sacram sui juris fecit. Tot inter peregrinationes, exilia, captivitates, servavit illam omnipotens manus Ungariæ suæ. Olim Visegradi, hodie in Turri Arcis Pofoniensis una cum regia trabea S. Stephani, gladio item, & sandaliis, octavum jam in sæculum integris, a milite Ungaro, & Germano, noctu, diuque summa cura custoditur.

7. *Cur Ungaria appellatur Regnum Marianum, Apostolicum?*

Marianum dicitur quia S. Stephanus & alias sæpe, & præsertim moriens regnum suum Virgini Deiparæ obtulit; eam Ungarorum Dominam dixit: eam in testamento hæredem scripsit. *Apostolicum* autem nominatur ab ipso primo Rege, quem, uti ante dictum, Pontifex *Apostoli* titulo insignivit.

8. *Quot, & unde domo Ungariæ Reges?*

Augustissimus Imperat. Carolus VI. Ungaris id nominis III. erat quadragesimus septimus Ungariæ Rex. Jam autem prima in Ungaria regnans Familia est Hunnica, ex qua unus & viginti Reges; cæpit in S. Stephano, deliit in Andrea III. anno 1301. Conti-

mentem horum seriem interruptit Petrus ex sorore S. Stephani nepos, & ejusdem Divi Affinis Aba. Ex-
 stincto virili sexu, Venceslaus Bohemus Belæ IV. ex
 Filia Anna Abnepos Rex dictus est; mox Otto Ba-
 varus, itidem ejusdem Belæ Abnepos ex Elisabethæ
 Filia: Tum Carolus I. Regis Siciliae Filius, nepos
 Mariæ Stephani V. Filia. Sicula hæc Familia duos
 Reges, & Reginam censet, nec omnino nonaginta an-
 nos imperat. Reginam hanc Mariam duxerat Uxorem
 Sigismundus Brandenburgicus, & cum ea acceperat
 Ungariam; decedente illa sine prole, Albertum Austri-
 acum generum suum Ungaris commendavit Regem; hu-
 jus & Filii imperium non excessit sexennium, fuitque in-
 interruptum per Uladislauum I. Polonum, & Joannem
 Huniadem Gubernatorem. Rexit deinde Mathias de
 Domo Corvina. Tum Uladislauus II. iterum Polo-
 nus, qui 26. Filius annos 10. regni numerarunt. Se-
 cutus hos Zapolius Joannes Ungarus, qui bipartito re-
 gno, simul cum Ferdinando I. Uladislai II. per Annam
 genero imperabat. Erepto Joanne, regnum omne ad
 modo dictum Ferdinandum Austriacum devolutum est, e-
 cujus Augusta Domo præter decem Reges, qui per du-
 centos & amplius annos feliciter regnarunt, hodie ve-
 neramur Reginam MARIAM THERESIAM.

9. Qui, & unde celebriores Ungariæ Reges?

A vitæ sanctimonia: S. Stephanus, S. Ladislaus, S.
 Salamon; item Geysa I. ab Angelo coronatus, & II. Vir
 mire religiosus: Bela II. & IV. æquissimi juxta ac inte-
 gerrimi Reges; Carolus deinde I. & Ludovicus Filius,
 cui ipsa Cælcian Regina se aspectabilem dedit, tum
 Ferdinandus I. & II. ac denique Leopoldus M. quamvis
 & plures alii pietate insignes erant, tamen, ut aliæ
 virtutes in aliis, ita Religio in his præsertim eluxit.

A zelo Catholice Fidei: S. Stephanus, qui Transyl-
 vaniam & Ungariam convertit. Andreas I. & Bela I.
 qui plebem ad Deorum cultum relapsam tortiter redu-
xerunt;

xerunt; neve tale quid deinceps attentaret, felici industria effecerunt. Bela IV. qui Cumanos suo cum Duce Christo conciliavit. Carolus I. vicinas Ungariæ ad Orientem provincias Schismati eripuit: Ludovicus Filius Magni parentis labores sanctos profecutus est. Filia hujus Hedwigis totam Ecclesiæ Romanæ addidit Lituaniam. Mathias Corvinus Hussitas regno depulit, & Ungaros nota infidelitatis ab hæresi arcuit. Ludovicus II. Lutheranos ad rogam damnavit. Ferdinandus II. Bohemiam, Austriam, Styriam, Carnioliam, Carinthiam, Moraviam Religioni Catholicæ restituit.

A studio boni publici: ornat urbibus, ac munit legibus Ungariam S. Stephanus: Geyfa I. S. Ladislaus, Bela II. Geyfa II. ductis de Saxonia coloniis mirum quantum excolit regnum universum. Bela IV. evastatam per Tartaros terram omnem in locum reponit suum, novamque condit Ungariam. Carolus I. Ludovicus I. & Mathias Corvinus superbis ædificiis, publicis litterarum Academiis, variisque artibus eandem implent.

A bellica gloria: multi fuere, sed præstant S. Ladislaus multarum Rex palmarum; Stephanus II. Thracum terror. Geyfa II. Andreas II. magnus Saracenorum in Asia domitor; Stephanus V. Ottocari debellator; Carolus I. Ludovicus Filius, Mathias Corvinus, gloriosissimi omnes & victoriosissimi: Maximilianus deinde II. Ferdinandus II. Leopoldus M. & Filius Carolus Turcarum de Ungaria proffigator.

10. Erunt aliqui etiam nigro calculo notati?

Sunt: Petrus, Aba, Colomannus crudelitatis accusantur. Stephanus II. Ladislaus IV. a libidine infames sunt. Belæ I. Ladislao II. Stenhamo IV. Andreæ II. Ottoni, Zapolio, Mathiæ II. insolens regnandi ambitus vitio datur; at certe Andreas labem, si qua illa fuit, egregiis deinceps virtutibus absterfit omnem, dignumque se tanto folio palam orbe probavit. Haud item

bene audiunt: Sigismundus, quod remissior fuerit: Uladislaus II. quod oblectamenti nimium indulserit; Rudolphus, quod posthabita Republ. chartis semet totum impenderit mathematicis.

11. Quæ merita Regum Ungariæ, & Ungarorum in Ecclesiam Catholicam?

Plurima sunt eaque maxima: nec possibilia, quæ brevi narrentur. Sed en compendio nonnulla: Præter immensam opum vim in fundationes Episcopatum, Præpositurarum, Abbatiarum, Cænobiorum, Templorum, & id genus rerum, quæ cultum Dei attinent, incredibili liberalitate certatim profusarum; strinxit contra infideles arma semel ac iterum S. Stephanus pro fidei Catholicæ propugnatione, ac dilatatione; item Andreas I. & Bela I. Depugnavit in Tartaros annis, quibus regnavit, omnibus S. Ladislaus; qui & in limine expeditionis sacræ, futurus in Palæstina belli Imperator, vixit. Sed Andræ II. hæc gloria obtigit, cui idcirco Hierosolymitano nomen; plures in Alia vindicavit Urbes: profligavit Saracenos: solatus est Christianos. Bela IV. triennale a barbaris tulit exilium, & triste regni excidium. Ludovicus I. in Italiam advolavit ipse, tuitus Ecclesiam Roman. ejusque Caput adversus Tyrannos est, & audaciam compescuit perduellium; dictus ideo a summo Pontifice: *Signifer Ecclesiæ*. Sigismundus pro ejusdem sacræ Sedis auctoritate & contra Hussitas bellavit, & a Turcis ad Nicopolim profligatus est. Albertus in ipsis castris contra eodem morbum contraxit, & vitam terminavit. Uladislaus I. ad Varnam, Ludovicus II. ad Mohaczium, bini Reges cum magna procerum, nobiliumque manu, barbaro ense, illustres Romanæ Fidei victimæ, cecidere. Mathias Corvinus suis Turcam semper continuit limitibus; neve Bohemorum ab Ecclesiæ transfugium incrementa caperet, sese murum pro Domino Dei opposuit, quoad vixit; inde *Romanæ publicæ Eccle-*

Ecclesia appellatus. Continenti deinde serie in hæc usque tempora Reges omnes, ac regnum omne, velut pro vallo Europæ Christianæ steterè, magno aliorum regnorum, ac in primis Ecclesiæ Catholicæ commodo, sed sudore Ungarorum plurimo & sanguine.

12. *Quæ beneficia ab Ungaris in exteros Principes collata?*

S. Stephanus Eduardi Regis Angliæ extorres regno Filios hospitio accepit, & pro Regibus honoravit; ex quibus deinde S. Eduardus Angliam repetiit; & rexit. Andreas & Bela primi, sed nondum Reges, pro Miecislao Poloniæ Rege depugnarunt, cæsoque Pomerano Duce, Provincia regnum illud & pace auxerunt. Andreas idem Petrum Cresimirum Croatiæ Regem a Venetis defendit, eique Dalmatiæ partem subdidit: eundem tutati sunt Geysa & S. Ladislaus contra Carinthos, & vicerunt. Hic ipse Rex sanctus Boleslaum Polonum Regem accepit fugientem, & perquam humane habuit; arma item corripuit pro Conrado Duce Bohemiæ. Colomannus Venetis contra Nortmannos, Polonis contra Pomeranos rebelles, fuit auxilio. Geysa II. Minoslaum, Bela III. Volodomirum Russiæ Regulos protexere. Ladislao IV. Austriam debet suam Augusta Habsburgiorum Domus: Hic Rudolpho suppetias venit, Ottocarum Provincia depulit, & sublato de vivis æmulo, Cæsari dominationem firmavit. Idem ille etiam pro Lasco Polono adversus Conradum pugnavit. Uladislaus pariter Polonus solio pulsus apud Amadæum Palatinum auxilium quæsivit: apud quem etiam annos aliquot diversatus, & demum ab eodem dignitati restitutus fuit suæ; cæ nempe olim vel Proregi in Ungaria vires erant. Carolus I. & Fredericum de Bavaro & Ottonem Austriæ Duces de Fratribus vindicavit. Ludovicus I. Casimiro Poloniam conservavit, rejecto Joanne Bohemiæ Rege, & compressa Cruciferorum audacia: desino; nec enim hodie suis, si singula censuero.

13. *Ubi, & qua ratione eliguntur Reges Ungaria?*

Olim, elato Rege, Comitia indicebantur per Palatinum pro novo creando. Conveniebant Status & Ordines in Campum Rákos ad Pestinum, ibique sub papilionibus in medium consulebant. A quo plura stabant suffragia, is demum Rex acclamabatur. Quamvis autem libera penes nobilitatem foret electio, eam tamen Regii sanguinis Hunnici semper habuere rationem, ut siquidem ex eo quispiam inveniretur, seu cognatione, aut affinitate eundem tangeret, non omittetur. Successu temporis, campo in Palatia mutato, fere Pofonii electio peragitur & Coronatio, cujus ritum patrios apud Historicos legere est.

14. *Quod genus Regiminis apud Ungaros?*

Monarchicum, Aristocratico mixtum: nec enim Rex sine Optimatibus, nec hi sine illo ferre, aut antiquare legem ullam possunt; utque aliqua vim obtineat, partis utriusque assensus facit.

15. *Quot, & qui Status Ungaria?*

Quatuor sunt: 1. Ecclesiasticus; & Præsules Ecclesiarum complectitur. 2. Magnatum; & habet Proceres Regni. 3. Nobilium, qui minores Nobiles numerat. 4. Liberarum Civitatum. Status hi Comitia faciunt bipartito: & Tabulæ quidem Superiori, ubi Præsules & Magnates, præsidet Palatinus, sive Prorex; Inferiori, ubi reliqui, Personalis, sive præsentis Regiæ Locum-tenens.

16. *Quæ Libera Regiæque Civitates Ungaria?*

En illas ordine alphabeti: Alba-Græca, Alba-Regalis, Bakabánya, Bartpha, Basinium, Bel-Bánya, Buda Regni Metropolis, Cassovia, Cibinium, Cremnicium, Debreczinum, Eperiesinum, Ginsium, Karpona, Kesmarinum, Kismartonium, Leutschovia, Libetbánya, Modra, Nagybánya, Neosolium, Pestinum, Pofonium, Rustum,

Rustum, S. Georgius, Schemuicium, Sopronium, Strigonium, Szatmár-Németi, Szakolcza, Szegedinum, Trenchinium, Tyrnavia, Véterosolium, Ujbánya.

17. Quis modus Judiciorum?

In Urbibus, oppidis, pagis Judices locorum sententias ferunt. In Comitatibus lites dirimunt vel Judices Nobilium, qui fere quatuor sunt in singulis, vel Vice-Comites, qui Comitatibus præsunt. Si quid difficultus exortum fuerit, refertur ad Dicasteria, quæ quatuor in regno censentur: aut ad Tabulam Regiam; aut demum ad Septemvirale Tribunal.

18. Quot, & quæ in Ungaria Academia?

Sunt tres: prima Tyrnaviensis a Cardinale Pazmanno Archi-Episcopo Strigoniensi fundata an. 1636. Secunda Cassoviensis a Kisdio Episcopo Agriensi erecta anno 1657. Tertia Budensis ab Archi-Episc. Georgio Széchen refuscitata. Cæterum ludi litterarii passim in Civitatibus habentur, eruditurque Juventus magno Patriæ commodo, Ecclesiæ ornamento.

19. Suntne etiam publica Juvenum litteris operam dantium Contubernia?

Sunt Agricæ, Budæ, Cassoviæ bina, Debreczini, Jaurini bina, Leutschoviæ, Nitriæ bina, Pofonii, Sopronii, Trenchinii, Tyrnaviæ quaterna; in quibus partim Clerus adolescit, partim Juventus nobilis.

20. Habetne Ungaria præter cæteras nationes quædam peculiaris?

Habet: sed in amicam aurem dicta sunt, bonaque cum gratia nobilissimarum Europæ gentium. I. Hunnica Regum Familia tot Sanctos & Sanctas, in suis censeat quot nulla alia aliquando regnans. II. Nulli unquam populo contigit, Regum primum habere tot cæli prodigiis electum, uti Ungaris. III. Nullus Re-

gura tanta in Divinum cultum fuit liberalitate, quanta Stephanus Sanctus. IV. Nulli genti tam familiaris ac amica Latinorum lingua, ac Ungaris. V. Nulla regio una tot simul naturæ bonis abundat, quot Ungaria. VI. Nullius terræ cultior, formosiorve argentea, aureaque pecunia, quam Ungariæ. XII. Nulli nationi, præter Ungaricam, tam numeris absolutum merum est: siquidem sub intelligentiam veniant omnia, quæ vinum commendant.

21. Suntne errores in Scriptoribus de Ungaria?

Multi in multis: alii negant terræ huic, quibus abundat; alii contra addunt ea, quibus caret; loca passim, locorumque limites confundunt. Pari levitate grassantur in mores Ungarorum; & si quid vitii de uno, alterove accepere, aut ipsimet conspexere, id universæ nationi illinire non erubescunt mali Philo-
sophi, lutulenti Historici.

P A R S III.

De Religione Ungarorum.

1. Qui, & a quibus fundati Ungariæ Episcopatus?

S. Stephanus erexit duos Archi-Episcopatus: Strigoniensem Metropolitanum, & Colocensem. Episcopatus octo: Agriensem, Veszprimiensem, Transylvanensem, Bacchiensem, Quinque-Ecclesiensem, Jaurinensem, Csanadiensem, & Nitriensem, quem absol-
verunt Geyfa II. & Ludovicus I. Vaciensem fundarunt Geyfa I. & S. Ladislaus; hic ipse & Varadinensem, & Zagrabiensem instituit. Carolus III. Aug. Imper. Belgradensem posuit: adde his Sirmiensem, qui etiam Ungariæ Episcopatus est.

2. Quid præterea S. Stephanus fundavit?

Collegia Canonicorum duodecim; Basilicas sexaginta; Cœnobita suis cum templis trecenta, quorum nonnulla

nulla Episcopatus certant, oppidatim adhæc, pagatimque Tempia plurima. Romæ deinde Collegium Canonicorum; Hospitia item causa religionis peregrinantium Ungarorum Ravennæ, Constantinopoli, Hierosolymis.

3. *Quot Præposituræ Ungaris, & quot Abbatia?*

Præposituras numerat Ungaria sex ultra octuaginta: Abbatias centum octo & decem; quæ omnia partim Reges, partim Optimates cultui Divido consecrarunt. Jam si addideris diversorum Religiosorum domicilia quam plurima, desines mirari, tertiam Ungariæ partem tempore Ludovici I. honoribus Dei fuisse mancipatam.

4. *Qui Ordines Religiosi famulantur Deo in Ungaria?*

Augustiniani, Basiliani, Benedictini, Camaldulenses, Capuccini, Carmelitæ, Cistercienses, Crucigeri, Dominicani, Franciscani Observantes, Reformati, Minoritæ: Fratres Misericordiæ, Paulani, Paulini, Piarum Scholarum, Præmonstratenses, Servitæ, Societatis Jesu, Trinitarii. Adde Sancti-Moniales Augustinianas, Clarissas, Ursulinas, Elisabethinas, & de Domina nostra.

5. *Quo cultu Deiparam Ungari coluere?*

Eximio semper, & ultra nationes alias: honoribus ejus plerique consecrati sunt Episcopatus: erectæ Basilicæ: positæ Aræ, atque altaria. Dicta est a S. Stephano *Domina & Regina Ungariæ*; a S. Ladislao *Patrona Ungariæ*; qui etiam primus eam auro intulit Ungarico, & signari pecuniam effigie voluit Mariana.

At major in Virgine amor in Ungariam: Coronæ Regi primo ad Festum Annunciatæ data, in Festo Assumptæ imposita est. Per eam Fides Romana roborata; S. Ladislaus, Ludovicus I. Reges alii, ac Duces ad hanc diem victores; per eandem tot inter pericula servatum Regno diadema: depulsus cervicibus Turca: compressæ seditiones: triumphatæ hæreses. Nullum gravius imminebat genti malum, quod non prævertisset Ma-

ter amantissima, inque Cœlum transmisisset lachrymas sæpe sanguine purpuratas. Et hinc tam frequentes in Ungaria flentes Virginis Sanctissimæ Imagines.

6. *Quomodo hæreses in Ungariam irrepsere?*

Post Mohaczianam cladem, interitumque Præsulum, orto Ferdinandum inter & Joannem Zapolyam pro Corona Regni bello, Procerum Ungarorum nonnulli vicatitas in Episcopatus immisere manus: & Petrus quidem Prinyi Agriensem, Valentinus Török Nitriensem, Emericus Czibak Varadiaensem, Franciscus Bodó Transylvaniensem, Caspar Petusich Csanadinsensem, Joannes Szerescen Quinque-Ecclesiensem, per vim occuparunt. Valentibus interea armis & diffidiis clam pro solenni suo intrant Lutherani, & populum Pastoribus orbem in præceptis sensim agunt. Nec Nobilioribus invitati audiebantur; præsertim quod libertatem Conscientiæ, & deprædanda Ecclesiasticorum bona fortunæ suaderent. Mox aperta vi Lazarus Swendus, belli contra Zapolyam Imperator locis, quæ cepit, Sacerdotes Catholicos dejecit, Lutheranos intrusit. Similiter deinde sub tumultibus & Calvinismus irrepsit, & sexcenta id genus monstra sectarum.

7. *Qua ratione aucta?*

Ut plurimum per bella, & seditiones, præsertim A Catholicorum Transylvaniæ Principum; per corruptos deinde Proceres, quorum vestigia gregatim plebs sequebatur. Per longiorem etiam Turcarum in Ungaria dominationem; per milites item ex heterodoxis Germaniæ partibus isthuc traductos. Denique per advenas de hæreditariis Austriæ Provinciis in exilium actos.

8. *Quomodo defecerunt?*

Quemadmodum torrentes, cessante imbri; & observatum est: tempore Civilium bellorum cornua semper crevisse majora hæresi; pace autem composita fuisse

se

se imminuta. Plurimum vero in rem Catholicam contulere: qua Ecclesiasticarum, qua Religiosarum operarum indefessa industria; editi typis pro veritate libri; aperti passim litterarum ludi; habitæ privatim, publiceque disceptationes; ipsa demum Romanorum Sacrorum divina quædam, ac incredibilis majestas; putida contra ac fluxa hæreticorum dogmatum vanitas. Atque primum Nobilitas major ubere ac pulchra accessione Ecclesiam exhilaravit; secuti alii, ac alii minorum gentium; eoque rem videmus deductam, ut penes paucos de Primoribus hodie, at penes alios multos relideant errores.

9. *Totane Ungaria a recto deviaverat?*

Absit! erant enim non septena duntaxat, sed & centena plura millia, qui non curvaverunt genua ante peregrinum istam Baal. Civitates, oppida, pagi integri, etiam sub tyrannico barbarorum jugo, salvam semper, integramque conservavêre Fidem Catholicam, atque ad posteros, nostraque tempora castam, illibatamque transmissere. Obstiterê deinde vaserrimis conatibus perpetua constantia; neve firmum, fixumque unquam in Ungaria haberet domicilium hæresis, Majores nostri, posthabita potentiorum authoritate quantalibet in Comitibus omnibus intercessere.

10. *Quid causæ, quod suo hæreant multi in errore?*

In plebe est quædam insignis animi hebetudo; cui quidquid dixeris, illud denique suum repetit; se velle mori in fide, in qua natus est: in aliis mentis elatio; timor in aliis stolidus; in aliis spes vana: in plurimis vitæ licentia.

11. *Estne spes reducendæ Ungariæ totius?*

Non dubia: sensim enim deducentur errores: veritas amplius exhibetur: illa ipsa hominum commenta per se ipsa labant: tædet multos novitatis: animus
alios

alios nunquam sui securus admonet: singularis alios Dei miseratio adducit: inde plura quotannis millia in gratiam cum Ecclesia redeunt.

12. Non erant alia hæreses in Ungaria?

Erant: *Flagellantium, Fratricellorum, & Hussitarum*, sed tempore brevissimo, & damno fere nullo: nam continuo, atque, ut dicitur, in herba evulsæ radicatus sunt, opera, ac studio Præsulum, ac in primis Archi-Episcoporum Strigoniensium.

P A R S IV.

De Terris ad Ungariam spectantibus.

1. Suntne Regiones ad Ungariam spectantes?

Sunt Regna plura, & Provinciæ, exque Ungaris hæreditariæ. Transylvaniam jure belli S. Stephanus obtinet anno 1002. Croatiam, & Dalmatiam S. Ladislaus adducit anno 1091. Slavoniam Colomannus subigit an. 1096. Terra Scepusiensis cum Filia Boleslai Poloni Regis venit in dotem Stephano Colomanni Filio an. 1108. Rama, & Bosnia accedit anno 1133. sub Bela II. Gallatia sive Hallitia additur sub Bela III an. 1184. & 1189. Russia, in qua & Lodomeria. Emericus belli Imperatore Fratre Andrea Bulgariam occupat, pluresque regiones præterea ad annum 1198. Serviam idem Andreas jam Rex Ung. asserit anno 1207. Cumaniam, sive Valachiam Bela IV. eripit anno 1245. Moraviam, Silesiam tum autoritate Pontificis Romani, tum ipsiusmet populi ab hæretico Rege deficientis assensu, Ungariæ conjungit Mathias Corvinus anno 1468. & sequ. Hinc ob tantam Provinciarum amplitudinem Ungaria Archi-Regnum, & Rex Archi-Rex a nonnullis Historicorum nominantur.

2. Quid

2. *Quid de Dalmatia, Croatia, Sclavonia?*

Dalmatia a Dalminia Metropoli dicta per oram Adriatici maris protenditur. Regio temperata, & ferax mellis, ceræ, plumbi, olei, marmoris, & Virorum in arma natorum, olim & auri copiosi. Jadra propugnaculum gentis singulare, multo sæpe Ungarorum sanguine purpuratum.

Croatia, seu a Crobatis, seu a Cavino Messala nominata, sita est inter Bosniam & Verbasium, Dravum, & Morlachia montes: terra campis, vallibus, collibus ornatur, gaudet fertili gleba, militibus præclaris, sed religione Catholica inprimis. Bihacium Princeps in ea Urbs fuit.

Sclavonia a Sclavis nomen habet, olim diffusior, hodie Dravum inter, & Savum certis definitur Comitatibus; qui sunt Zagrabiensis, Crisiensis, Possëganus, Sagoriensis, Valkoviensis, Varasdinensis, & Verucensis; partem alteram Sirmiënsis Ducatus occupat Savum inter, & Danubium protensus.

3. *Quid de Bosnia, Servia, Bulgaria?*

Bosnia a fluvio Bosna appellatur; clauditur Servia, Croatia, Sclavonia, & Dalmatia: dives quondam regio, & formosa. Jaicza regni caput est.

Servia a Servio Tullio, seu mavis a Serbis populis nuncupata, est Danubio contermina, Bosnia item, ac Bulgaria, & parti Dalmatia; tellus uberrima, & ad delicias omnes fabrefacta. Urbs in ea præcipua Belgradum; hæc ipsa, aut potius ejus pars Rascia est, vel etiam Mochia superior.

Bulgaria a Bulgaris, vel a Bulga fluvio nomen traxit. Excurrit cum Istro in Euxinum usque Pontum: cingitur Hemo monte, & Servia: ab urbibus aliquando florentissima.

4. *Quid de Cumania, Halitia, Lodomeria?*

Cumania eadem est cum Valachia moderna. Halitia, seu Gallatia, vel Gallicia sita est ad Russia rubra

rubræ fines. Lodomeriam ponunt alii in ipsa Russia, alii in Moscovia.

5. *Quid tandem de Transylvania?*

Coronata montibus est regio felicissima, & fere rei nullius indiga. Complectitur septem Comitatus, septem sedes Siculicas, & septem Saxonicas. Illustrissima est a magnis, veteribusque Familiis; populo cultoque; ingeniis præcellentibus, & plurimis naturæ beneficiis.

6. *Hæc omnes terræ parent Ungariæ Regi?*

Olim parèbant etiam aliæ: ex his ipsis, de quibus hucusque, aliæ sunt penitus avulsæ, aliæ accisæ. Præter Ungariam, integra Sclavonia, est penes Regem, & Transylvania; ex Dalmatia, Croatia, Servia, Valachia sunt partes duntaxat, reliquum possessionis aliensæ. Jus tamen suum servat Ungaria, & Reges dum incinguntur, jurejurando sese obligant, ad recuperanda ea omnia, quæ Coronæ erant antiquis temporibus.

7. *Dic tandem quod gentilitium Ungariæ Christianæ insigne?*

Cruce pars nobilior scuti est, signum Apostolici regni singulare. Insidet tribus montibus, qui altissimi in Ungaria, & sunt: Tatra, Fatra, Matra, partem alteram quaternæ, interluunt aquæ: Danubius Tibiscus, Dravus, Savus; scutum istud duodecim cingunt alia, ac veluti adorant Regnorum ac Provinciarum insignia; & hæc de Ungaria.

§. 6.

Poloniæ Regnum.

1. *Quid de primis Poloniæ Rectoribus memoriæ proditum est?*

Linguae, morumque Polonos inter, Bohemos, & Russos similitudo fidem faciunt, quod de tribus fratribus e Scla-

e Slavonia oriundis, Lecho, Csecho & Ruffo communi opinione receptum est, nimirum sub annum 600. vastas tres Regiones: Poloniam, Bohemiam & Russiam inhabitare cœpisse. In Polonia quidem tres ordine sibi succedentes Ducum, & Regum Familix præcipua notatione dignæ sunt. 1. Lechica, 2. Piaistica, 3. Jagellonica.

2. Qui omnium primi rexere Poloniam?

Lecho, Gnesnensis urbis conditor, e vivis erepto, Palatini duodecim electi fuere, qui Poloniam gubernarent; unde hæc in totidem Satrapias, live Palatinatus jam tunc dividi cœpit. 1. Cracus, ineunte sæculo VIII. Dux promulgatus, Cracoviam condidit. 3. Popielum II. Patruorum suorum interfectorem, mures ex occisorum cadaveribus catervatim prorepentes absumpsere.

3. Qua occasione Piaistorum familia Poloniæ præesse cœpit?

1. Piaustus, humili loco natus, ingravescente annonæ difficultate, quod e frumento reliquum erat, inter egenos liberalissime distribuit; dignus ideirco: qui concordibus populi suffragiis in Ducem eligeretur. 2. Miecislao I. præeunte, Polonia anno 965. Christiana sacra suscepit, quæ in hanc usque diem insigni tenet constantia, fortissimeque propugnat. 3. Boleslaus I. anno 1000. primus Regia dignitate auctus fuisse perhibetur; quæ tamen Boleslaus II. non Rex, sed tyrannus sævissimus, & infame Veneris mancipium, ac S. Stanislai Episcopi Cracovienlis interlector iterum excidit. 4. Primislaus II. Regio titulo, quo antecessores ducentis amplius annis caruere, denuo est ornatus. 5. Ultimus ex Piaistorum stemmate erat Casimirus III.

4. Quo pacto Poloniæ Regnum ad Jagellonicum stemma translatum est?

Casimirus, cum liberis careret, Poloniæ proceres qua precibus, qua promissis permovit, ut Ludovicum Hungariæ Regem, Sororis suæ Filium, Successorem coopta-

cooptarent. Huic duæ erant filia, quarum natu minori Hedwigi Poloniæ corona promissa est, ea conditione: ne ulli alteri nuberet, quam quem Status Polonici designassent. Hi exclusis aliis procis & competitoribus, Regnum deferunt Jagelloni; Magno Lithuanæ Duci his conditionibus: 1. Ut Christianam religionem amplectatur: 2. Ut Lithuanæ Ducatum cum Regno Poloniæ jungat. 3. Ut Vilhelmo Austriæ Archiduci, quem Ludovicus filia Hedwigi sponsum destinaverat, ducenta solidorum imperialium millia numeret. 4. Ut Provincias, a Polonia avulsas, recuperet. Quæ omnia uti prolixè promiserat, ita cumulate præstitit Jagello; ex cujus stemmate Reges Poloniæ usque ad Sigismundum Augustum, postremum stirpis hujus surculum, anno 1572. emortuum, delecti fuere. Cæteri exinde Reges e diversis adsciti familiis, ad supremum dignitatis fastigium Ordinum suffragatione conscendere. Hodie Poloniæ sceptrum tenet Augustus II. Saxonæ Elector.

C A P U T II.

*De Europæ Regnis a Religione Catholica,
vel Christiana alienis.*

§. 1.

De Anglia.

Hic cursim, breviterque attingendus. 1. Angliæ status ante Regem Egbertum, qui anno 800. toti Angliæ præesse cœpit. 2. Egbertus, ejusque posterum. 3. Reges Normanni tres, tredecimque e Comitum Andegavensium prosapia. 4. Reges e Richemondæ Comitum familia. 5. Reges Stuartii. 6. Hannoverani.

1. *Quid in Anglia memoria dignum accidit ante fundatum Regnum?*

Julii Cæsaris temporibus, magnam hanc Insulam occupaverant Romani: quorum subinde copiis, alio avocatis, regio illa crebris Pictorum, Scotorumque irruptione-

ruptionibus Sæculo V. tantopere infestata est, ut incolæ ab Anglis, Saxonum Gente, suppetias petere sint coacti. Atque illi hostes propulsarunt quidem, sed terræ illius, quam sibi vindicarunt, possessione depelli haud amplius potuere, regnis septem, temporis progressu ibidem fundatis, quæ omnia unus tandem Egbertus coniuuctim obtinuit, seque Angliæ exinde Regem nuncupavit anno 800.

2. *Quæ Regni huius fata ac vicissitudines usque ad
Henrici VIII. tempora?*

1. Primorum Anglo-Saxonum Regum series interrupta est sub annum 1017. usque ad annum 1042. quo tempore intermedio Canutus M. Daniæ Rex, Haraldus filius, ejusque frater Canutus II. Angliæ imperarunt. 2. Inde in avitum regnum sufficitur S. Eduardus cognomento *Confessor*; Anglo-Saxonum Regum ultimus; qui cum virginitatem matrimonio junxisset, hæredem sibi delegit Guilielmum Normanniæ Ducem, a quo in diuturno suo exilio benigne, largiterque est habitus. 3. Anno 1154. Angliæ Regnum jure materno devolutum est ad Henricum II. Comitem Andegavensem, qui Hiberniam Angliæ adjunxit. 4. Anno 1485. idem Regnum qua pactis nuptialibus; qua regii sanguinis prærogativa translatum est ad Richemondæ Comites, quos inter primus Angliæ solium conscendit Henricus VII. cui successit Henricus VIII. filius.

3. *Quæ rerum in Angliâ conversio regnante Henrico
VIII. ejusque filia Elisabetha?*

Henricus VIII. priusquam insano mulierum amore fascinari cœpit: DEI Ecclesiam, Christi que Vicarium non gladio tantum; sed & calamo; quo impia Lutheri dogmata doctissime confutabat; invicta constantia propugnavit; glorioso propterea *Defensoris Fidei* titulo a Leone X. decoratus. At enim: cum repudiata prima Conjuge, Catharina Hispana, Caroli V. Matertera, animum induxisset Annam Bolenam Thori confortem accipere, impio conatui Pontifex pro viribus se opposuit.

fuit. Atque hæc semina erant horreedi illius schismatis, quo Rex cæco iibidinis, & furoris impetu abruptus, Ecclesiæ Anglicanæ supremum caput se appellare & proclamare est ausus. Anna porro Bolena, criminibus manifestis, ac enormibus convicta, Regis jussu capite damnata est. Rex ipse post tot expilata templâ, tot direpta Monasteria; vim auri, argentique immensam Regio fisco addictam, tandem æternitatis iter jam jam ingressurus, palam confessus est: se *omnia perdidisse*. Successit Eduardus filius, & huic Maria, Eduardi Soror, sed utrique haud diuturnum regimen fuit. Maria magno, nec inutili conatu, opereque pretio religionem avitam restituere moliebatur. Inde Elisabetha, Henrici ex Bolena filia notha, Regnum dicam, an Tyrannidem, annis amplius quadraginta occupavit: nec in Catholicos modo, sed in ipsum adeo cognatum sanguinem, Mariam Stuartam, Scotiæ Reginam innocentissimam, atrociter debachata est; quam ærumnosa duo de viginti annorum captivitate, acerbè tortam crudelitate inaudita, capite mulctari jussit.

4. *Quid præcipua notatione dignum accidit regnante Domo Stuartia?*

1. Regia hæc Domus ab anno 1370. imperabat Scotiæ, donec post Elisabethæ mortem Jacobus, Mariæ Stuartæ filius, Angliæ simul, & Scotiæ Regno, quod utrumque ex eo tempore *Magnam Britanniam* appellant, præesse cœpit. 2. Jacobo Stuarto successit Carolus I. filius, quo regnante, Hæresis, ejusque germana soror Perfidia, tragædias excitarunt longe funestissimas, Chorago Cronwelo, adjutore Fairfaxio. Præiustum est vexatione, & insectatione Catholicorum acerbissima. Hiberniæ Prorex, & Archi-Episcopus Cantuariensis dati in vincula, morteque iniquissima tandem sublatis, quod in fide Regi suo promissa, jurataque perstarent immobiles, simulque religioni Catholicæ favore viderentur. Habita & quæstio de Regina ipsa, Ludovici XIII. Galliæ Regis sorore; quæ tamen tempo-

ri in tutiora se recepit. Rex a Scotis ingenti pecuniæ
 summa venditur rebellibus Anglis; a quibus facinorose
 ad eam usque diem inaudito, capite damnatur, ac
 Londinensi in foro publice obtruncatur. Inde subla-
 ta Monarchia. Anarchia inducitur, quatuorque post
 annis impius Regis parricida Cronwelus, Angliæ *Pro-*
tektor (verius oppressor, everforque) proclamatur. 3.
 Anno 1660. Carolus II. Regis obtruncati filius, revo-
 catus in Angliam, avitum thronum conscendit, obit-
 que Catholicus anno 1685. 4. Eadem die Jacobus II.
 Caroli II. frater ab universis regni proceribus Rex salu-
 tatur, cui dein omnes Britannia Ordines sacramentum
 dixerunt; tametsi is se Catholicum, & Romanis sacris
 addictum palam profiteretur: Verum hoc ipsum avitæ
 Religionis studium perniciem attulit Regiæ familiæ,
 fomesque fuit novæ factionis. Cui ut pallium obten-
 deret conjuratorum cohors, in vulgus sparsum est: Ja-
 cobum Valliæ Principem, recens natum, suppositi-
 tium esse; nec aliud dolo hoc pessimo intendi, quam
 ut stabilita successione hæredis Catholici, religio, &
 libertas Anglicana penitus opprimatur. 5. Igitur Ja-
 cobo II. exulare compulso, anno 1688. Vishelmus
 Arausicanus, Britannia Regnum occupavit, donec anno
 1702. cum feras insequeretur, ex equo delapsus, ac-
 cedente febre extinctus est. 6. Jacobus porro III. fi-
 lius Jacobi II. qui gloriosius pro Christi fide exul, in
 Gallia anno 1701. decedens, cum nobilissimo heroiaca-
 rum virtutum comitatu regnum celeste adiit, jure suc-
 cessionis hæreditario exclusus est, quod Religioni ad-
 hæreret Catholicæ, quam Britannia jam inde ab an-
 no 182. S. Lucio Rege præeunte cepit amplecti at-
 que ab anno 596. per tot sæcula non solum sancte,
 constanterque coluit: verum exteras quoque gentes, tot
 Apostolis, veræque fidei præconibus quaquaversum mise-
 ris instituendas curavit, Magistra gentium haud imme-
 rito appellanda. 7. Annæ Jacobi II. filia, & Jacobi
 III. sorori, quæ Arausicano successit, anno 1714. vita
 functa, surrogatus est Georgius I. Elector Hannoveræ

ganus, Lutheri dogmatis imbutus; huic vero, anno 1727. inopinata morte sublato, Georgius II. &c.

§. 2.

De Prussia sive Borussia.

1. *Qua ratione Ordinis Teutonici Equites, Prussiae Ducatu sunt potiti?*

Posteaquam hi bello per plures annos continuato Prussos ethnicos, vicinae Poloniae admodum infestos, subegerunt, regionem illam totam Ordini suo vindicarunt anno 1283. Pari modo Livoniam, belli jure acquisitam, diu sua in ditione ac potestate tenuere.

2. *Qua occasione Ordo Teutonicus, Prussiae possessione iterum dejectus est?*

Lutheri temporibus supremus Ordinis Teutonici Magister Albertus Brandenburgicus, ejurata Religione Catholica, anno 1525. cum Polonis depaciscitur; ut ea Borussiae pars, quae Ordini etiam tum parebat, in Ducatum profanum commutetur, sibi que, ac posteris suis jure fiduciario tradatur. Atque ita Provincia haec Ordini Teutonico ablata est: quam dein, deficiente, anno 1618. Alberti stemmate, Elector Brandenburgicus jure haereditario sibi vindicavit, uti supra innuimus.

3. *Qua occasione Livonia eidem Ordini Teutonico surrepta est?*

Russis anno 1561. regionem hanc incurfantibus, Gottardus Kettlerus, qui & ipse ab Ordine, Religioneque orthodoxa desciverat, imploratis Polonorum suppetiis, Livoniam ea conditione iis cessit: ut Curlandiam, Ordinis pariter, Teutonici Provinciam, in Ducatum exinde profanum mutatam, jure clientelari sibi possidendam traderent. Livoniam porro Sueci post plura cum Russis, & Polonis conferta praelia demum obtinuerunt; quam tamen anno 1709. Russis cedere sunt coacti.

§. 3.

De Dania.

1. *Quis primus Daniae Rex fuit?*

Heraldus, sive Heroldus I. anno 930. qui ethnicæ superstitioni nuncio remisso, Christiana sacra iuvexit.

2. *Qui Daniae Reges præcipua memoria digni?*

1. Canutus II. tribus suis filiis tria regna reliquit; Angliam nempe armis, bellique jure acquisitam, Norwegiam, & Daniam. Primum brevi iterum ereptum fuit; posteriora duo hodieque perdurant. 2. S. Canutus IV. Martyr, a suismet civibus in templo est interemptus anno 1084. 3. Regina Margarita Norwegiæ regnum jure hæreditario a filio suo accepit, simulque Sueciæ imperavit, ubi sub annum 1380. lata lege fanxit: ne tria hæc regna unquam sejungerentur; at Sueci decreto hoc stare subinde recusarunt. 4. Christianus I. e Comitum Oldenburgicorum Domo, hodie regnante, primus regnum capeffivit anno 1448. 5. Christianus III. anno 1534. Lutheri sectam cœpit introducere. 6. Fridericus V. hodiernus Daniæ & Norwegiæ Rex est. Utrumque hoc regnum ab anno 1660. hæreditarium est, cum liberæ antea electionis fuisset.

§. 4.

De Suecia.

1. *Quis primus Sueciæ Rex erat?*

S. Ericus X. anno 1150. primus Sueciæ imperasse creditur, quod ab ipso succedentium Christianorum Sueciæ Regum ordo, ac series exordium ducat; nam de prioribus nil ferme constat, nisi quod Biornus Rex anno 812. a Carolo M. Sacerdotes Catholicos petierit, a quibus populus veræ fidei dogmatis instrueretur.

2. *Qui memorabiliores Sueciæ Reges?*

1. Post Margaritam Reginam, de qua supra meminimus, Reges sex & Daniæ simul & Sueciæ imperarunt.

Horum ultimus Christianus II. ob tyrannidem suam e Suecia profugere, alterique coronam cedere cogebatur. 2. Secuti sunt Reges e nobili Suecorum familia, cui Vasa nomen, quorum primus Gustavus I. Lutheri errores anno 1523. in Sueciam invexit. 3. Sigismundus, Poloniæ pariter ac Sueciæ Rex, alterum hoc regnum anno 1590. Carolo patruo cedere coactus est, quod Religionem Catholicam revocare in animum induxisset. 4. Gustavus Adolphus fulminis instar totam ferme Germaniam pervadens, terrorem pariter ac stragem ingentem intulit, donec anno 1633. ad Lucenam Saxonix oppidum in acie cecidit. 5. Christina ejus filia, regniq; hæres, fidem Catholicam amplexa, coronam cessit Carolo Gustavo Comiti Palatino Bipontino, agnato suo. Inde Romam profecta, reliquis vitæ annis in Dei, cui servire regnare est, servitio, animique cultu transactis, ad regnum immortale translata est, anno 1689. 6. Carolus XII. cum Russis, Polonis, & Danis gravia gessit bella: dum tandem ad Friderici-Halam, Norwegiæ urbem, plumbea glande trajectus occubuit anno 1718. 7. Hujus soror Ulrica Eleonora, ac dein ejusdem Maritus Fridericus I. Hasso-Cassellanus Sueciæ Rex salutatus est ea conditione, ut in posterum Sueciæ regnum electioni liberæ permitteretur.

§. 5.

De Moscovia.

1. *Quis inter Moscoviæ Duces primus Christo nomen dedit?*

Volodomirus I. qui, suscepta Christi fide, etiam Basilus est vocatus.

2. *Qui Russiæ Monarchæ præ cæteris sunt commemorandi?*

1. Daniel XVIII. Dux sub annum 1250. magni Ducis titulum primus assumpsit, sedemque fixit in urbe Moscovia. 2. Uladislaus, Sigismundi Poloniæ Regis filius, in magnum Ducem electus, post anni decursum

sum cum Polonis suis abscedere coactus est. Quo in abitu templa, ædesque plurimæ a Polonis direptæ, ingente Russorum edita strage. 3. Petrus, qui anno 1725. e vita migravit, rerum gestarum fama orbem implevit. Hic peragrata Gallia, Germania, Batavia, Polonia, Dania &c. omne genus artifices secum in Moscoviam perduxit. Suecis eripuit totam Livoniam, Finnoniam, & Ingridiam. In Livonia condidit urbem Petroburgum, sive Petri Castrum, ubi & regiam sedem posuit. Moriturus imperii habenas tradidit, Catharinæ Conjugi suæ, anno 1727. e vivis ereptæ. 4. Petrus II. Petri I. nepos Russiæ dein præfuit.

§. 6.

De Turcia Europæa.

1. Quæ Turcarum origo?

Vulgatior Scriptorum opinio est: Turcarum gentem sub annum 1030. ex Scythia adventasse. Subacta brevi post Persia & Chaldæorum regione magnam Asiæ partem in suam redegere ditionem. Ex frequentiore dein cum Arabibus, sive Saracenis, primis Mahometæ asseclis commercio & consuetudine ipsi quoque ejusdem Pseudo-prophetæ superstitionibus adhæsere. Ottomanus primus Turcarum Imperator fuit an. 1300.

2. Quandonam Turcæ stabilem in Europa sedem fixere?

Amurathes I. sub annum 1360. Adrianopolim Romanicæ urbem occupavit; ubi primam Turcici Imperii sedem intra Europam posuit. Mahometes II. anno 1453. Constantinopolim armata manu cepit, Græcoque Imperio finem imposuit. Palæologus, Græcorum Imperatorum ultimus, dum trepidus fugam capeffit, stipantis populi compressione eliso spiritu interiit: urbs vero tres ipsos dies militum direptioni permessa, regia deinceps Turcici Imperii sedes esse cæpit.

3. Quæ vero ratione Turcæ Imperii sui fines tantopere dilatarunt?

Violenta multarum Provinciarum, Regnorumque occupatione, quæ inter præcipue eminet 1. Romania,

olim Thracia dicta: ubi Constantinopolis totius Imperii Turcici caput. 2. Græcia universa: ubi Macedonia, Albania, Thessalia, Epirus, Ætolia, Achaja, Peloponesus, Candia cum reliquis Archi-Pelagi Insulis.

Observationes ad secundam partem.

1. *Quid de tot rerum, regnorumque præcipue, ac Principatumum mutationibus, & inclinationibus sentiendum?*

Perpetuæ hæ vicissitudines aperte demonstrant, quam labili pede humana omnia nitantur; dum quæ stare modo videntur firmissime, repente corruunt. Interim solum Christi regnum, Ecclesia inquam Catholica, tot licet Orci, ejusque fœderatorum assaultibus continuo oppugnata, stetit semper, stabitque immobilis, nullis inferorum machinis unquam evertenda.

2. *Nihilne ergo Regnum, seu Ecclesia Christi tot Regnorum defectione imminuta est?*

Neutiquam; quin potius compertum habemus, eo ipso tempore, quo hæretici, velut noxii stolones, sterilesque palmites ab Ecclesia, tanquam vite nunquam non fœcundissima, abscissi fuere, hanc, fructus longe uberiores protulisse. Ac ne longe exempla petamus, dum Luthero, & Calvino Duce, non pauca Europæ Provinciæ a Christi Ecclesia descivere, in Africa, Asia, & utrisque Indiis innumeri populi, Nationes, Principes, ac Reges Ecclesiæ Catholicæ se adjunxere.

3. *Quid de Orientis Imperatoribus Græcis dicendum restat?*

Postquam Carolus M. Occidentis Imperium instauravit, Orienti exinde præesse cœperunt Imperatores Græci. Horum a Nicephoro an. 800. ad Constantinum XIII. an. 1453. quo capta a Turcis Constantinopolis, septem & quadraginta numerantur, qui in Tabula Chronologica, ad Opusculi hujus calcem adjecta, ordine recensentur. Ab anno 1204. Flandri duo, tresque Galli imperarunt usque ad annum 1261. Horum primus Balduinus Flau-

Flandriæ Comes, Venetorum maxime armis adjutus, Constantinopolim expugnavit.

4. *Quæ demum res Orientis Imperii interitum attulit?*

Coacervata Græcorum Imperatorum populique peccata. Unde completa tandem scelerum mensura, immani Turcarum jugo cervices submittere sunt coacti.

5. *Quiram Saracenos Neapoli, & Sicilia eiecere?*

Sæculo IX. Caroli Calvi temporibus Normanni sive Nordmanni, hoc est viri Boreales, e magna Peninsula Scandinavia profecti, facta in Galliam irruptione, Provinciam tandem, a novis inquilinis Normanniam dictam, occuparunt. Horum quidam anno 1000. in Siciliam trajecti, Saracenos inde exturbarunt.

6. *Quæ origo bellorum Galliam inter, & Angliam*

Sæculo IX.?

Eduardus III. Angliæ Rex, extincta Capetiorum stirpe, regnum Galliæ præ Philippo VI. Valesio sibi vindicare parabat jure hæreditario: quod ob Matrem Isabelam gradu uno prior esset sanguini regio. Sed regnum Philippo adjudicatum est ex lege Salica, quæ scæminas regni Gallici illius successione excludit.

7. *Num nefariæ illius conjurationis, quam pulverariam vocant, in Angliæ Regem conflata, socius, ac participes fuit Henricus Garnetus Societatis JE-
su Sacerdos?*

Impudentissimam hanc hæreticorum calumniam, longæque iniquissimam Judicum sententiam, qua virum hunc plane innocentissimum morte condemnarunt, non solum testes locupletissimi, omnique exceptione majores, sed Deus ipse prodigiis pluribus, inter quæ Garneti vultus in spica, ejusdem sanguine recenti illita, prodigiose depictus, Catholicos gaudio, & solatio, hæreticos pudore, & ignominia perfuderat, toti orbi testatam fecit. Post extrema tormenta, quia conjurationis conscium ex Confessionis Sacramento ad Senatum non detulit, mortem subit Christiana fortitudinæ, verus Sacrosancti Sigilli non violati Martyr.

(106)
P A R S III.

De Europæ Rebuspublicis.

Omniū antiquissima est Veneta. 2. Genuensis. 3. Helvetorum. 4. Batavorum. 5. Luccensis. Quibus accedunt duæ aliæ perexiguæ. S. Martini, & Ragusana.

§. 1.

Respublica Veneta.

1. *Quæ Reipublica hujus origo?*

Aquileja urbe ab Attila Hunnorum Rege anno 450. everſa, nobiliſſimi quique & hujus, & vicinarum urbium incolæ in Adriatici maris inſulas commigrarunt. Hic aliis, atque aliis ædificiis exſtructis, Urbs Veneta ad eam tandem amplitudinem & magnificentiam emerſit, ut inter orbis miracula merito adnumerari poſſit. Ædes potiſſimæ qua inſulis parvis ſeptuaginta duabus, qua palis ſub aqua deſixis inſiſtunt. Cumque urbs aquis ſtagnantibus, in quas 7. flumina ex alpiſus procurrentia ſeſe exonerant, undique cingatur, tum per ponticulos prope quingentos, tum per phaſelos (Gondolas vocant, quarum aliquot millia ſemper in promptu ſunt) ultro citroque comœandi opportunitatem præbet.

2. *Quæ ejusdem Reipublicæ potentia?*

Tanta, ut jam anno 1173. Provinciis pluribus in ditionem ſuam redactis, non maris modo dominium obtinuerit, ſed ipſis adeo Orientis Imperatoribus leges poſuerit. Venetorum quippe potentia & auxiliariſus copiis Balduinus I. Flandriæ Comes, capta Conſtantinopoli anno 1204. Imperator eſt renunciatus. De inſigni porro victoria, quam Veneti a Friderico Æno-barbo anno 1175. reportarunt, hacque clade factu ejus reſpreſſo, Eccleſiæ, quam ad id uſque temporis inſectari non deſtitit, plene conciliarunt, alibi dictum eſt.

3. *Quid*

3. *Quid emolumenti Venetis attulere susceptæ in Orientem, & Africam, Navigationes, & Negotiationes?*

Inde magna jam prius Venetorum potentia majora sumpsit incrementa, auctis ea industria in immensum opibus. Et vero navigationes hæ multo quæstuosissimæ initia confestim habuere prosperrima; ex quo Balduinus I. Orientis Imperator Venetis ob missas ad expugnandam Constantinopolim suppetias Ægei & Jonii maris Insulas omnes cum Creta iisdem dono transcriptit.

4. *Qui vero summæ Reipublicæ hujus fortuna cæpit labascere?*

1. Turcæ Ægei Maris Insulas & Cretam, ac nupero bello Peloponesum quoque eripuerunt. 2. Batavorum Respublica ob commodiorem circum Africæ littora navigationem amplissimum illum commerciorum alveum ad se derivarunt, obdurata ingenti illa opum affluentium scaturigine.

§. 2.

Respublica Genuensis.

1. *Quandonam Genuæ Respublica coaluit?*

Sub annum 900. cum antea ab anno 660. Longobardis primum, dein Regibus Carolinis vestigales fuissent Genuenses. Anno 935. Urbs a Saracenis vastata est; quos vicissim navali prælio devicerunt Genuenses, & Pisentinarum, qui & ipsi id temporis Rempublicam præsentabant, armis adjuti, ex Corfica & Sardinia exturbarunt.

2. *Quod bellum Genuenses inter ac Venetos ab Anno 1250. ad annum ferme 1380. exarsit?*

Emulatio e nimia utrinque potentia, commerciisque maritimis exorta, gravi Rempublicam utramque bello implicuit, quo Genuenses aliquamdiu superiores, tandem Venetis succubere. Id dolendum erat maxime: ea partium dissensione armorum Christianorum progressum haud parum fuisse suffaminatum.

3. *Cur*

3. *Cur Genua ab Anno 1396. usque ad 1528. Respublica esse desit?*

Intestina discordia eo adegere Genuenses, ut illo temporis intervallo diversis Dominis extraneis, sponte sua, qua vi, & necessitate compulsi, paruerint; quamvis ad tempus subinde aliquod in libertatem se vindicarent.

4. *Quo pacto Genua Anno 1528. in pristinam libertatem restituta est?*

Andreas Auria, ortu Genuensis, Gallicia classis Praefectus, Regis, a quo forte offensus est, partes deseruit, Genuamque improvise occupavit. Cumque supremo cum Imperio praesse potuisset, maluit pristinam Republicae formam reducere, rebus tam bene, sapienterque ordinatis: ut ex eo tempore Urbs, & Respublica haec florentissima hodieque optata perfruatur libertate.

§. 3.

Helvetia, & Vallesia.

1. *Quis Helvetiae erat status, antequam coaluit in Rempublicam?*

Fortis, ac bellicosa haec natio jam olim Julio Caesari multum negotii facefferat. Sub annum reparatae salutis 430. Helvetia Burgundiae, dein regni Arelatensis, ac tandem Imperii Romano-Germanici pars erat.

2. *Qua occasione Helveti Anno 1308. se in libertatem asseruerunt?*

Postquam annu 1032. Helvetia Conradi II. temporibus Romano Imperio fuit adjuncta, Praefecti, ab Imperatoribus designati, eidem praerant usque ad annum 1308. qui, cum populum nimio opere premerent, uti patet ex iis, quae de Vilhelmo Tellio, aliisque historiae memorant, inquilinorum animos tantopere exulcerarunt, ut excusso jugo, pulsisque aut occisis Praefectis in libertatem se asseruerint.

3. *Qui-*

3. *Quibus dein adminiculis Helveti libertatem suam servatam, testamque servarunt?*

Armorum vi; quippe cum anno 1315. ad Bremogartum: anno 1386. ad Sempachium: anno 1499. ad Rhenum bello peterentur, feliciter pugnarunt pro conservanda, quam hostes pro eripienda libertate.

4. *Quoties Helveti de Carolo Audace Burgundia Duce triumpharunt?*

I. An. 1476. ad Gransonium oppidum lacui Neocomensi adjacens: ubi Carolus castris, vasario, omnique suppellectili exutus est. 2. Ad Moratum urbem lacui cognomini adsitam: ubi sex & viginti Burgundionum millia occubuisse perhibentur. 3. An. 1477. ad Nancejum Lotharingæ Metropolim: ubi Dux ipse in fuga ab Helvetis cæsus, morte sua bello finem imposuit.

5. *Quando federi An. 1308. Suios inter, Urienses & Sub-sylvanos into Cantones reliqui se adjunxere?*

Anno 1332. Lucernates: an. 1351. Tigurini. an. 1352. Glaronenses & Tugienenses: anno 1353. Bernates: anno 1481. Friburgenses & Solodorani: anno 1501. Basilienses & Scaphusiani: anno 1513. Abbatiscellenses accessere. Cum iisdem fœdus quoque, ac Societatem coiere subinde Grifones, Valesii, Principatus Neocomensis, oppidum S. Galli, Mülhusium, Geneva, Bien-na &c. Abbas porro ad S. Galli solis Catholicis Cantonibus fœderatus est.

6. *Qua bella intestina in Helvetia exarserunt anno 1531. 1686. & 1712.*

Primum excitavit quorundam Cantonum ab avita religione defectio; unde magna Catholicos inter & Heterodoxos exorta animorum dissensio. Ulricus Zwinglius, belli hujus fax, malorumque omnium origo, in acie cæsus, DEO & hominibus meritis perfidiæ pœnas dedit. Altera belli flamma inter Helvetos exarsit

arsit anno 1686. commissum prælium prope Vilmergam magna Acatholicorum strage. Tertium an. 1712. minus feliciter gessere Catholici.

De Vallesia.

1. *Quamdiu Vallesia restitit Romanis?*

Incolæ Regionis hujus, altissimis undique montibus vallatæ, tanta se fortitudine opposuere Julio Cæsari, ut per vallem hanc prælongam penetrare in Galliam nunquam potuerit. Tandem imperante Octavio Augusto, Vallesia in Provinciam redacta, & municipatus jure a Romanis donata est.

2. *Quid imperante Maximiano Cæsare ibidem actum?*

Hic ad sedandos Galliæ tumultus per Vallesiam cum exercitu profectus, ad Deos placandos solemne sacrificium indixit. Cui ne interesse cogeretur Thebeorum legio, Christianis Sacris initiata; Duce atque hortatore Mauritio, a reliquis copiis discessit. Cumque eos incassum revocare laborasset Cæsar, decimum quemque occidi primum; ac tandem, ne uno quidem a Christi castris deficiente, universos contrucidari jussit ad fauces, quibus hodieque a S. Mauritio nomen est.

3. *Quos Vallesia Dominos habuit?*

Eosdem, quos vicina Burgundia, atque Helvetia, Romanos nempe, ac dein Burgundionum Reges usque ad Carolum M. a quo, uti Münterus in Cosmographia memorat, Vallesia Episcopo Sedunensi permilla est. Inde Regno Arelatensi, ac demum Romano Imperio est adjecta. Post tot fata nulli amplius extero parer, sed regitur hodie cum ab Episcopo, qui S. R. I. Princeps, Comes, & utriusque Vallesiæ Præses est; tum a supremo Provinciæ Præfecto; tum a septem Communitatibus, quas *Disenos* appellant.

ſtoria diremit tantisper, reſtinxitque, ſed recruduit ſubinde malum nimia Ducis Albanenſis ſeveritate, qua in omnium odia, offenſionesque incurrit. Hac occasione Arauſicanus utendum ratus, Belgas ad defeſionem ſolicitavit, e quibus Batavi an. 1568. & 1570. facta conjuratione, cum Hiſpanis navali prælio iterum iterumque congreſſi, ea damna intulere, quæ nec Joannis Auſtriaci, nec Alexandri Farnesii admirabilis proſus omnique laude ſuperior virtus, ac fortitudo ſarcire potuerit.

3. *Quo tandem recidere Conjuratorum molitiones?*

Post guſtatam victoriæ dulcedinem, commerciis vacatum; mariaque prope univerſa ad quæſitum faciendum tentata. Cumque hac ratione orbis totius opes in ſuas Provincias, piſcatu ut plurimum vivere ſolitas, coerceri poſſe comperiſſent, tum demum An. 1581. conjurati excuſſo penitus Hiſpanorum jugo, nullius deinceps dominationi ſubefſe, ſed ſuo duntaxat jure, & arbitrio vivere decreverunt. Ea de cauſa novum exortum eſt bellum, quo ſeptem omnino Provinciæ a reliquo Belgio fuerunt avulſæ, quæ exinde *Belgium Fœderatorum* appellari conſuevere.

4. *Quibus adminiculis Hollandi ad tantam potentiam juxta & opulentiam eſt graſſata?*

Quæſtuoliſſimis potiſſimum ad Indos navigationibus, quibus opes ingentes, quas Veneta olim Reſpublica collegerat, indefeſſa ſua induſtria comparavit.

5. *Quanam ſeptemdecim Belgii Provinciæ?*

Hæ ex quatuor conſtant Ducatibus: Brabantiæ nempe, Geldriæ Limburgenſi & Luxemburgenſi. Septem Comitatibus Hollandiæ, Seelandiæ, Flandriæ, Arteliæ, Hannoniæ, Namurci, Zutphaniæ. Quinque Dominiis: Ultrajectino, Tranſiſalano, Friſiæ Occidentalis, Gröningæ & Mechliniæ. Hæ porro Provinciæ Domum
Auſtri-

Aufriacam inter, Galliam, & Hollandiam sunt disper-
titæ. Fœderatæ Provinciæ sunt. 1. Hollandia. 2. See-
landia. 3. Geldria inferior cum Zutphanix Comitatu.
4. Ultrajectum. 5. Provincia Transisalana. 6. Frisia.
Occidentalis. 7. Gröninga.

§. 5.

Respublica Luccensis, S. Marini, & Ragufana.

1. *Quid de Republica Luccensi breviter dicendum?*

Sita hæc est in magno Hetrurix Ducatu, diversisque
primum Dominis parebat, donec anno 1430. in liber-
tatem se asseruit; assentiente, actaque omnia rata ha-
bente Carolo IV. Et quamquam Respublica hæc poten-
tia & viribus haud admodum præpolleat, suam tamen
libertatem sartam, testamque conservat legibus bonis,
probeque constituta Regiminis forma.

2. *Quis Reipublicæ S. Marini status?*

Perexigua hæc in territorio Pontificio sita Respubli-
ca ab anno 600. libertatem suam sub Pontificum Roma-
norum clientela constanter, & inviolate continuavit.
Nomen habet a S. Marino, Dalmata, qui Sæculo
III. in Italia Divini Verbi sementem sparsit, eoque
in loco, ubi urbs modo exstructa est, vitam duxit
solitariam.

3. *Quid demum de Republica Ragufana memorandum?*

Exigua hæc Respublica in Dalmatia sita est, cui Re-
giminis forma eadem prope, quæ Venetorum. Turca-
rum Imperatori, in cujus tutela est, annum vectigal
pendit. Cæterum urbs frequens est, & copiosa, ac ce-
lebre emporium. Singulari cultu prosequitur S. Blasi-
um Episcopum, cujus festum diem quotannis quadri-
dum ipsum solemnè pompa celebrare consuevit.

Observationes ad partem tertiam.

1. *Quid de ortu, ac progressu Reipublicarum singulari dignum observatione?*

Pleræque originem suam debent armis : incrementum commerciis : felicitatem bonis legibus : splendorem artibus, ac disciplinis. In hoc fortunæ apice præcipitio sunt proximæ, nisi sibi caveant a nimio luxu, & opulentiorum Magnatum ambitione, uti omnium potentissimæ Reipublicæ Romanæ funestissimus casus abunde docuit.

2. *Quæ Regiminis forma Rebuspublicis Europæis?*

Ut plurimum Aristocratica, Democratica permixta, quali Veneta, Genuensis, potiores Helvetiæ Cantones, & Hollandia uti consuevere. Uriensibus, Tugiensibus, Suitsis, & Subsylvanis regimen Democraticum præplacet. Democratia porro est Imperium populi, Aristocratica vero Optimatum.

3. *Ecquod Reipublica Veneta, & Genuensi caput?*

Utrique Dux, *Doge* dictus, præest: cui tamen fas non est Senatu inconsulto decretum, aut legem condere.

4. *Quis Religionis status in Helvetia?*

Lucerna, Friburgum, Solodorum, Suitsia, Uria, Subsylvania, Tugium, in avita semper Religione persistere immobiles: Tigurum vero, Berna, Basilea, & Scaphusia a Catholica fide defecerunt. Glaronenses & Abbatiscellani mixtæ sunt Religionis.

P A R S IV.

De Regnis, & Provinciis extra Europam.

Hic strictim percuremus 1. Regna, & Provincias Asiæ; nempe Turciam Asiaticam, Persiam, Indiam, Tartariam magnam, Chinam, & Japoniam. 2. Regna Africae, & Americae.

C A P U T I.

De Provinciis Asiaticis.

§. 1.

De Turcia Asiatica.

1. Quæ Turcicæ potentiae exordia?

Mahometes Pseudo-Propheta ex Arabia oriundus sub annum 630. suos ibidem errores disseminare cœpit, hujus sequaces fuerunt Saraceni ab Arabico verbo *Saraz*, quod idem est, ac prædari, aut furari, sic appellati. Mahometani porro hi prædones Regiones plurimas in suam potestatem redegere. Mahometis sectam postmodum Turcæ quoque amplexi sunt, qui in Asia longe lateque grassari cœpere.

2. Quinam post Mahometis interitum Califæ vocabantur?

Erant Mahometis successores, qui partim Babylone, partim in Ægypto dominabantur. Horum octo & quinquaginta numerantur, continua serie sibi succedentes: donec anno 1300. Imperium Turcicum ab Ottomanno I. fundari cœptum.

3. Quantos pedetentim progressus fecit Turcarum potentia?

Sub annum 1030. Turcæ Persiæ regno sunt potiti. Inde Provinciis compluribus ab Orientis Imperio avulsis, Hierosolymam anno 1075. expugnarunt, ubi Chris-

stianos tot oneravere malis, ut Europæi Principes Turcis bellum inferre, & Hierosolymam cum Palæstina recuperare decreverint. Atque hæc quidem urbs anno 1099. occupata est; verum anno 1187. denuo amissa. Nec feliciores fuere in Palæstina progressus, ob Christianorum maxime Principum discordias. Quo tempore Godefredus Bullionius primus Hierosolymis regnabat, quinque Asiæ Principatus sat amplios Turcæ obtinuerunt 1. In Bythinia. 2. In Cilicia. 3. Edeßæ in Mesopotamia. 4. Antiochiæ. 5. Damasci; Mahometanis interim Calisis in Babylonia juxta & Ægypto ad Imperii clavum sedentibus. Tandem ex Imperii Constantinopolitani, & Trapezuntini ruinis surrexit Turcarum Monarchia; regnis amplius septingentis sub unius tyranni imperium subjunctis.

4. *Quenam anno 1270. occasio oblata est, Turcarum potentiam vel enervandi, vel penitus opprimendi?*

Agabas Tartarorum Princeps (Chamum appellant) Christiana religione suscepta, Turcis Palæstinam eripere statuerat, invitato in belli societatem summo Pontifice, aliisque Principibus Christianis. Hos inter S. Ludovicus Galliæ Rex omnium primus in Christiani nominis hostes movit; qui tamen cum magna exercitus parte pestilentia (arcana hæc Dei sunt judicia) sublatus est. Cumque cæteri Europæ Principes Christiani, ac geminæ in primis, eæque præpotentes Respublicæ Venetæ, & Genuensis eo ipso tempore inter se dissiderent, bellisque intestinis implicarentur, occasio illa opportunissima Turcas junctæ Tartarorum opera debellandi, prorsus evanuit.

§. 2.

Persiæ Regnum.

1. *Quæ Persiæ fata post collapsam Monarchiam?*

Dario Codomanno e vivis sublato, Alexander M. perexiguo tempore Imperii Perlici gubernacula tenuit.

Suc-

Successores porro usque ad annum reparatæ salutis 229. de dominatu identidem inter se concertarunt, ut adeo a tempore illo de subsequentiâ Persiæ Regum serie nihil certi, ac definiti habeamus. Anno 229. regnare cœpit Artaxerxes, cui succedere ad annum usque 630. Reges duodetriginta. Ex horum numero Sapor erat & Usdegerdes, Christianorum uterque vexator, exagitatorque crudelissimus.

2. *Quinam ab anno 630. ad annum 1514. in Persia regnarunt?*

Oppido diversi: quos inter & Turcæ ex Tartaria profecti, & post hos aliquamdiu Mogolici Imperii Monarchæ. Anno 1514. nova Persiæ Regum, *Sophy* vel *Schach* dictorum, series imperare cœpit. Tandem pulso demortui Schach Solimanni filio, perduellis ille Miriweys hocque defuncto, Soldanus Eschref Persiæ sceptrum sibi vindicavit, tametsi Persarum non pauci Sophy illius partes sequerentur.

3. *Quis Persarum Genius?*

Jurati sunt Turcarum hostes: ac licet impii Mahometis erroribus & ipsi adhæreant, multis tamen capitibus, uti & lingua ipsa, inter se discrepant. Regio illorum fertilissima præter arborum fructus pretiosissimos, abundat præcipue serico & gossipio, quorum copiam ingentem quotannis alio exportare ac divendere solent.

§. 3.

De India.

1. *Quid de præcis Indiarum monumentis memoriæ proditum?*

Nugis pleraque, & fabulis sunt referta: quippe majores nostri vel usque eo non penetrarunt, vel si qui forte illuc excurrerunt, soli felicitate, ubertateque illæti, de reditu haud amplius cogitarunt, sed stabilem ibidem fixere sedem. Rex quidem Alexander M. cum

suo illuc exercitu appulit, Regemque Porum fortitudinis laude celebratissimum, devicit: sed importunis militum querelis compulsus est reditum maturare.

2. *Quid de rebus India recentioribus compertum habemus?*

Vasus Gamma Lusitanus sub annum 1490. in Indiam solvens, regiones illas, rerum omnium affluentia referatissimas, detexit: ubi confestim Lusitani mercaturam facere, nec uno in loco sedem figere perrexerunt, qui & Goam, Indiae caput, hodieque possident. His tamen Emporia plura & celeberrima eripuerunt Batavi, augendis opibus unice intenti: quem in finem ad oram praecipue maritimam arces munitissimas excitarunt.

3. *Quinam in India verum potiuntur?*

Dividitur haec in tres partes praecipuas, quarum prima continentem, seu Indiam maritimam, ubi amplissimum magni Mogolis Imperium, secunda & tertia duas Peninsulas praegraves, unam cis, alteram trans Gangem complectitur. Utrinque Reges, ac Principes diversi dominantur, Mahometanis aut ethnicis erroribus impliciti. Magnus nihilominus Neophytorum est numerus, quos Europaei Sacerdotes illuc missi, verae religionis dogmatis imbuendos curarunt: e quibus solus S. Franciscus Xaverius, ultra decies centena millia sacri baptismatis fonte manu sua abluit. At enim hisce Ecclesiae novalibus, tanta animarum messe exuberantibus magnam postea vastitatem intulere Batavi, & Angli, magis de lucello temporario, quam de tot millium animarum, pretiosissimo Christi sanguine emptarum, salute solliciti.

4. *Quid de magno Mogole memorandum?*

Monarcha hic Indiae totius potentissimus, obque opes & copias ingentes orbis prope universi ditissimus esse perhibetur. Regna duo de quadraginta in sua tenet ditione. Gemmarum pretiosissimarum copia illi tanta, ut ob harum & numerum & pretium vel solus
 ejus

eius thronus regius 160. millionibus; thesaurus vero universus 1500. millionibus æstimetur.

5. *Quanam e Regione Mogolenses in Indias transmigrarunt?*

Anno 1401. e vicina Tartaria illuc appulere magni Tamerlanis ductu. Hic Bajazetem, in acie captum, aureæque inclusum cavæ tamdiu secum in triumpho circumduxit, donec is impactum cratibus caput præ indignatione sibi elisit.

§. 4.

De Tartaria.

Tartaria bifariam dividitur 1. In Europæam, sive minorem. 2. In majorem, sive Asiaticam.

1. *Quid de Tartaria minore compertum habemus?*

Sita hæc est intra Europææ limites, Chersonesus Taurica a Romanis appellata. Incolæ sub Turcico ut plurimum Imperatore merent stipendia, crebrisque excursionibus Polonos & Russos infestant. Sunt bellicosi: equis utuntur parvis, ac macilentis; quorum majorem longe curam gerunt, quam sui ipsorum: Unde proverbii locum apud illos obtinuit: Tartaro potius capitis sui, quam equi jacturam esse faciendam. Equis vehuntur ea celeritate; ut nec fugientes quis assequi possit, nec hærentes in tergis victores, nisi ægre admodum, effugere. Equitando maxima quæque flumina trajiciunt. Supellectilem universam quisque secum deferre consuevit: in sacco cibaria, in utre potum devehunt: ex eadem patina lignea & equus pabulum, & eques cibum sumit. Ephippio substernunt stragulam, cui noctu incubant. Ephippium ipsum cervicalis, pallium vero tentori loco est, sub quo somnum capiunt. Carne & caseo potissimum victitant Tartari; nam panem, herbas, & olera bestiarum victum esse distitant. Sæpe carnem crudam subdunt ephippio, donec calore illo maceretur nonnihil, gulæ mox fervi-

tura. Si quis nobilium Tartarorum epulum solemnius hospitibus apparat, pullus equinus in maximis deliciis habetur. Sitim nonnisi vaccino, aut equino lacte levant, quam per integrum etiam diem ante toleraturi sunt, quam aquam degustent. Tartaria hæc desertis undique locis cingitur; cum nemo non esse velit quam remotissimus ab his harpiis. Sunt Tartari facie deformi, oculis reductis, sublimis naribus, &c.

2. *Quæ majoris Tartariæ facies?*

Regio hæc vastissima partem potiore nobis incognita est. Ex ea Tartariæ parte, quam Cathayam vocant, vicinoque e regno Nincki anno 1630. Tartari, facta in Sinam irruptione, ibidem confedere. Hac ipsa e regione olim Turcas alio commigrasse supra meminimus. Magnus Tartarorum Chamus in summa apud suos veneratione est, diciturque filius, anima, & umbra Dei. Quando vita defungitur, ad decem hominum millia trucidantur, futuri in altera vita, uti Tartari sibi persuadent, magni Chami Satellites ac Prætoriani.

§. 5.

Regnum Sinense.

2. *Quid prisca Sinensium monumenta de regno hoc memorant?*

In confesso est: in nullo orbis regno succedentium sibi Regum seriem tam accurate fuisse descriptam atque in Sina; nam uti gentis Sinicæ fasti memorant: Foh-Yus & post hunc Yaus ducentis a diluvio annis, vivo etiamnum Noëmo, Monarchiam Sinicam fundarunt, uniusque Numinis cultum propagarunt. Quem in finem pecora quædam alebant, cæli, terræque Domino immolanda. Duos hosce Monarchas exinde secutus est Chnen-Hi, qui ad divinum cultum conservandum viros doctissimos (Mandarinos vocant) constituit. Eadem cura fuit Imperatorum proxime succedentium: quoad prævalente idolorum cultu, notitia veri
Numi-

Numinis obscurata fuit. Geminae porro periodi hic praecipua notatione dignae sunt. Prima anno 1280. quo Tartari Occidentales in Sinam penetrarunt, annosque nonaginta ibidem summa cum potestate praerant. Altera anno 1642. quando Tartari Orientales universo potiti regno, stabilem inibi sedem fixerunt; ita tamen, ut de pristina regiminis forma nihil admodum immutarent. Horum Monarcha Yum-Chim inter Imperatores Sinicos erat ducentessimus quadragesimus tertius, inter Tartaros vero Orientales tertius.

2. *Quis Regni hujus Status?*

Vastissimum Sinarum Imperium in quindecim Provincias, sive Praefecturas majores dividitur. Urbes tormentis muralibus, militibus, munimentis instructissimae amplius mille numerantur. Reliquarum urbium, quarum pleraeque duas, tres, quatuorve leucas circuitu complectuntur, uti & arcium, oppidorum, pagorumque tantus est numerus, ut Sina universa una quodammodo urbs videri possit. Imperator Xihoam ad cohibendas Tartarorum irruptiones annis ante Christum natum amplius ducentis murum illum ingentem per leucas fere quingentas excitandum curavit, additis Turribus, fossis, aliisque operibus, ubi metus ab hoste major.

3. *Quae Regni administrandi ratio?*

Longe optima; summa enim Imperatoris, & Magistratum reverentia & auctoritas: summa populi concordia: leges sapientissimae. Nulla in Sina nobilitas haereditaria; sed tanto quisque nobilior est, quanto doctior. Ad munus quodcumque demum, nec sanguinis praerogativa, nec largitionibus, nec gratia, nec patrociniis, sed virtute duntaxat & doctrina gradus sternitur. Juventus, quae otio ferme marcescit, continua occupatione avocatur a vitiis, vixque habet respirandi spatium, nedum cupiditatibus indulgendi.

4. *Quis religionem Orthodoxam in Sinas inuexit?*

Societas Jesu annis amplius quadraginta, nihil inausum intentatumque reliquit, ut gentem alias cultissimam veri Numinis notitia imbueret. Igitur magno India- rum Apostolo Xaverio in tanti operis molitione, ac velut procinctu ad cœlestia præmia evocato, mirum est, quot quantisque laboribus, industriis, vitæ periculis gravissimis, innumerisque difficultatum propè insuperabilium obstaculis perruptis, in Regnum hoc vastissimum, a ducentis facile hominum millionibus frequentatum, viam tandem & aditum sibi aperuerit. Neque vero tanti, torque annorum labores in irritum cecidere, quippe ultra duodecies qua adulatorum, qua parvulorum millia æternæ salutis fonte quotannis initiatos fuisse constat. Favebant piis hisce conatibus cum antecessores, tum præcipue Imperator Cham-Hi, anno 1722. morte sublatus, quo regnante amplius ducenta Christianorum millia in Sinis numerabantur. Imperator hodiernus legem Christianam pariter & illius Magistris suo favore dignatur.

5. *Quæ Sinensum indoles?*

Sunt arrogantes, & ab exterorum conversatione, ac commercio alieni. Ceremoniarum nec modus nec finis est, quando vel ad Mandarinorum quempiam invisendum. Mathematicas disciplinas præ reliquis æstimant: neque aliarum artium ignari sunt, & inexperti, utpote ad quas excolendas nec ingenium iis, nec industria deest. Interiora ædium, quæ ultra unam contignationem non assurgunt, peculiari liquore obducta nitent. Fœminis vel pedem domo efferre probro ducitur. Lingua Sinica commune nil habet cum aliis orbe reliquo usitatis; captuque tam est difficilis, ut vix doctorem unum reperias, qui dimidiam characterum Sinensum, quorum amplius octoginta millia recensentur, calleat. Unde miraculi instar habetur, quod Evangelii apud Sinas Præcones tam exiguo tempore loqui pariter & scribere condiscant.

Japonia.

1. Quid de Japonum rebus gestis exploratum habemus?

Ad annum 1549. nihil aliud nobis innotuit, quam Japones antiquissimis temporibus e Regno Sinensi in Insulas hæc commigrasse, hinc illis hodieque non pauca cum Sinesibus communia. Anno porro, quem dixi, 1549. Lusitani illic appulere, cumque his magnus Indiarum Apostolus Franciscus Xaverius, qui omnium primus Christi Fidem cum fructu longe uberrimo ibidem promulgavit, Imperium Japonense sexaginta sex regna minora complectitur. Japonum Monarchæ potentes æque sunt, ac feroces, magnasque opes colligunt ex auri & argenti fodinis.

2. Quo ibidem successu Religio Christiana propagata est?

Ab anno potissimum 1613, usque ad 1629, Christianorum numerus tantopere est auctus, ut horum amplius quadraginta millia censerentur. Verum hæc ipsa Neophytorum incrementa bilem dudum commoverant Daifusamæ, Japonum Imperatori, cui novos stimulos addidit Batavorum navarchus. Docebat hic Imperatorem: Patres Societatis non alium in finem advectos fuisse in Japoniam, quam ut simulatione pietatis regnum turbent, avocent populos a Principum obsequio, & ad subeundum Hispanæ dominationis jugum perducant. Hanc ob causam a plerisque Germaniæ Principibus, ab Ordinibus Fœderatis Batavorum, & ab Anglis, tanquam publicæ rei turbatores expulsos fuisse: Religionem porro, quam docerent, non esse veram illam, & sinceram Christi legem, sed variis superstitionibus & commentis adulteratam. His attonitus Imperator in Christianos tanta mox immanitate debachari cœpit; ut nec Neronis & Diocletiani atrocius in eosdem animadverterint. Intera Batavis omne cum Japonibus commercium: eoque impietatis sunt progressi; ut cum aditus in Japoniam Europæis aliter haud amplius pateret, per

calcatam sacrilegis pedibus Crucis Christi effigiem illuc pergere non dubitarint.

3. *Quæ Japonum indoles?*

Bene multis, iisque peculiaribus utuntur ritibus, ab Europæorum usu & consuetudine omnino alienis. Caput nunquam obtegunt; barbam promittunt. Radunt comam plebeji dimidiam, nobiliores totam, relicto in occipite cirro, quem oblongæ tæniæ instar in humeros rejiciunt. Vestis illorum manicata, desinit ad genu usque; quam nobiles auro, argento, gemmisque pretiosissimis distinguunt. Japonæ salutaturi quempiam, vel honorem delaturi, calceum, vel crepidam exuunt. Hospitem ad se forte invisentem sedentes excipiunt. Color nigricans lætitiæ, candidus contra tristitiæ illis signum est. Dentés carbone nigriores arte reddunt. Medicamentis utuntur crudis, acribus, multoque sale conditis. Sanguinem nunquam mittunt. Muscus noster concentus illis, perinde atque illorum nobis desipit. Acinaces geminos e latere suspendunt. Cateram Japonæ Christiani, præcipue vero Martyres, tot tantaque virtutum plane heroicarum edidere specimina, quanta vix universa recenset Historia Ecclesiastica.

C A P U T II.

De Regnis Africanis & Americanis.

§. I.

1. *In quas præcipue partes Africa dividitur?*

In tres primarias. Prima complectitur Regiones Africanorum subalbicantium; nempe Barbariam, Ægyptum, Biledulgerid, & Zaaram. Altera nigricantium; nempe Nigritaniam, Nubiam & Guineam. Tertia Abissiniam superiorem, & inferiorem, sive Æthiopiam. Nos Africam dividemus generatim in Borealem, & Au-

2. *Quid.*

2. *Quid de Africa Boreali summam dicendum?*

Complectitur hæc : Barbariam , Ægyptum , Biledulgerid , Zaaram , Nigritaniam & Guineam. Ægypto olim peculiare præerant Reges. Barbaria hodierna, quondam Africa minor dicta, Carthaginensibus primum, dein Romanis subjecta erat. Sæculo V. Africam ab Imperio Romano auellebant Vandali: qui tamen a Belisario Cæsaris Justiniani Archistratego coacti iterum sunt solum vertere, postquam Reges seni ibidem centum amplius annis regnaverant. Sæculo VII. Saraceni in Africa minore, & Ægypto confedere. Hodie Barbaria ad Maris Mediterranei oram procurrens, tres complectitur Respublicas: Tripolitanam, Tunetanam, & Algerianam: omnes Turcis vestigales. Regnum Marochii & Fezzæ ad Oceanum protenditur. Has Africæ Regiones altero statim a Christo nascente Sæculo veræ fidei lumen ita collustravit, ut brevi temporis spatio incolæ omnes Christo nomen darent. In sola Ecclesia Africana ante Vandalorum irruptionem Episcopi amplius sexcenti numerabantur. At enim tam copiosa fidei lux per Vandalos Arianos primum, dein per Saracenos Mahometanos penitus extincta est. Tertullianus Doctorum Ecclesiæ antiquissimus; Sancti item Augustinus, Cyprianus, Fulgentius, pluresque alii ex Africa oriundi, Sacris ibidem præerant, dum ager ille Africanus pulcherrime efflorescebat.

3. *Quid de Africa Australi memorandum?*

In Abassia sive superiore Æthiopiæ parte regnat magnus Neguz, quem alii Presbyterum Joannem, nulla veri specie appellant: non pauca de regni sui antiquitate Abissini magnificentius quam verius meminisse solent. Regina Saba, quæ Salomonis sapientiam exploratura Hierosolymam contenderat, illic regnasse, postque sum ex urbe Solymea reditum leges, ac ceremonias Judaicas introduxisse perhibetur. Novæ porro legis tempore Abissini a Regina Candacis Eunucho, quem Philippus Diaconus sacro fonte abluit, Christianæ

Reli-

Religionis dogmatis imbuti fuere. Inde invalescente Euzychetis, & Dioscori hæresi, pene omnia pessumivere.

4. *Quinam cateri Reges Africani?*

Regionem Biledulgerid Rex Taspiletanus, Nigritaniam Tombutanus, Nubiam Dancalanus, extremam Africae partem Rex Congi, & Imperator Monomotapæ sub sua ditione tenet. Sed & Hispaniæ, Lusitaniæ, & Angliæ Reges cum Batavorum Republica ex hac orbis parte sibi suam quisque particulam decerpserunt.

§. 2.

America.

1. *An prisca etiam temporibus ex hac orbis parte quidpiam innotuit?*

Verisimile videtur: Phœnices & Carthaginenses quandam illius habuisse notitiam; tametsi eorum haud multi admodum illuc pervenerint, cum ob exiguam rei nauticæ peritiam, tum ob iter longissimum, multis periculis impeditum. Plato sapientissimus suis in commentariis de hac orbis parte mentionem ingerit sub nomine magnæ Insulæ Atlantis, quam amplioribus limitibus circumscribit, atque Asiam, & Africam seorsim sumptam; addit dein, hanc Insulam iterum evanuisse.

2. *Quid de America rebus compertum habemus?*

Ante Hispanorum, & Lusitanorum in Americam adventum perparum constare de illa potuit. Anno 1492. Christophorus Columbus, Genuensis, Insulas Americanas, post hunc vero anno 1497. Americus Vesputius Florentinus, Americam ipsam, ab inventore sic appellatam, detexit. Nec multo post Hispani duo præcipue Regna Mexicanum, & Peruanum in suam redegerunt potestatem. Numerant hi in America Archi-Episcopatus sex cum quatuor & triginta Episcopatibus. Regnum Peruanum ob auri, argentique vim ingentem, quotannis in Hispanias deportari solitam, præ reliquis celebratur. Prisci Reges Peruani auro tantopere abundabant,

dabant, ut non modo vasa omnia e præstantissimo hoc metallo conficienda, sed vel ipsa delubrorum quorundam testæ aureis laminis obtegenda curaverint.

3. *Quinam Europæ Principes, potissimas Americæ Regiones obtinent?*

Hispani, ut dictum est, Regnum Mexicanum, & Peruanum præter alias Provincias; Lusitani Brasiliam; Galli Canadam, sive novam Franciam; Angli Virginiam; Batavi Oram maritimam in Guajanensi tractu possident. Sunt insuper in America plures alii populi, sui etiam nunc Juris & municipii, moribus, ritibusque efferati, cum aliquot Regulis.

Observationes ad quartam partem.

1. *Quenam dicuntur Indiæ Orientales, quanam Occidentales?*

Quæ in Asia sitæ sunt, Indiæ Orientales, utpote ortum spectantes; quæ vero in America, Indiæ Occidentales vulgo appellari solent; quod hæc orbis pars solem respicit occidentem. Reapse Indiæ Appellatio nonnisi solius Indiæ Asiaticæ propria est.

2. *Quis erat Confucius?*

Philosophus Sinensis, Romano neutiquam inferior. Hic anno 551. ante Christi ortum natus, imperium Sinicum, ipsosque adeo Imperatores & rexit consiliis, dum viveret, & post obitum sapientissimis, quos reliquit, libris, effatisque hodieque gubernat. Hunc falsa coluisse numina, nemo, etiam eorum, qui cultum illis adhibent in Sina, dicere unquam ausus est. Ab Atheorum vero dementia quam longe non ipse tantum, sed prisca Sinarum ætas omnis abfuerit, antiquissima Sinensium Codicum, & certissima monumenta declarant. Hunc Sinæ, ut virum eximie sapientem, venerari, summoque honore in hunc usque diem professi perguant.

3. *Que*

3. *Quo pacto florentissimas olim probeque Catholicas Asia
& Africa Regiones secta Mabometana, aliæque bu-
jusmodi pestes infeceret?*

Procul dubio mali hujus causa præcipua erat peccatorum mensura completa, totque divinorum donorum, quibus incolæ in suam perniciem male usi sunt, neglectus.

4. *Quomodo Deus hæc tanta Ecclesie sue detri-
menta resarciebat?*

Eo ipso tempore, quo in Africa, & Asia a Saracenis, & Turcis Christianæ fidei lumen extinctum, in Europæ Regnis, Provinciisque aliis, atque aliis accensum est. Cum vero ante annos ducentos Lutherus & Calvinus plurimos a Christi ovili seduxissent, Deus ex Indiæ & Americæ gentibus ad idem ovile longe plures per viros Apostolicos adducendos curavit.

5. *Ecquis igitur rei Christianæ status apud Indos
& Americanos?*

Præterquam, quod ab annis amplius ducentis regna integra, Provinciæque amplissimæ, in America præsertim, Religionem Catholicam sint amplexatæ, gentes illæ in hanc usque diem Christi ovile gregatim subeunt; ex quibus quam plurimi sunt, qui singulari Religionis studio, & fervore Christianis Europæis supinam ignaviam, torporem, rerumque divinarum incuriam exprobrent.

O. A. M. D. G.

